

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1941

schooltime.gr: Ιστορία

Γερμανική εισβολή στην Ελλάδα

Γερμανική εισβολή

Μέρος της Βαλκανικής Εκστρατείας του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου

Η επίθεση της Ναζιστικής Γερμανίας στην Ελλάδα

Χρονολογία	6 Απριλίου – 1 Ιουνίου 1941
Τόπος	Ελλάδα
Έκβαση	Νίκη των δυνάμεων του Άξονα. Τριπλή κατοχή της Ελλάδας
Μαχόμενα μέρη	
Ναζιστική Γερμανία Φασιστική Ιταλία Βουλγαρία	 Ελλάδα Ηνωμένο Βασίλειο Αυστραλία Νέα Ζηλανδία
Αρχηγοί	
Βίλχελμ Λιστ Μαξιμίλιαν φον Βάιχς Αλμπέρτο Φερέρο	 Αλέξανδρος Παπάγος Χένρι Μέτλαντ Γουίλσον Μπέρναρντ Φρέμπεργκ Τόμας Μπλάμει
Δυνάμεις	
Γερμανία: 180.000 άνδρες, 501 άρματα μάχης ^[1] 490 αεροσκάφη ^[2] ¹Ιταλία: ^[3] 585.000 άνδρες	¹Ελλάδα: ^[4] 430.000 άνδρες Βρετανική Κοινοπολιτεία: ^[5] ² 62.612 άνδρες 100 άρματα μάχης 99 αεροσκάφη ^[6]
Απώλειες	
¹Ιταλία: ^[7] 13.755 νεκροί, 63.142 τραυματίες, 25,067 αγνοούμενοι ¹Γερμανία: 1.099 νεκροί, 3.752 τραυματία, 385 αγνοούμενοι	¹Ελλάδα: ^[7] 13.325 νεκροί, 62.663 τραυματίες, 1.290 αγνοούμενοι Βρετανική Κοινοπολιτεία: ^[5] 903 νεκροί, 1.250 τραυματίες, 13.958 αγνοούμενοι

¹Τα στατιστικά για το μέγεθος και τις απώλειες τις Ιταλίας και της Ελλάδας αναφέρονται τόσο για τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο όσο και για τη Γερμανική εισβολή (περίπου 300.000 Έλληνες στρατιώτες πολέμησαν στην Αλβανία^[8]). Τα στατιστικά για τις Γερμανικές απώλειες αναφέρονται στο σύνολο της Βαλκανικής Εκστρατείας και βασίζονται στις δηλώσεις του Χίτλερ στο Ράιχσταγκ στις 4 Μαΐου 1941.^[9] ²Το σύνολο των βρετανικών στρατευμάτων που αποβιβάστηκαν στην Ελλάδα, τα οποία περιλάμβαναν Βρετανούς, Αυστραλούς, Νεοζηλανδούς, Κύπριους και Παλαιστίνιους, ήταν, πλην του προσωπικού της RAF και των στρατιωτών στην Κρήτη, περίπου 58.000.^[5]
 Στους παραπάνω αριθμούς δεν συμπεριλαμβάνονται οι απώλειες των Γερμανών και των Βρετανών κατά την **Μάχη της Κρήτης**, οι οποίες ήταν για τους Γερμανούς 1.990 νεκροί και 1.995 αγνοούμενοι και για τους Βρετανούς 1.742 νεκροί 1.737 τραυματίες, 11.835 αιχμάλωτοι και πάνω από 2.000 αξιωματικοί και ναύτες από βυθίσεις πλοίων.^[10]

Η **Γερμανική εισβολή στην Ελλάδα** ήταν η πολεμική επιχείρηση του Άξονα, και κατά κύριο λόγο της Ναζιστικής Γερμανίας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο κατά της Ελλάδας. Οι πολεμικές επιχειρήσεις στην ηπειρωτική Ελλάδα [*Επιχείρηση Μαρίτα (Unternehmen Marita)* για τους Γερμανούς και *Μάχη της Ελλάδας (Battle of Greece)* για τους Βρετανούς] είναι το πρώτο μέρος της γερμανικής εισβολής στην Ελλάδα, της οποίας δεύτερο και τελευταίο μέρος ήταν η *Μάχη της Κρήτης*. Η Γερμανική εισβολή θεωρείται τμήμα των ευρύτερων πολεμικών επιχειρήσεων στη Μεσόγειο και ειδικότερα της Βαλκανικής Εκστρατείας.

Η Γερμανική εισβολή αποτελεί για την Ελλάδα συνέχεια και παραλληλία του Ελληνοϊταλικού πολέμου που είχε ξεκινήσει με την επίθεση Ιταλικών στρατευμάτων στις 28 Οκτωβρίου 1940. Μέσα σε μερικές μόλις εβδομάδες οι Ιταλοί είχαν εκδιωχθεί από την Ελλάδα και οι Ελληνικές δυνάμεις προωθούμενες είχαν καταλάβει μεγάλο τμήμα της Βορείου Ηπείρου, της νότιας Αλβανίας. Τον Μάρτιο του 1941 η μεγάλη ιταλική εαρινή αντεπίθεση απέτυχε και η Γερμανία αναγκάστηκε τότε να προστρέξει σε βοήθεια της συμμάχου της, κατά το λεγόμενο Χαλύβδινο Σύμφωνο. Η Γερμανική επίθεση έγινε επιτακτικότερη από την παρουσία βρετανικών στρατευμάτων στην Ελλάδα, διότι αυτά θα μπορούσαν να απειλήσουν τα μετόπισθεν της επικείμενης επίθεσης της Γερμανίας στην ΕΣΣΔ, γνωστής ως Επιχείρησης Μπαρμπαρόσα.

Η γερμανική εισβολή ξεκίνησε στις 6 Απριλίου του 1941, με την επίθεση γερμανικών στρατευμάτων στην Ελλάδα μέσω της Βουλγαρίας και Γιουγκοσλαβίας. Δύο γερμανικά σώματα στρατού θα επιτεθούν στις ελληνικές θέσεις στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη. Παρά την ηρωική αντίσταση των αμυνομένων η μάχη διήρκεσε μόλις τέσσερις μέρες, καθώς η γερμανική επίθεση μέσω Γιουγκοσλαβίας υπερκέρασε τις θέσεις άμυνας και απειλούσε τα μετόπισθεν των ελληνικών στρατευμάτων. Στις 9 Απριλίου παραδόθηκαν τα ελληνικά στρατεύματα στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη με τους Γερμανούς να εκφράζουν τον θαυμασμό τους για την ανδρεία και μαχητικότητα των Ελλήνων.

Στις 9 Απριλίου ξεκίνησε η γερμανική προέλαση προς νότια, με ταυτόχρονη κίνηση δυνάμεων από την Έδεσσα και από την περιοχή της Φλώρινας. Στην γραμμή άμυνας στην Δυτική Μακεδονία, οι συνδυασμένες δυνάμεις της Ελλάδας και της Βρετανικής Κοινοπολιτείας δεν μπόρεσαν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις καλύτερα εξοπλισμένες και αριθμητικά υπέρτερες Γερμανικές δυνάμεις. Το ρήγμα στην άμυνα που δημιουργήθηκε στην περιοχή της Κλεισούρας υποχρέωσε σε σύμπτυξη τις ελληνοβρετανικές δυνάμεις, αλλά στις 16 Απριλίου οι Γερμανοί κατάφεραν να παρεμβληθούν μεταξύ των Ελληνικών και Κοινοπολιτειακών δυνάμεων.

Η γρήγορη κίνηση των γερμανικών δυνάμεων στην ελληνική ενδοχώρα έθετε σε κίνδυνο και τους Έλληνες που μάχονταν κατά των Ιταλών στην Αλβανία. Η πεντάμηνη χειμερινή εκστρατεία είχε καταπονήσει τους Έλληνες μαχητές και μπροστά στον κίνδυνο πλήρους διάλυσης του Στρατού ένας ανώτατος αξιωματικός, ο Αντιστράτηγος Γεώργιος Τσολάκογλου, στις 20 Απριλίου συνθηκολογεί με τους Γερμανούς παρά τις αντίθετες διαταγές της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας. Η Γερμανική εκστρατεία στην ηπειρωτική Ελλάδα τελειώσε με μία γρήγορη και καθολική γερμανική νίκη με την κατάληψη της Καλαμάτας στην Πελοπόννησο, μέσα σε ακριβώς είκοσι τέσσερις μέρες. Τόσο Γερμανοί όσο και Σύμμαχοι αξιωματούχοι εξέφρασαν το θαυμασμό τους για την ισχυρή αντίσταση που προέβαλαν οι Έλληνες στρατιώτες.

Στις 20 Μαΐου 1941 ξεκινά η *Μάχη της Κρήτης*. Επίλεκτα γερμανικά στρατεύματα επιτίθενται με αεραποβατική ενέργεια στο νησί το οποίο υπερασπιζόνταν δυνάμεις της Ελλάδας και της Βρετανικής

Κοινοπολιτείας . Οι σκληρές μάχες που διεξάγονται τις επόμενες δώδεκα μέρες αναδεικνύουν νικητές τους Γερμανούς. Όμως το τίμημα της νίκης τους είναι σοβαρό και έτσι μέχρι το τέλος του πολέμου δεν θα επαναλάβουν παρόμοια επιχείρηση.

Κάποιοι ιστορικοί θεωρούν την Γερμανική εκστρατεία στην Ελλάδα αποφασιστική για την έκβαση του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, θεωρώντας ότι αποτέλεσε σοβαρή καθυστέρηση της εισβολής του Άξονα στη Σοβιετική Ένωση. Άλλοι θεωρούν ότι η εκστρατεία δεν είχε καμία επιρροή στην Επιχείρηση Μπαρμπαρόσα και χαρακτηρίζουν τη Βρετανική επέμβαση στην Ελλάδα ως μάταιο εγχείρημα, μία «πολιτική και συναισθηματική απόφαση» ή ακόμα και ένα «σαφές στρατηγικό σφάλμα».

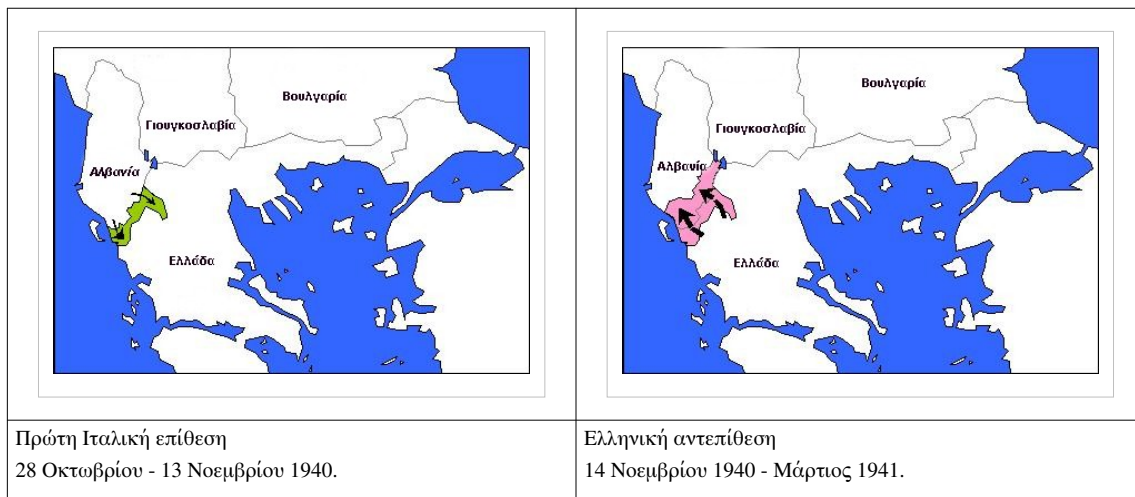
Προοίμιο

Ελληνοϊταλικός Πόλεμος

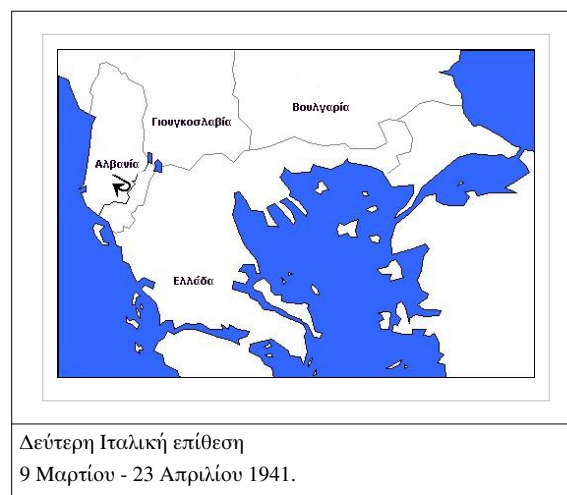
Ο Χίτλερ πάντα με φέρνει αντιμέτωπο με τετελεσμένα γεγονότα. Αυτή τη φορά θα τον πληρώσω με το ίδιο νόμισμα. Θα μάθει από τις εφημερίδες ότι κατέλαβα την Ελλάδα.^[11]

—Ο Μπενίτο Μουσολίνι μιλώντας στον Κόμη Τσιάνο

Με το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Ιωάννης Μεταξάς επεδίωξε να διατηρήσει πολιτική ουδετερότητα. Όμως η Ελλάδα βρισκόταν υπό διαρκώς αυξανόμενη πίεση από την Ιταλία, η οποία κορυφώθηκε με τον τορπιλισμό του Ελληνικού καταδρομικού Έλλη από το Ιταλικό υποβρύχιο *Delfino*, στην Τήνο στις 15 Αυγούστου 1940.^[12] Ο Μουσολίνι ήταν ενοχλημένος με τον ηγέτη των Ναζι Αδόλφο Χίτλερ, καθώς δεν τον είχε συμβουλευτεί, όπως πράγματι προέβλεπε το "Χαλύβδινο Σύμφωνο", για την είσοδο γερμανικών στρατευμάτων στη Ρουμανία. Ο Ιταλός δικτάτορας επεδίωκε να καθιερώσει την ανεξαρτησία του^[1] με μια στρατιωτική επιτυχία αντίστοιχη των Γερμανικών πετυχαίνοντας μία θριαμβευτική νίκη σε βάρος της Ελλάδας, χώρας την οποία θεωρούσε εύκολο αντίπαλο.^[13] Στις 15 Οκτωβρίου 1940 ο Μουσολίνι και οι σύμβουλοί του αποφάσισαν να επιτεθούν στην Ελλάδα^[14]. Τις πρώτες πρωινές ώρες της 28ης Οκτωβρίου ο Ιταλός πρέσβης στην Αθήνα Εμανουέλε Γκράτσι (*Emanuele Grazzi*) παρουσίασε στον Μεταξά τελεσίγραφο τριώρης διάρκειας με το οποίο απαιτούσε ελεύθερη διέλευση των ιταλικών στρατευμάτων προκειμένου να καταλάβουν μη καθορισμένα στρατηγικά σημεία εντός της Ελληνικής επικράτειας.^[14] Ο Μεταξάς απέρριψε το τελεσίγραφο, όμως προτού ακόμα εκπνεύσει ιταλικά στρατεύματα εισέβαλαν στην Ελλάδα από την Αλβανία^[15]. Η κύρια ιταλική επίθεση πραγματοποιήθηκε στην οροσειρά της Πίνδου, κοντά στην πόλη των Ιωαννίνων και αρχικά σημείωσε σημαντική πρόοδο. Οι Ιταλοί στη συνέχεια πέρασαν τον ποταμό Θύαμι (Καλαμάς), όμως η επίθεση τους αναχαιτίστηκε από τις ελληνικές δυνάμεις και εκδιώχθηκαν πίσω στην Αλβανία. Μέσα σε τρεις εβδομάδες η ελληνική επικράτεια ήταν ελεύθερη από εισβολείς, ενώ σε εξέλιξη βρισκόταν και η επιτυχημένη ελληνική αντεπίθεση.^[15] Αρκετές πόλεις της νότιας Αλβανίας κατελήφθησαν από τις Ελληνικές δυνάμεις και ούτε η αλλαγή στη διοίκηση των ιταλικών δυνάμεων ούτε η άφιξη σημαντικών ενισχύσεων κατόρθωσαν να αντιστρέψουν την κατάσταση.^[16]

Μετά από εβδομάδες άκαρπων χειμερινών συγκρούσεων, οι Ιταλοί εξαπέλυσαν μία ευρείας κλίμακας αντεπίθεση κατά μήκος ολόκληρου του μετώπου στις 9 Μαρτίου 1941 η οποία, παρά την ανωτερότητα των Ιταλικών ενόπλων δυνάμεων, απέτυχε. Έπειτα από μία εβδομάδα συγκρούσεων και απώλειες 12.000 ανδρών, ο Μουσολίνι ανακάλεσε την αντεπίθεση και εγκατέλειψε την Αλβανία δώδεκα μέρες αργότερα.^[17] Σύγχρονοι αναλυτές θεωρούν ότι η ιταλική εκστρατεία απέτυχε επειδή ο Μουσολίνι και οι στρατηγοί του διέθεσαν αρχικά πενιχρές δυνάμεις στην εκστρατεία [μία εκστρατευτική δύναμη 55.000 ανδρών (Οκτώβριος 1940) που έφτασε τους 585.000 (Μάιος 1941)],^[18] απέτυχαν να αναγνωρίσουν το μέτωπο το φθινόπωρο και εξαπέλυσαν μία επίθεση χωρίς το πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού και χωρίς τη βοήθεια των Βουλγάρων.^[19] Ακόμα και βασικές προφυλάξεις από Ιταλικής πλευράς δεν είχαν ληφθεί, όπως η διάθεση χειμερινού ματισμού στους στρατιώτες,^[20] ενώ δεν είχαν ληφθεί υπόψη οι συστάσεις της Ιταλικής Επιτροπής Πολεμικής Παραγωγής, η οποία προειδοποιούσε ότι η Ιταλία δεν θα ήταν σε θέση να εμπλακεί σε ένα πλήρη χρόνο πολεμικών επιχειρήσεων τουλάχιστον μέχρι το 1949.^[21]

Κατά τη διάρκεια των εξαμήνων μαχών εναντίον της Ιταλίας οι επιτυχίες του Ελληνικού στρατού οφείλονταν στην εξάλειψη εχθρικών θυλάκων. Παρόλα αυτά η Ελλάδα δεν διέθετε ικανή αμυντική βιομηχανία και η προμήθεια τόσο του εξοπλισμού όσο και των πυρομαχικών εξαρτιόταν από τα αποθέματα που αιχμαλώτιζαν οι Βρετανικές δυνάμεις από τους Ιταλούς στη Βόρεια Αφρική. Προκειμένου να τροφοδοτηθεί η μάχη της Αλβανίας η Ελληνική διοίκηση αναγκάστηκε να αποσύρει δυνάμεις από την Ανατολική Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη. Η αναμονή μίας γερμανικής επίθεσης επίσπευσε την ανάγκη να αντιστραφεί αυτή η τακτική, καθώς οι διαθέσιμες δυνάμεις ήταν ανεπαρκείς να προβάλλουν αντίσταση σε δύο μέτωπα. Η ελληνική διοίκηση αποφάσισε να διατηρήσει την επιτυχία της στην Αλβανία, ανεξάρτητα από το πώς θα εξελισσόταν η κατάσταση από μία γερμανική επίθεση από τα βουλγαρικά σύνορα.^[22]

Η απόφαση του Χίτλερ να επιτεθεί στην Ελλάδα

Ήθελα, πάνω από όλα, να σας ζητήσω να αναβάλετε την επιχείρηση μέχρι μια πιο βολική εποχή, σε κάθε περίπτωση μετά τις προεδρικές εκλογές στην Αμερική. Σε κάθε περίπτωση, θέλησα να σας ζητήσω να μην αναλάβετε αυτή την ενέργεια, χωρίς την προηγούμενη διεξαγωγή μίας επιχείρησης της μορφής του κεραυνοβόλου πολέμου στην Κρήτη. Για το σκοπό αυτό σκοπεύω να κάνω πρακτικές προτάσεις σχετικά με την ανάπτυξη μίας μεραρχίας αλεξιπτωτιστών και μίας αερομεταφερόμενης μεραρχίας.

Από ένα γράμμα του Αδόλφου Χίτλερ προς τον Μουσολίνι στις 20 Νοεμβρίου 1940^[23]

Είναι γεγονός πως μέχρι το καλοκαίρι του 1940 τα Βαλκάνια δεν συμπεριλαμβάνονταν στους στρατιωτικούς σχεδιασμούς του Χίτλερ με δεδομένο ότι ήδη αποτελούσαν για την Γερμανία μια πλούσια πηγή πρώτων υλών που δεν συνηγορούσε κανένας λόγος διαφοροποίησης της υφιστάμενης κατάστασης.^[24]

Ο Χίτλερ παρενέβη στις 4 Νοεμβρίου του 1940, μετά από πληροφορίες που είχε για αποβίβαση βρετανικών δυνάμεων στην Ελλάδα.^{δ[1]}^[25] Ο Φύρερ διέταξε το επιτελείο του να προετοιμαστεί για μία εισβολή στη Βόρεια Ελλάδα μέσω της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας. Τα σχέδιά του για την εκστρατεία κατάληψης της Βόρειας Ελλάδας εντάχθηκαν σε ένα ευρύτερο σχέδιο που είχε σκοπό την αποστέριση των Βρετανών από τις Μεσογειακές τους βάσεις ώστε να εξαιρεθεί η απειλή για τις ρουμανικές πετρελαιοπηγές αλλά και να δώσει έμμεση βοήθεια στους Ιταλούς, με την δημιουργία ενός αντιπερισπασμού στις ελληνικές δυνάμεις που μάχονταν στην Ήπειρο.^[26] Εκτός από αυτά μια βρετανική βάση στην Ελλάδα θα αποτελούσε διαρκή απειλή για το δεξιό άκρο της επικείμενης επιχείρησης στην Σοβιετική Ένωση, ενώ ξυπνούσαν μνήμες φθοράς και ήττας που οι γερμανικές δυνάμεις είχαν υποστεί στην συγκεκριμένη περιοχή στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.^[27] Στις 12 Νοεμβρίου η Γερμανική Ανώτατη Στρατιωτική Διοίκηση εξέδωσε την Οδηγία Νο. 18, στην οποία προγραμματίστηκαν ταυτόχρονες επιχειρήσεις εναντίον του Γιβραλτάρ και της Ελλάδας τον Ιανουάριο του 1941. Λίγες μέρες αργότερα ο Χίτλερ συνάντησε τον βασιλιά της Βουλγαρίας και προσπάθησε να τον πείσει να συμμετάσχουν βουλγαρικές δυνάμεις στην επίθεση κατά της Ελλάδας. Αν και ο Χίτλερ απέτυχε στον σκοπό του, τελικά κατάφερε να επιτραπεί η ελεύθερη διέλευση των γερμανικών στρατευμάτων από την Βουλγαρία. Έτσι διέταξε, την 19η Νοεμβρίου, την Ανωτάτη Διοίκηση Στρατού να ετοιμάσει σχέδιο για ευρείας εκτάσεως επιχείρηση κατά της Ελλάδας μόνο με γερμανικές δυνάμεις. Η επιχείρηση αυτή έλαβε την κωδική ονομασία *Μαρίτα*.^[28]

Η απερίσκεπτη επίθεση του Μουσολίνι (αριστερά) εναντίον της Ελλάδας ήταν ένας από τους κυριότερους λόγους για την απόφαση του Χίτλερ (δεξιά) να σχεδιάσει την επιχείρηση *Μαρίτα*

Στις 5 Δεκεμβρίου, σε σύσκεψη που συγκάλεσε ο Χίτλερ με την ανώτατη στρατιωτική ηγεσία, συζητήθηκαν οι επιχειρήσεις *Μαρίτα* και *Μπαρμπαρόσα*. Ο Ανώτατος Διοικητής του Στρατού, φον Μπράουχιτς, εξέθεσε τα σχέδια της επιχείρησης *Μαρίτα* και υπολόγισε ότι η έναρξη της δεν θα ήταν πριν τις αρχές Μαρτίου, ενώ η διάρκειά της θα ήταν τρεις ως τέσσερις εβδομάδες. Αμέσως μετά μίλησε ο Χίτλερ και υποστήριξε ότι η επιχείρηση δεν μπορούσε να ξεκινήσει πριν από τις αρχές Μαρτίου και θα διαρκούσε ίσως μέχρι τέλος Απριλίου. Επομένως η γερμανική διοίκηση υπολόγιζε την διάρκεια της επιχείρησης *Μαρίτα* το λιγότερο τέσσερις και το περισσότερο οκτώ εβδομάδες.^[29]

Όμως, τον Δεκέμβριο του 1940, τα γερμανικά σχέδια για τη Μεσόγειο ανατράπηκαν από την απόφαση του Ισπανού στρατηγού Φρανσίσκο Φράνκο να απορρίψει τα σχέδια για την επίθεση στο Γιβραλτάρ.^[30] Ως επακόλουθο, η γερμανική επίθεση στην Νότια Ευρώπη περιορίστηκε στην εκστρατεία εναντίον της Ελλάδας. Η Ανώτατη Στρατιωτική Διοίκηση εξέδωσε την Οδηγία Νο. 20 στις 13 Δεκεμβρίου 1940. Το έγγραφο περιέγραφε την Ελληνική εκστρατεία με την κωδική ονομασία «*Επιχείρηση Μαρίτα*» και αφορούσε σχέδια για την γερμανική κατοχή των βόρειων ακτών του Αιγαίου μέχρι τον Μάρτιο του 1941.

Παράλληλα, περιείχε σχέδια για την κατάληψη ολόκληρης της ηπειρωτικής Ελλάδας, εφόσον αυτό κρίνονταν αναγκαίο.^[31] Η 12η Στρατιά έπρεπε να αναλάβει την διεξαγωγή της επιχείρησης. Η Στρατιά αυτή αποτελούνταν από πέντε Γενικές Διοικήσεις και 18 Μεραρχίες.

Στις 25 Μαρτίου η Γιουγκοσλαβία προσχώρησε στο Τριμερές Σύμφωνο του Άξονα, εξασφαλίζοντας την κυριαρχία και εδαφική ακεραιότητά της, αλλά και αποτρέποντας την διέλευση των γερμανικών στρατευμάτων από το έδαφός της. Επιπλέον οι Γερμανοί υποσχέθηκαν την παραχώρηση της Θεσσαλονίκης στο πλαίσιο της Νέας Τάξης στα Βαλκάνια.^[32] Κατά τη διάρκεια μίας έκτακτης σύσκεψης του επιτελείου του Χίτλερ μετά το αναπάντεχο πραξικόπημα ενάντια στην κυβέρνηση της Γιουγκοσλαβίας στις 27 Μαρτίου 1941, εξεδόθησαν διαταγές για μελλοντική επίθεση στην Γιουγκοσλαβία, μαζί με αλλαγές στα σχέδια της επίθεσης εναντίον της Ελλάδας. Τόσο η Ελλάδα όσο και η Γιουγκοσλαβία επρόκειτο να δεχθούν επίθεση στις 6 Απριλίου.^[33]

Παράλληλα με τις στρατιωτικές προετοιμασίες, ξεκίνησαν κάποιες γερμανικές μεσολαβητικές προτάσεις για την λήξη του ελληνοϊταλικού πολέμου. Αυτές οι επαφές γίνονταν ανεπίσημα, κυρίως μέσω διαφόρων μεσολαβητών, διπλωματών τρίτων δυνάμεων και μυστικών υπηρεσιών και όχι μέσω των διπλωματών Ελλάδας και Γερμανίας. Οι επαφές που έγιναν με γερμανική πρωτοβουλία είχαν ως στόχο την συγκράτηση της προέλασης του Ελληνικού Στρατού στην Ήπειρο και το κέρδος πολύτιμου χρόνου για την προπαρασκευή της επιχείρησης *Μαρίτα*.^[34]

Η Βρετανική βοήθεια στην Ελλάδα

Η Βρετανία δεσμευόταν να βοηθήσει την Ελλάδα από τη διακήρυξη του 1939, η οποία ανέφερε ότι σε περίπτωση απειλής της Ελληνικής ή Ρουμανικής ανεξαρτησίας, «...η Βρετανική κυβέρνηση δεσμεύεται να παράσχει άμεσα στην Ελληνική ή Ρουμανική κυβέρνηση [...] κάθε δυνατή βοήθεια».^[36] Η διακήρυξη αυτή δεν ήταν δεσμευμένη από καμιά συμμαχία μεταξύ των δύο χωρών για την εγγύηση της ελληνικής εδαφικής ακεραιότητας, παρά ήταν περισσότερο μια ηθική υποχρέωση για ενίσχυση της Ελλάδας σε περίπτωση επίθεσης από τρίτη δύναμη^[37]. Η πρώτη βρετανική προσπάθεια ήταν η ανάπτυξη μοιρών της RAF, υπό τη διοίκηση του Τζον ντ' Άλμπιακ (*John d' Albiac*), οι οποίες εστάλησαν τον Νοέμβριο του 1940.^[38]

Στις 17 Νοεμβρίου 1940 ο Μεταξάς πρότεινε στην Βρετανική κυβέρνηση την ανάληψη κοινής επιθετικής δράσης στα Βαλκάνια έχοντας τα ελληνικά προπύργια της Νότια Αλβανίας ως βάση των επιχειρήσεων ώστε να λήξει νικηφόρα ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος και να αποτραπεί η γερμανική επέμβαση. Αυτό όμως απαιτούσε την παρουσία στην Ελλάδα ισχυρής βρετανικής στρατιωτικής δύναμης. Η Βρετανία όμως ήταν επιφυλακτική απέναντι στην πρόταση του Μεταξά, καθώς η ανάπτυξη των απαιτούμενων στρατιωτικών δυνάμεων για την υποστήριξη του Ελληνικού σχεδίου θα έθετε σε κίνδυνο τις στρατιωτικές επιχειρήσεις της Κοινοπολιτείας στη Μέση Ανατολή.^[39] Ο Μεταξάς σταθερά απέρριπτε τις βρετανικές προτάσεις για αποστολή ανεπαρκών δυνάμεων από τον φόβο ότι αυτές θα προκάλούσαν τους Γερμανούς. Εκείνη την εποχή οι Βρετανοί ήταν ευχαριστημένοι με την κατάσταση που επικρατούσε στην Ελλάδα. Ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος δέσμευε ένα μεγάλο μέρος των ιταλικών δυνάμεων που ήταν χρήσιμες στο μέτωπο της Βόρειας Αφρικής, ενώ η πιθανή εμπλοκή των Γερμανών στα Βαλκάνια θα κατακερμάτιζε τα γερμανικά στρατεύματα και θα ελάττωνε τον κίνδυνο απόβασής τους στην Αγγλία.^[40]

Κατά τη διάρκεια συσκέψεων των βρετανικών και ελληνικών στρατιωτικών και πολιτικών αρχηγών στην Αθήνα, από τις 13 ως 16 Ιανουαρίου 1941, ο στρατηγός Αλέξανδρος Παπάγος, επικεφαλής του Ελληνικού Στρατού, ζήτησε από τους Βρετανούς εννέα πλήρως εξοπλισμένες μεραρχίες και την αντίστοιχη αεροπορική υποστήριξη. Οι Βρετανοί απάντησαν ότι λόγω των υποχρεώσεών τους στο μέτωπο της Βορείου Αφρικής μπορούσαν να διαθέσουν άμεσα μία μικρή, συμβολική, δύναμη μικρότερη της μεραρχίας. Ο Βρετανός Αρχιστράτηγος Μέσης Ανατολής, Στρατηγός Άρτσιμπαλντ Ουέιβελ, ανέφερε στον Παπάγο ότι είχε εντολή από το Λονδίνο να προσπαθήσει να πείσει τους Έλληνες να δεχθούν την βοήθεια που τους δίνονταν. Η προσφορά αυτή απορρίφθηκε από τους Έλληνες οι οποίοι φοβήθηκαν πως η άφιξη μίας τέτοιας μικρής στρατιωτικής δύναμης θα επέσπευδε τη γερμανική επίθεση χωρίς να παράσχει σημαντική βοήθεια^[41]. Ο Ουέιβελ ένιωθε ανακουφισμένος που απορρίφθηκε η βοήθεια γιατί σε διαφορετική περίπτωση θα ήταν υποχρεωμένος να σταματήσει την προέλασή του στο Τομπρούκ.^[41] Βρετανική βοήθεια θα ζητούνταν αν και εφόσον τα γερμανικά στρατεύματα διέσχιζαν το Δούναβη από τη Ρουμανία προς τη Βουλγαρία.^[42]

Ο Γκαμπιέ Πάρρυ, ο Μεταξάς, ο Γεώργιος Β΄, ο ντ' Άλμπιακ και ο Παπάγος σε σύσκεψη. Ο ιστορικός Χάιαμ αναφέρει για τον Μεταξά ότι: η Βρετανία ήταν τυχερή που βρισκόταν αυτός εκεί να αποκρούει σταθερά τις ανόητες προτάσεις, οι οποίες ετοιμάζονταν στο Λονδίνο και εκ καθήκοντος μεταβιβάζονταν από το Κάρο (όπου είχαν την ελπίδα ότι θα απορρίπτονταν).^[35]

Το ασθενές σημείο της πολιτικής μας είναι ότι δεν εμμένουμε ποτέ στα σχέδια που κάνουμε. Αν ποτέ είχαμε σκεφθεί να βοηθήσουμε την Ελλάδα, θα έπρεπε προ πολλού να είχαμε καταρτίσει τα σχέδιά μας αναλόγως. Αντί γι' αυτό, εσκεμμένα, αποφασίσαμε το αντίθετο, και εκ των υστέρων επανήλθαμε «στην πολιτική βοήθειας», αυτοσχεδιάζοντας σε βάρος της αεροπορικής μας ισχύος. Τα μεγάλα λόγια απλώς χειροτερεύουν τα πράγματα.

Από το Ημερολόγιο του Άντονι Ήντεν^[43]

Ο Τσόρτσιλ επέμεινε στη φιλοδοξία του για τη δημιουργία Βαλκανικού Μετώπου με τη συμμετοχή της Γιουγκοσλαβίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας^[44] και διέταξε τον Άντονι Ήντεν (*Anthony Eden*) και τον Σερ Τζον Ντιλ (*Sir John Dill*) να αρχίσουν εκ νέου οι διαπραγματεύσεις με την Ελληνική κυβέρνηση. Στις 22 Φεβρουαρίου 1941 πραγματοποιήθηκε συνάντηση στην Αθήνα μεταξύ του Ήντεν και της ελληνικής ηγεσίας, παρόντων του Βασιλιά Γεωργίου, του πρωθυπουργού Αλέξανδρου Κορυζή, που διαδέχθηκε τον Μεταξά ο οποίος είχε πεθάνει στις 29 Ιανουαρίου. Στη τοποθέτησή του ο Κορυζής ρώτησε τον αριθμό και την σύνθεση των στρατευμάτων που θα μπορούσαν να στείλουν οι Βρετανοί για να ενισχύσουν τους Έλληνες εναντίον της γερμανικής εισβολής και επισήμανε ότι ακόμη και μόνη της η Ελλάδα θα πολεμούσε για την Μακεδονία. Έπειτα μίλησε ο Ήντεν και υποστήριξε ότι το σύνολο των στρατιωτών που προορίζονταν για την Ελλάδα έφτανε τους 100.000 άνδρες. Αποτέλεσμα της συνάντησης ήταν η απόφαση για την αποστολή της εκστρατευτικής δύναμης της Βρετανικής Κοινοπολιτείας^{στ[1]} ^[45].

Στις 3 Απριλίου, στη διάρκεια μίας συνάντησης μεταξύ των Βρετανών, των Γιουγκοσλάβων και των Ελλήνων, οι Γιουγκοσλάβοι υποσχέθηκαν να αποκλείσουν την κοιλάδα του Στρυμόνα σε περίπτωση γερμανικής επίθεσης στο έδαφός τους.^[46] Στη διάρκεια της συνάντησης ο Παπάγος επεσήμανε τη σημασία μίας κοινής Ελληνο-γιουγκοσλαβικής επίθεσης εναντίον των Ιταλών όταν οι Γερμανοί θα επετίθεντο στις δύο χώρες^{ξ[1]}. Μέχρι τις 24 Απριλίου περισσότεροι από 62.000 στρατιώτες από την Κοινοπολιτεία (Βρετανοί, Αυστραλοί, Νεοζηλανδοί, Παλαιστίνιοι και Κύπριοι) στάλθηκαν στην Ελλάδα, σχηματίζοντας το Βρετανικό Εκστρατευτικό Σώμα (ΒΕΣ) ή «*Δύναμη W*», από τον διοικητή τους Αντιστράτηγο Σερ Χένρι Μέτλαντ Ουίλσον (*Sir Henry Maitland Wilson*)^{η[1]}. Από αυτούς τους στρατιώτες, όμως, μόνο οι μισοί ήταν σε μάχιμες μονάδες.^[1]

Στρατιωτικές προετοιμασίες

Τοπογραφία

Προκειμένου να εισέλθει στη Βόρεια Ελλάδα ο Γερμανικός Στρατός ήταν υποχρεωμένος να διασχίσει την οροσειρά της Ροδόπης, η οποία διαθέτει λίγες κοιλάδες και περάσματα ικανά να επιτρέψουν την κίνηση μεγάλων στρατιωτικών μονάδων. Δύο περάσματα εντοπίστηκαν δυτικά του Κιουστεντίλ (*Kyustendil*) και ένα κατά μήκος των συνόρων Γιουγκοσλαβίας – Βουλγαρίας, μέσω της κοιλάδας του Στρυμόνα προς τα νότια. Ελληνικές συνοριακές οχυρώσεις προσαρμοσμένες στο ανάγλυφο και ισχυρά αμυντικά συστήματα κάλυπταν τους λίγους διαθέσιμους δρόμους. Οι ποταμοί Στρυμόνας και Νέστος διέσχιζαν την οροσειρά κατά μήκος των Ελληνοβουλγαρικών συνόρων και αμφότερες οι κοιλάδες προστατεύονταν από ισχυρά οχυρά, τμήματα της ευρύτερης Γραμμής Μεταξά. Αυτό το σύστημα από τσιμεντένια πολυβολεία και οχυρώσεις κατασκευάστηκε κατά μήκος των βουλγαρικών συνόρων στα τέλη της δεκαετίας του 1930 και βασιζόταν σε παρόμοιες αρχές με αυτές που εφαρμόστηκαν στη Γραμμή Μαζινό. Η ισχύς της γραμμής επαφίονταν στη δύσκολη πρόσβαση που προσέφερε το ανάγλυφο προς τις οχυρωματικές θέσεις.^[47]

Στρατηγικοί παράγοντες

Ο Έλληνας Αρχιστράτηγος, Αντιστράτηγος Αλέξανδρος Παπάγος (αριστερά), με τον Βρετανό Αρχιστράτηγο Μέσης Ανατολής, Στρατηγό Αρτομπάλντ Ουέιβελ ύστερα από σύσκεψη στην Αθήνα στις 13/1/1941

Το ορεινό έδαφος της Ελλάδας βοηθούσε στη χάραξη μίας αμυντικής στρατηγικής και οι μεγάλοι ορεινοί όγκοι της Ροδόπης, της Ηπείρου, της Πίνδου και του Ολύμπου προσέφεραν πολλές πιθανότητες να σταματήσουν έναν εισβολέα. Όμως απαιτούνταν επαρκής αεροπορική κάλυψη ώστε να αποτρέψει τις αμυνόμενες επίγειες δυνάμεις από το να παγιδευτούν στα πολλά στενώματα. Αν και μία επιτιθέμενη δύναμη από την Αλβανία μπορούσε εύκολα να αναχαιτιστεί από σχετικά μικρό αριθμό στρατευμάτων τοποθετημένων ψηλά στην οροσειρά της Πίνδου, το νοτιοανατολικό τμήμα της χώρας ήταν δύσκολο να προστατευθεί από μία επίθεση από τον Βορρά.^[48]

Οι βρετανικές ενισχύσεις μαζί με τις ελληνικές δυνάμεις ήταν ανεπαρκείς για την άμυνα της Ανατολικής Μακεδονίας και της Δυτικής Θράκης. Στην πρώτη τοποθεσία το ασθενές σημείο ήταν το τμήμα του Μπέλες όπου η οχύρωση δεν είχε ολοκληρωθεί. Μια εχθρική ενέργεια από την κοιλάδα Στρούμνιτσα προς την Θεσσαλονίκη, δηλαδή στο τμήμα Μπέλες, θα υπερκέραιζε ολόκληρη την οχυρωμένη τοποθεσία και θα απέκοβε από την υπόλοιπη Ελλάδα όλες τις δυνάμεις που μάχονταν στην Α. Μακεδονία και την Δ. Θράκη. Επομένως η εκκένωση της Γραμμής Μεταξά και η μεταφορά της άμυνας στην τοποθεσία

Καϊμακτσάλαν-Βέρμιο-Αλιάκμονας (τοποθεσία Βερμίου) ήταν από στρατιωτική άποψη η πλέον ενδεδειγμένη. Όμως η εγκατάλειψη μεγάλου μέρους της Μακεδονίας- συμπεριλαμβανόμενης και της Θεσσαλονίκης- εκτός του ότι θα είχε σοβαρό ηθικό και ψυχολογικό αντίκτυπο στον ελληνικό πληθυσμό της περιοχής, συνδέονταν άμεσα με την στάση της Γιουγκοσλαβίας.^[49]

Στις 22 Φεβρουάριου ο Παπάγος δέχτηκε την εκκένωση των ελληνικών στρατευμάτων από την περιοχή ανατολικά του Αξιού ποταμού και την μεταφορά τους στην τοποθεσία Βερμίου, στην οποία θα τάσσονταν και οι βρετανικές δυνάμεις, εφόσον όμως χανόταν κάθε ελπίδα συμμαχίας με την Γιουγκοσλαβία για την αντιμετώπιση της γερμανικής επίθεσης.^[50] Τα γερμανικά στρατεύματα συγκεντρώνονταν στη Ρουμανία και στις 2 Μαρτίου άρχισαν να κινούνται εντός της Βουλγαρίας. Καθώς η στάση της Γιουγκοσλαβίας δεν είχε αποσαφηνιστεί και οι Γερμανοί βρίσκονταν στην Βουλγαρία, ο Έλληνας Αρχιστράτηγος έκρινε ότι η εκκένωση ανατολικά του Αξιού ήταν άκαιρη και ασύμφορη.^[51]

Οι Βρετανοί ηγέτες περιέγραψαν την συμπεριφορά του Παπάγου ως «αφιλόξενη και ηττοπαθή» και για να τον παρακάμψουν έπρεπε να στρατολογήσουν την βοήθεια του βασιλιά Γεωργίου Β΄, ο οποίος ήταν «ήρεμος αποφασιστικός και ήσυχος».^[53] Ο Ντίλ υποστήριζε ότι το σχέδιο του Παπάγου παρέβλεπε το γεγονός ότι τα ελληνικά στρατεύματα και το πυροβολικό ήταν ικανά να προσφέρουν μικρή μόνο αντίσταση. Οι Βρετανοί θεωρούσαν ότι η ελληνική αντιπαλότητα με τη Βουλγαρία, γεγονός που οδήγησε στη δημιουργία της Γραμμής Μεταξά, καθώς και η παραδοσιακές καλές σχέσεις με τους Γιουγκοσλάβους, άφηναν τα βορειοδυτικά σύνορα αφύλακτα σε μεγάλο βαθμό.^[54] Ο Γεώργιος Β΄ και ο πρωθυπουργός Κορυζής φοβούμενοι μία αρνητική αντίδραση των Βρετανών στην περίπτωση ασυμφωνίας, πίεσαν τον Παπάγο να βρεθεί μία λύση. Ο Παπάγος συμφώνησε αναγκαστικά να διχοτομηθούν οι διαθέσιμες δυνάμεις του με τρεις μεραρχίες και μία ταξιαρχία στην Γραμμή Μεταξά και τρεις μεραρχίες στην τοποθεσία Βερμίου.^[55]

Στις 4 Μαρτίου ο Ντίλ και ο Παπάγος συμφώνησαν στο σχέδιο άμυνας και στις 7 Μαρτίου το σχέδιο επικυρώθηκε από τη Βρετανική κυβέρνηση.^[56] Την διοίκηση θα αναλάμβανε ο Παπάγος και οι Ελληνικές και Βρετανικές διοικήσεις θα αναλάμβαναν παρενοχλητικές ενέργειες στο βορειοανατολικό τμήμα της χώρας.^[48] Έτσι οι Βρετανοί μετακίνησαν τα στρατεύματά τους και κατέλαβαν μία θέση περίπου σαράντα χιλιόμετρα δυτικά του Αξιού, κατά μήκος της τοποθεσίας Βερμίου.^[57] Ο κύριος σκοπός κατάληψης αυτής της θέσης ήταν να αποτρέψουν την πρόσβαση στους Γερμανούς προς την Κεντρική Ελλάδα.^[58] Όμως η πιθανή διέλευση γερμανικών στρατευμάτων από το έδαφος της Γιουγκοσλαβίας έκανε την παραπάνω τοποθεσία ακατάλληλη για άμυνα καθώς μια γερμανική ενέργεια στον άξονα Μοναστήρι- Φλώρινα θα απειλούσε όχι μόνο τα νότια της τοποθεσίας Βερμίου αλλά και τα νότια των Ελλήνων στρατιωτών που μάχονταν στην Αλβανία.^[59]

Η γερμανική στρατηγική βασιζόταν στην τακτική του αστραπιαίου πολέμου (*blitzkrieg*) η οποία είχε αποδειχθεί επιτυχημένη κατά τη διάρκεια των εισβολών στη δυτική Ευρώπη και επιβεβαίωσε την αποτελεσματικότητά της κατά την εισβολή στη Γιουγκοσλαβία. Η γερμανική διοίκηση σχεδίαζε να συνδυάσει την επίθεση των πεζοπόρων στρατευμάτων και των τεθωρακισμένων με υποστήριξη από αέρος και να πραγματοποιήσει μία γρήγορη προέλαση στο εσωτερικό. Μετά την κατάληψη της Θεσσαλονίκης η Αθήνα και το λιμάνι του Πειραιά θα αποτελούσαν τους επόμενους κύριους στόχους. Με την πτώση του Πειραιά και του ισθμού της Κορίνθου σε γερμανικά χέρια, η υποχώρηση και εκκένωση των βρετανικών και ελληνικών δυνάμεων θα θέτονταν σε κίνδυνο.^[48]

Ο Ουίνστον Τσόρτσιλ πίστευε ότι ήταν σημαντικό για το Ηνωμένο Βασίλειο να λάβει κάθε πιθανό μέτρο για την υποστήριξη της Ελλάδας. Στις 8 Ιανουαρίου 1941 δήλωσε «δεν υπάρχει άλλη πορεία για μας από το διασφαλίσουμε ότι καταβάλαμε κάθε προσπάθεια να βοηθήσουμε τους Έλληνες που αποδείχθηκαν τόσο ικανοί»^[52]

Αμυντικές και επιθετικές δυνάμεις

Η Πέμπτη Γιουγκοσλαβική Στρατιά έφερε την ευθύνη άμυνας του νοτιοανατολικού συνόρου μεταξύ της Κρίβα Παλάνκα (*Kriva Palanka*) και της Ελληνικής μεθορίου, στην κοιλάδα του Αξιού έως το Κιλκίς. Κατά το χρόνο της γερμανικής επίθεσης τα γιουγκοσλαβικά στρατεύματα δεν ήταν πλήρως κινητοποιημένα και υστερούσαν σε σύγχρονο εξοπλισμό και οπλισμό προκειμένου να είναι αποτελεσματικά. Μετά την είσοδο των γερμανικών δυνάμεων στη Βουλγαρία η πλειοψηφία των ελληνικών στρατευμάτων αποσύρθηκε από την Δυτική Θράκη.^[60]

Οι ελληνικές και βρετανικές δυνάμεις που θα αντιμετώπιζαν την γερμανική επίθεση ήταν οι εξής:

- Στην Ανατολική Μακεδονία ήταν το Τμήμα Στρατιάς Ανατολικής Μακεδονίας (ΤΣΑΜ) υπό τον Αντιστράτηγο Κωνσταντίνο Μπακόπουλο, αποτελούμενο από τις XVIII, XIV, VII Μεραρχίες Πεζικού, την XIX Μηχανοκίνητη Μεραρχία, την Ταξιαρχία Νέστου, το Απόσπασμα Κρουσιών και ένα ενισχυμένο τάγμα Πεζικού.^[61]
  - Στην Δυτική Θράκη ήταν αναπτυγμένη η Ταξιαρχία Έβρου, η οποία υπάγονταν στο ΤΣΑΜ.^[61]
  - Στην τοποθεσία Βερμίου βρισκόταν το Ελληνοβρετανικό *Συγκρότημα W* υπό τον Αντιστράτηγο Ουίλσον, αποτελούμενο από^[62]:
    - το Τμήμα Στρατιάς Κεντρικής Μακεδονίας (ΤΣΚΜ) υπό τον Αντιστράτηγο Ιωάννη Κωτούλα (αντικαταστάθηκε στις 8/4/41 από το Υποστράτηγο Χρήστο Καράσσο) με τις 20ή, XII Μεραρχίες Πεζικού και το X Συνοριακό Συγκρότημα (τρεις λόχοι).
    - Το Βρετανικό Εκστρατευτικό Σώμα (ΒΕΣ) υπό τον Αντιστράτηγο Ουίλσον το οποίο διέθετε το 1ο Αυστραλιανό Σώμα Στρατού^[63] (6η Αυστραλιανή και 2η Νεοζηλανδική Μεραρχίες) και την 1η Βρετανική Τεθωρακισμένη Ταξιαρχία.
  - Η Βρετανική Βασιλική Αεροπορία (RAF) είχε πέντε σμήνη βομβαρδισμού και τρία σμήνη μονοκινητήριων καταδιωκτικών, συνολικά 99 αεροσκάφη, όμως μόνο τα 80 ήταν αξιόμαχα. Η Ελληνική Βασιλική Αεροπορία (ΕΒΑ) διέθετε 44 καταδιωκτικά, 46 βομβαρδιστικά και μερικά αναγνωριστικά.^[2]
- Οι Ελληνικές μονάδες στην Α. Μακεδονία και την Δ. Θράκη αριθμούσαν 65.110 άνδρες, εκ των οποίων μόνο οι μισοί ήταν σε μάχιμες μονάδες.^[63] Επιπλέον ο διαθέσιμος οπλισμός ήταν ανεπαρκής και απαρχαιωμένος. Τα αντιαεροπορικά και αντιαρματικά πυροβόλα, όπως και τα διαθέσιμα βλήματα, ήταν λιγότερα από τα προβλεπόμενα, καθώς είχαν σταλθεί στο Αλβανικό μέτωπο. Επίσης τα πυρομαχικά για τα ελαφρά όπλα ήταν στο ένα τρίτο από τα προβλεπόμενα. Οι αξιωματικοί ήταν κατά το μεγαλύτερο ποσοστό έφεδροι, ενώ υπήρχε έλλειψη σε επιτελικούς αξιωματικούς. Η δύναμη του κάθε τάγματος δεν ξεπερνούσε τους 500 άνδρες και πολλοί λόχοι διοικούνταν από ανθυπολοχαγούς που μόλις είχαν αποφοιτήσει από τις Σχολές τους ή ήταν έφεδροι. Τα μεταφορικά μέσα είχαν περιορισθεί στο ελάχιστο ενώ τα υλικά διαβιβάσεων ήταν ανεπαρκέστατα. Εξάιρεση ήταν η επαρκής επάνδρωση των οχυρών της Γραμμής Μεταξά σε έμψυχο δυναμικό, όπως και το εσωτερικό και εξωτερικό δίκτυο διαβιβάσεων αυτών των οχυρών. Σε πολύ χαμηλό επίπεδο μαχητικής ικανότητας ήταν και οι ελληνικές δυνάμεις στο Βέρμιο^[64] που δεν πρέπει να ξεπερνούσαν τους 15.000 μαχητές. Όμως, παρά αυτές τις αδυναμίες το ηθικό των ανδρών, και ιδιαίτερα αυτών που ήταν στα οχυρά και στις μονάδες προκαλύψεως, ήταν σε υψηλό επίπεδο.^[65] Οι υπόλοιπες ελληνικές δυνάμεις που αποτελούνταν από δεκατέσσερις μεραρχίες πεζικού, την Μεραρχία Ιππικού και την 21η Ταξιαρχία βρισκόταν στην Αλβανία.^[66]

Ο Αντιστράτηγος Σερ Τόμας Μπλάμει, διοικητής του 1ου Αυστραλιανού Σώματος, ο Αντιστράτηγος Σερ Χένρι Μάιλαντ Ουίλσον, γενικός διοικητής του Βρετανικού Εκστρατευτικού Σώματος (*Δύναμη W*) και ο Υποστράτηγος Μπέρναρντ Φρέιμπεργκ, διοικητής της 2ης Νεοζηλανδικής Μεραρχίας το 1941 στην Ελλάδα

Στις 28 Μαρτίου οι ελληνικές δυνάμεις στην Κεντρική Μακεδονία, οι XII και 20ή Μεραρχίες Πεζικού, τοποθετήθηκαν υπό τη διοίκηση του Στρατηγού Ουίλσον, ο οποίος κατέστησε το αρχηγείο του βορειοδυτικά της Λάρισας. Η νεοζηλανδική μεραρχία έλαβε θέση βόρεια του όρους Όλυμπος ενώ η αυστραλιανή μεραρχία απέκλεισε την κοιλάδα του Αλιάκμονα μέχρι την οροσειρά του Βέρμιου. Η Βρετανική Βασιλική Αεροπορία συνέχισε να επιχειρεί από αεροδρόμια στην κεντρική και νότια Ελλάδα, όμως λίγα αεροσκάφη μπορούσαν να αποσταλούν στο θέατρο των επιχειρήσεων. Οι βρετανικές δυνάμεις βρίσκονταν σχεδόν σε πλήρη κινητοποίηση όμως ο εξοπλισμός τους ήταν περισσότερο κατάλληλος για πολεμικές επιχειρήσεις στην έρημο παρά στους απότομους ορεινούς δρόμους της Ελλάδας. Υπήρχε έλλειψη σε άρματα μάχης και αντιαεροπορικά όπλα και η γραμμές επικοινωνίας κατά μήκος της Μεσογείου ήταν ευάλωτες, καθώς κάθε νηοπομπή έπρεπε να πλεύσει κοντά από νησιά που τελούσαν υπό εχθρική κατοχή, παρά το γεγονός ότι το Βρετανικό Ναυτικό κυριαρχούσε στο Αιγαίο. Τα εφοδιαστικά αυτά προβλήματα επιτείνονταν από την περιορισμένη διαθεσιμότητα πλοίων και την περιορισμένη χωρητικότητα των ελληνικών λιμανιών.^[67]

Η Γερμανική 12η Στρατιά, υπό τη διοίκηση του Στρατάρχη Βίλχελμ Λιστ (*Wilhelm List*), ήταν επιφορτισμένη με την εκτέλεση της Επιχείρησης Μαρίτα. Οι δυνάμεις που διέθεσε αυτή η Στρατιά για την εκστρατεία εναντίον της Ελλάδας ήταν^[68]:

- Το XVIII (18ο) Ορεινό Σώμα Στρατού (*XVIII Gebirgskorps*) υπό τον Αντιστράτηγο Φραντς Μπέμε (*Franz Böhme*), αποτελούμενο από τη 2η Μεραρχία Πάντσερ (Τεθωρακισμένη Μεραρχία), τις 5η και 6η Ορεινές Μεραρχίες, το 125ο Ανεξάρτητο Ενισχυμένο Σύνταγμα Πεζικού, και την 72η Μεραρχία Πεζικού.

Γερμανοί στρατιώτες προελαύνουν στο ελληνικό έδαφος

- Το XXX (30ό) Σώμα Στρατού, υπό τον Αντιστράτηγο Ότο Χάρτμαν (*Otto Hartmann*) αποτελούμενο από τις 164η και 50ή Μεραρχίες Πεζικού.
- Το XL (40ό) Σώμα Πάντσερ (Τεθωρακισμένο Σώμα Στρατού), υπό τον Αντιστράτηγο Γκέοργκ Στούιμμε (*Georg Stumme*), αποτελούμενο από την 9η Μεραρχία Πάντσερ (Τεθωρακισμένη Μεραρχία), την 73η Μεραρχία Πεζικού και το Μηχανοκίνητο Σύνταγμα LSSAH (*Leibstandarte SS Adolf Hitler*) (αργότερα προστέθηκε και η 5η Μεραρχία Πάντσερ).
- Ως εφεδρεία υπήρχε μια Μεραρχία Πεζικού στην περιοχή της Φιλιππούπολης.
- Το VIII Αεροπορικό Σώμα υπό τον Βόλφραμ φον Ρίχτχοφεν με περίπου 490 αεροσκάφη.^[2]

Οι γερμανικές μονάδες, που αποτελούνταν από περίπου 180.000 άνδρες^[1], ήταν άριστα εξοπλισμένες και οργανωμένες. Μετά τις νίκες της Βέρμαχτ στην Πολωνία και στην Γαλλία το ηθικό τους ήταν υψηλό. Το σύνολο του Μηχανικού, Πυροβολικού, Αντιαεροπορικών και άλλων μέσων της Στρατιάς διατέθηκαν για την εκστρατεία κατά της Ελλάδας.^[69] Οι τεθωρακισμένες μονάδες, παρά την πρόσφατη μείωση των διατιθέμενων αρμάτων από 258 κατά μέσο όρο σε 150 ή και λιγότερα ανά μεραρχία, είχαν καλύτερης ποιότητας άρματα αλλά και καλύτερο επίπεδο διοίκησης έναντι των αντιπάλων τους.^[70] Συνολικά ο αριθμός των αρμάτων μάχης που διέθεσε η 12η Στρατιά ήταν 501.^[1]

Στις αεροπορικές δυνάμεις μπορούσαν να συνδράμουν, μετά την μεταπολίτευση στην Γιουγκοσλαβία, ο 4ος Αεροπορικός Στόλος ανεβάζοντας τον αριθμό των διατιθέμενων αεροσκαφών εναντίον της Ελλάδας και της Γιουγκοσλαβίας σε 1.000,^[69] κάνοντας απόλυτη την γερμανική αεροπορική υπεροχή^[1].

Το Γερμανικό σχέδιο επίθεσης και η συγκέντρωση

Το γερμανικό σχέδιο επίθεσης διαμορφώθηκε βάσει της εμπειρίας που απέκτησε ο Γερμανικός στρατός στη Μάχη της Γαλλίας. Η στρατηγική του βασιζόταν στη δημιουργία ενός αντιπερισπασμού στο Αλβανικό μέτωπο, αποδυναμώνοντας τις δυνάμεις του Ελληνικού Στρατού από την άμυνα των γιουγκοσλαβικών και βουλγαρικών συνόρων. Χρησιμοποιώντας την τακτική της προώθησης τεθωρακισμένων σχηματισμών προς τα περισσότερο αδύναμα τμήματα της αμυντικής γραμμής, η διείσδυση προς την εχθρική περιοχή θα ήταν ευκολότερη και δεν θα απαιτούσε τη χρήση των γερμανικών τεθωρακισμένων μονάδων πίσω από τις δυνάμεις του πεζικού. Μόλις το αδύναμο αμυντικό σύστημα της Νότιας Γιουγκοσλαβίας κατέρρευε από την επέλαση των γερμανικών τεθωρακισμένων μονάδων, η Γραμμή Μεταξά θα υπερκεράζονταν από τις ταχύτερα κινούμενες δυνάμεις που θα προήλθαν προς το νότο από τη Γιουγκοσλαβία. Η κατοχή του Μοναστηριού και της κοιλάδας του Αξιού, που οδηγούσε προς τη Θεσσαλονίκη, κρίνονταν απαραίτητη για μία τέτοια στρατηγική.^[71]

Το πραξικόπημα στη Γιουγκοσλαβία οδήγησε σε ξαφνική αλλαγή του σχεδίου επίθεσης και έφερε τη Δωδέκατη Στρατιά αντιμέτωπη με μία σειρά δύσκολων προβλημάτων. Σύμφωνα με την Οδηγία Νο. 25 της 28ης Μαρτίου, η 12η Στρατιά έπρεπε να ανασυγκροτήσει τις δυνάμεις της με τέτοιο τρόπο ώστε μία ταχυσκίνητη δύναμη να μπορεί να επιτεθεί προς το Βελιγράδι μέσω του Νις. Με μόνο εννέα μέρες από την ημέρα της επίθεσης κάθε ώρα ήταν σημαντική και κάθε νέα συγκέντρωση των στρατευμάτων χρειαζόταν χρόνο για να οργανωθεί. Το βράδυ της 5ης Απριλίου όλες οι επιθετικές δυνάμεις που προορίζονταν να επιτεθούν στην Νότια Γιουγκοσλαβία και στην Ελλάδα είχαν συγκεντρωθεί.^[72]

Το ελληνικό σχέδιο άμυνας

Στην Ανατολική Μακεδονία το ΤΣΑΜ είχε ως αποστολή να αμυνθεί στην οχυρωμένη τοποθεσία Μπέλες-Νέστος ποταμός. Όταν εξαντλούνταν κάθε προσπάθεια άμυνας στην παραπάνω τοποθεσία οι ελληνικές δυνάμεις έπρεπε να συμπτυχθούν, ανάλογα με τις συνθήκες, αρχικά προς τη Θεσσαλονίκη και στην συνέχεια προς τα δυτικά του Αξιού ή προς την Καβάλα και την Αμφίπολη με σκοπό να μεταφερθούν δια θαλάσσης σε άλλα μέρη για την συνέχιση του αγώνα. Η αποστολή του Συγκροτήματος Κρουσιών ήταν να καταλάβει την τοποθεσία Κρουσιών και να απαγορεύσει την εχθρική προέλαση προς την Θεσσαλονίκη σε περίπτωση διάρρηξης της τοποθεσία Μπέλες.^[73]

Στην Δυτική Θράκη η Ταξιαρχία Έβρου έπρεπε να αμυνθεί κατά μήκος των βουλγαρικών συνόρων, ανατολικά της λίμνης Βιστωνίδας, και να επιδιώξει την εξασφάλιση του προγεφυρώματος Πυθίου. Αν δεν μπορούσε να διατηρήσει το προγεφύρωμα θα έπρεπε να συμπτυχθεί προς το τουρκικό έδαφος.^[73]

Η αποστολή του Ελληνοβρετανικού Συγκροτήματος W ήταν να απαγορεύσει την εχθρική προσπάθεια προέλασης δυτικά και νότια της τοποθεσίας Καϊμακτσαλάν-Βέρμιο-ποταμός Αλιάκμων.^[73]

Γερμανική εισβολή

Η επίθεση στην Ανατολική Μακεδονία και την Δυτική Θράκη

Στις 05:30 το πρωί της 6ης Απριλίου ο Γερμανός πρεσβευτής στην Ελλάδα, πρίγκιπας Έρμπαχ, επέδωσε στον πρωθυπουργό Α. Κορυζή διακοίνωση, στην οποία αναφέρονταν οι λόγοι της γερμανικής επίθεσης. Η διακοίνωση έλεγε πως η κυβέρνηση του Ράιχ έδωσε διαταγή στα στρατεύματά της να εκδιώξουν τις Βρετανικές Ένοπλες Δυνάμεις από το ελληνικό έδαφος. Κάθε αντίσταση στις Γερμανικές Ένοπλες Δυνάμεις θα συντριβεται αδιακρίτως. Ο Κορυζής απάντησε στον Γερμανό πρεσβευτή ότι η Ελλάδα θα αντισταθεί στην γερμανική επίθεση και δεν υποταχθεί αμαχητί. Νωρίτερα, στις 05:15, τα γερμανικά στρατεύματα εισέβαλαν στο ελληνικό και Γιουγκοσλαβικό έδαφος ταυτόχρονα. [74]

Βομβαρδισμός Ελληνικών θέσεων από το Γερμανικό πυροβολικό

Η κύρια γερμανική προσπάθεια με το XVIII Ορεινό Σώμα Στρατού εκδηλώθηκε στο αριστερό της γραμμής Μεταξά και ειδικά κατά του Μπέλες και του Οχυρού Ρούπελ, ενώ ανατολικότερα στο υψίπεδο Νευροκοπίου και στη Δ. Θράκη η επίθεση του XXX Σώματος Στρατού ήταν μικρότερης έντασης. Η ελληνική οχύρωση, το υψηλότατο ηθικό των Ελλήνων στρατιωτών και την υποτίμηση των παραγόντων αυτών από την Γερμανική ηγεσία «αντιστάθμιζαν» την υλική υπεροχή των Γερμανών.

Η Γραμμή Μεταξά, μήκους περίπου 215 χλμ,^[75] υπερασπιζόταν από το Τμήμα Στρατιάς Ανατολικής Μακεδονίας (ΤΣΑΜ). Η γραμμή εκτείνεται κατά μήκος του ποταμού Νέστου προς τα ανατολικά και των βουλγαρικών συνόρων ως το όρος Μπέλες κοντά στα σύνορα με τη Γιουγκοσλαβία. Για την υπεράσπισή της έπρεπε να υπάρχουν άνω των 200.000 ανδρών, όμως η έλλειψη προσωπικού είχε ως αποτέλεσμα την αραιή διάταξη των αμυντικών γραμμών.^[76]

6 Απριλίου: Η επίθεση

Η γερμανική επίθεση εκδηλώθηκε με σφοδρότητα στο Μπέλες όπου η 6η Ορεινή Μεραρχία κινήθηκε μέσα από τους ορεινούς όγκους στο δυτικό τμήμα του όρους, στο οποίο τμήμα δεν υπήρχαν μόνιμες οχυρώσεις παρά μόνο ολιγάριθμες ελληνικές δυνάμεις κατανεμημένες σε διάσπαρτα πολυβολεία. Παρά την σθεναρή αντίσταση^[61] οι γερμανικές δυνάμεις διέσπασαν δύο αμυντικές τοποθεσίες και υπερέβησαν το όρος Μπέλες, με αποτέλεσμα στο τέλος της μέρας να έχουν φθάσει στη Ροδόπολη και να καταλάβουν τον σιδηροδρομικό σταθμό. Η επιτυχία αυτή των Γερμανών δημιούργησε κίνδυνο για την τοποθεσία Μπέλες- Νέστος και ανάγκασε τον διοικητή του ΤΣΑΜ να διατάξει τη σύμπτυξη της XVIII Μεραρχίας (Υποστράτηγος Λ. Στεργιόπουλος) στην τοποθεσία Στρυμόνα- λίμνη Κερκίνη και την XIX Μηχανοκίνητη Μεραρχία (Υποστράτηγος Ν. Λιούμπας) να αμυνθεί έναντι της 6ης Ορεινής Μεραρχίας στα δυτικά του Μπέλες, από τη λίμνη Δοϊράνη έως την λίμνη Κερκίνη.^[79]

Με την υποστήριξη 165 πυροβόλων διαφόρων διαμετρημάτων και από μεγάλο αριθμό αεροπλάνων, η γερμανική 5η Ορεινή Μεραρχία επιτέθηκε στο ανατολικό Μπέλες, από το Ρουπέσκο έως το Οχυρό Καρατάς. Στον τομέα αυτό, που υπεράσπιζε η XVIII Μεραρχία, οι Γερμανοί κατάφεραν, έπειτα από σκληρούς αγώνες και σφοδρό βομβαρδισμό, να επικαθήσουν στη επιφάνεια των οχυρών Ιστίμπεη και Κελκαγιά. Οι επιτιθέμενοι εκτόξευσαν χειροβομβίδες και καπνογόνα αέρια στο εσωτερικό των οχυρών και προσπάθησαν να φράσουν τα φατνώματα ώστε να αναγκάσουν τους υπερασπιστές τους να παραδοθούν. Παρά την εκτέλεση πυρών του ελληνικού πυροβολικού πάνω στα οχυρά εναντίον των ευρισκομένων στην επιφάνεια τους Γερμανών και τις ηρωικές αντεπιθέσεις εφεδρικών τμημάτων των οχυρών η κατάσταση δεν βελτιώθηκε για τους αμυνόμενους.^[80]

Ανατολικότερα, στη στενωπό του Ρούπελ, που υπεράσπιζε το Συγκρότημα Σιδηροκάστρου της XIV Μεραρχίας (Υποστράτηγος Κων/νος Παπακωνσταντίνου), επιτέθηκε το 125ο Σύνταγμα Πεζικού, το οποίο είχε χρησιμοποιηθεί στις επιχειρήσεις στη Γραμμή Μαζινό στη Γαλλία. Το Σύνταγμα αυτό, ενισχυμένο με ένα τάγμα της 5ης Ορεινής και με την υποστήριξη πυροβολικού, αεροπλάνων Στούκας (τα οποία είχαν σειρήνες, που χρησιμοποιούσαν κατά τις καταδύσεις τους για να κλονίζουν το ηθικό των αντιπάλων) και άλλων μονάδων επιτέθηκε με σφοδρότητα στο οχυρό Ρούπελ, αλλά αποκρούστηκε αποτελεσματικά από τα εύστοχα αμυντικά πυρά. Το ηθικό των ελληνικών δυνάμεων συνέχισε να είναι ακμαίο παρά τους συνεχείς βομβαρδισμούς, οι οποίοι προκάλεσαν ελάχιστες ζημιές στα οχυρά. Ενώ όμως οι μετωπικές επιθέσεις των γερμανικών δυνάμεων αποκρούστηκαν, ένας λόχος κατόρθωσε να διεισδύσει στα νότια της τοποθεσίας και κατάφερε να οργανωθεί στο ύψωμα Γκολιάμα και να καταλάβει χωριό Κλειδί.^[81]

Στο οροπέδιο του Κάτω Νευροκοπίου η 72η γερμανική Μεραρχία σχημάτισε δύο αιχμές με σκοπό να κατευθυνθούν προς Δράμα και Σέρρες. Την άριστα προετοιμασμένη για άμυνα περιοχή υπεράσπιζαν οι δυνάμεις του Συγκροτήματος Καραντάγ της XIV Μεραρχίας και η VII Μεραρχία (Υποστράτηγος Χρήστος Ζωιόπουλος). Οι γερμανικές δυνάμεις πεζικού υποστηρίζονταν από πυροβόλα εφόδου και πυροβολικό, αλλά δεν είχαν αεροπορική κάλυψη. Την επίθεση στον τομέα του Συγκροτήματος Καραντάγ δέχτηκαν τα οχυρά Περιθώρι, Μαλιάγκα και Μπαμπαζώρα, όπου και οι γερμανικές δυνάμεις καθηλώθηκαν. Στην ζώνη ευθύνης

Αντιαρματικό κώλυμα μπροστά από το Οχυρό Παρταλούσκα της Γραμμής Μεταξά.^[77] Οι Έλληνες στρατιώτες που επάνδρωσαν τα οχυρά της Γραμμής Μεταξά επέδειξαν χαλύβδινα νεύρα και καλή πειθαρχία, παρά τα ισχυρά και συνεχή πυρά που δέχτηκαν. Ούτε και οι επιδρομές των αεροσκαφών κάθετης εφόρμησης, Ju 87 Stuka, επηρέασαν αυτούς τους άνδρες, που εκτελούσαν πυρά και κατά την διάρκεια των βομβαρδισμών- γεγονός που δεν συνέβη στις προηγούμενες γερμανικές εκστρατείες στην Πολωνία και στην Γαλλία. Εάν εξουδετερώνονταν οι υπερασπιστές κάποιας οχυρής θέσης αμέσως αντικαθιστούνταν με νέους. Ιδιαίτερα ενοχλητική για τους υπερασπιστές των οχυρών ήταν η έλλειψη αέρα από την φραγή των φαντομάτων, αεραγωγών και ανοιγμάτων, όπως και η χρήση καπνογόνων και εμπρηστικών υλών.^[78]

της VII Μεραρχίας οι Γερμανοί προσπάθησαν να κινηθούν μεταξύ των οχυρών Πυραμδοειδές και Λίσσε, χωρίς όμως επιτυχία, καθώς τα πυρά των Ελλήνων ήταν ιδιαίτερα αποτελεσματικά. Στην συνέχεια, όλες οι κατά μέτωπον επιθέσεις και οι προσπάθειες διείσδυσης αποκρούστηκαν από τα πυρά των οχυρών και του ελληνικού πυροβολικού, επιφέροντας σοβαρές απώλειες στους Γερμανούς.^[82]

Στη Θράκη οι δυνάμεις της Ταξιαρχίας Νέστου δέχτηκαν την επίθεση της 164ης Μεραρχίας. Αφού ανέτρεψαν τα συνοριακά φυλάκια, οι γερμανικές δυνάμεις περικύκλωσαν το οχυρό Εχίνος, όπου και καθηλώθηκαν από τα πυρά του οχυρού. Στη ζώνη της Ταξιαρχίας Έβρου η γερμανική 50ή Μεραρχία υποχρέωσε τα συνοριακά φυλάκια να συμπυκθούν. Αμέσως μετά περικύκλωσαν το οχυρό Νυμφαία, σφυροκοπώντας το με αεροπορικές δυνάμεις και το μεγαλύτερο μέρος του πυροβολικού του XXX Σώματος Στρατού.^[83]

7 Απριλίου: Σκληροί αγώνες

Την επόμενη ημέρα, στον τομέα της XIX Μηχανοκίνητης Μεραρχίας δεν σημειώθηκαν ιδιαίτερα επεισόδια, αλλά η προέλαση της 2ης Μεραρχίας Πάντσερ στο Γιουγκοσλαβικό έδαφος ήταν ραγδαία. Το απόγευμα της 7ης Απριλίου οι Γερμανοί κατέλαβαν τη Στρώμιτσα αναγκάζοντας τους Γιουγκοσλάβους να συμπυκθούν δυτικά του Αξιού και έτσι έδωσαν τη δυνατότητα στους Γερμανούς να χρησιμοποιήσουν την κοιλάδα του ποταμού για να εισβάλουν στην Ελλάδα και να υπερκεράσουν την οχυρωμένη τοποθεσία Μπέλες- Νέστος, με αποτέλεσμα η Γραμμή Μεταξά να κινδυνεύει με αποκοπή από τον κορμό της χώρας. Για την αντιμετώπιση του κινδύνου διατάχθηκε η XIX Μηχανοκίνητη Μεραρχία να επεκταθεί προς αριστερά και να καλύψει τον διάδρομο του Αξιού. Οι ανεπαρκείς ελληνικές δυνάμεις δεν μπόρεσαν να φτάσουν έγκαιρα για να αποκρούσουν την γερμανική

προέλαση και έτσι η κοιλάδα του Αξιού αποτελούσε πλέον την *Αχίλλειο πέτρα* την όλης αμυντικής τοποθεσίας.^[84]

Στο Μπέλες, τα οχυρά Ιστίμπεη και Κελκαγιά, μετά από την χρήση αποπνικτικών αερίων και φλεγόμενης βενζίνης από τους Γερμανούς, παραδόθηκαν. Το οχυρό Αρπαλούκι εκκενώθηκε από την φρουρά του. Ανερχόμενη σε 200 άνδρες, η φρουρά έφτασε στον ποταμό Στρυμόνα και επιχειρήσει να τον διαβεί, όμως δέχτηκε την επίθεση γερμανικού τμήματος και αναγκάστηκε να παραδοθεί. Μόνο το οχυρό Ποποτλίβιτσα συνέχιζε την αντίσταση του ολόκληρη την ημέρα.^[85]

Στη στενωπό του Ρούπελ, οι Γερμανοί επιτέθηκαν και πάλι στο ομώνυμο οχυρό, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Η παρουσία όμως του γερμανικού τμήματος στα νώτα του, στο ύψ. Γκολιάμα, ήταν επιτυχής, καθώς, εκτός από την παρενόχληση και την διακοπή των επικοινωνιών του οχυρού, υποδείκνυε στόχους στα γερμανικά αεροπλάνα. Μια προσπάθεια της XIV Μεραρχίας για την εξουδετέρωσή του απέτυχε.^[86]

Στον τομέα του Συγκροτήματος Καραντάγ, οι Γερμανοί επιτέθηκαν αιφνιδιαστικά και κατέλαβαν το υψ. Σταυρός, εκδιώχθηκαν όμως μετά από αντεπίθεση ελληνικού τμήματος. Άλλες γερμανικές δυνάμεις κατόρθωσαν να εισέλθουν στο οχυρό Περιθώρι. Μετά από δίωρο αγώνα, που έλαβε δραματική μορφή, όσοι Γερμανοί είχαν εισδύσει στο οχυρό εξοντώθηκαν. Το απόγευμα, νέα ισχυρή επίθεση δύναμης ενός συντάγματος

και με την υποστήριξη 8 αρμάτων, απέτυχε με τους Γερμανούς να έχουν σοβαρές απώλειες. Τα οχυρά Μαλιάγκα και Παρταλούσκα δέχτηκαν ασθενής επίθεση που αποκρούστηκε εύκολα, ενώ τα υπόλοιπα οχυρά, Μπαμπαζώρα και Περσέκ δεν ενοχλήθηκαν καθόλου.^[87] Στην ζώνη ευθύνης της VII Μεραρχίας στο Κάτω Νευροκόπι, οι γερμανικές επιθέσεις εναντίον των οχυρών Λίσσε, Πυραμιδοειδές και Ντάσαβλη αποκρούστηκαν εκ νέου. Παρόλα αυτά οι Γερμανοί κατέλαβαν το ύψωμα Ουσόγια, βόρεια του Λίσσε και του Πυραμιδοειδούς. Την διάρκεια της νύχτας 7/8 οι Έλληνες διενήργησαν επίθεση για την ανακατάληψη του υψώματος, που ήταν όμως αποτυχημένη. Ένα ισχυρό Γερμανικό τμήμα εισέδυσε στα νότια των οχυρών Ντάσαβλη και Περιθώρι και κατέλαβε το ύψ. Κρέστη, δημιουργώντας προϋποθέσεις για την εκβίαση της διάβασης Καλαποτίου και την περαιτέρω διείσδυση στα νότια της τοποθεσίας. Για την αντιμετώπιση της κατάστασης συγκροτήθηκε το απόσπασμα Καλαποτίου με σκοπό να καταλάβει το ύψωμα την επόμενη μέρα.^[88]

Στην Θράκη, το οχυρό Εχίνος, παρότι δέχτηκε ισχυρή επίθεση και διαδοχικούς βομβαρδισμούς, συνέχισε επιτυχημένα την αντίσταση του όλη την ημέρα. Το οχυρό Νυμφαία, έπειτα από αλληπάλληλες επιθέσεις πεζικού, σφοδρούς αεροπορικούς βομβαρδισμούς και σφυροκόπημα από πυροβολικό, αναγκάστηκε να παραδοθεί στις 23.30. Η Ταξιαρχία Έβρου, αποτελούμενη από 2.000 οπλίτες και 100 περίπου αξιωματικούς, εισήλθε, όπως όριζε το σχέδιο ενέργειας, στην Τουρκία όπου αφοπλίστηκε. Ο διοικητής της Ταξιαρχίας, υποστράτηγος Ιωάννης Ζήσης, αυτοκτόνησε στις 9 Απριλίου, καθώς θεώρησε ιδιαίτερα ταπεινωτική την τροπή των γεγονότων, ενώ το σύνολο των αξιωματικών και 1300 οπλίτες μεταφέρθηκαν στην Μέση Ανατολή. Οι υπόλοιποι επαναπατρίστηκαν τον Φεβρουάριο του 1942.^[89]

8 Απριλίου: Ο κλονισμός του ΤΣΑΜ

Την τρίτη μέρα των μαχών η 2η Μεραρχία Πάντσερ πέρασε τη μεθόριο κοντά στη Δοϊράνη και, διαλύοντας ή παρακάμπτοντας τις αντιστάσεις που συναντούσε, κατευθύνθηκε νότια προς Θεσσαλονίκη. Την ίδια στιγμή, πέντε τάγματα της 6ης Ορεινής Μεραρχίας επιτέθηκαν κατά της τοποθεσίας Κρουσιών, πετυχαίνοντας ένα ρήγμα δυτικά του υψώματος Δοβά Τεπέ. Το βράδυ μια γερμανική φάλαγγα κατέλαβε το Μεταλλικό και κατευθύνθηκε προς το Κιλκίς. Η ταχύτητα της γερμανικής προέλασης αιφνιδίασε το στρατηγείο της XIX Μεραρχίας, που μετακινήθηκε στο χωριό Κεντρικό.^[90]

Είχομεν ακούσει να ομιλούν δια την γενναιότητα και τον ηρωισμόν του Ελληνικού Στρατού, αλλά δεν φανταζόμεθα την γενναιότητα και τον ηρωισμόν τον οποίον επέδειξαν οι στρατιώται σας. Επολεμήσατε θανμάσια! Θανμάσια! Και πάλιν σας συγχαίρω εγκαρδίως

Διοικητής του XVIII Ορεινού Σώματος Φράντς Μπέμε προς τον επιτελάρχη του ΤΣΑΜ^[91]

Αυτή η σε βάθος διείσδυση των Γερμανών και η αναμενόμενη κατάληψη της Θεσσαλονίκης, αποτελούσε άμεσο κίνδυνο αιχμαλωσίας για το ΤΣΑΜ. Καθώς δυνατότητα σύμπτυξης δεν υπήρχε, ενώ εκτιμώντας πως ήταν μάταιη η συνεχιζόμενη αντίσταση και για την αποφυγή ανώφελων θυσιών, το Ελληνικό Γενικό Στρατηγείο εξουσιοδότησε τον διοικητή του ΤΣΑΜ Μπακόπουλο για σύναψη συνθηκολόγησης και κατάπαυσης των εχθροπραξιών. Το βράδυ ο Μπακόπουλος απέστειλε επιστολή στον διοικητή της 2ης Μεραρχίας Πάντσερ, Αντιστράτηγο Ρούντολφ Φάιελ (*Rudolf Veiel*), προτείνοντας την κατάπαυση του πυρός, υπό τον όρο να κρατήσουν οι Έλληνες πολεμιστές τα όπλα τους, εάν όμως αυτό αποκλείονταν να επιστέφονταν αυτά μετά το τέλος του πολέμου. Ταυτόχρονα ειδοποίησε τους υφιστάμενους διοικητές του πως έπρεπε να κρατήσουν τις θέσεις τους μέχρι την υπογραφή της συνθηκολόγησης.^[92]

Εν τω μεταξύ στο Μπέλες ύστερα από σκληρό αγώνα παραδόθηκε το οχυρό Ποποτλίβιτσα, ενώ στη στενωπό του Ρούπελ οι μάχες συνεχίζονταν με αμείωτη ένταση. Οι προσπάθειες των Γερμανών με άρματα πυροβολικό και αεροπορία να καταλάβουν την τοποθεσία ανάμεσα στο Ρούπελ και στο Καρατάς απέτυχαν με σοβαρές απώλειες για τους επιτιθέμενους. Όμως, η κάθοδος δυνάμεων της 5ης Ορεινής Μεραρχίας στη κοιλάδα Ροδοπόλεως και η παρουσία του τμήματος του 125ου γερμανικού Συντάγματος στο ύψωμα Γκολιάμα δημιουργούσαν σοβαρότατη απειλή στο αριστερό της XIV Μεραρχίας, η οποία ενισχύθηκε με δύο τάγμα

πεζικού, μία ίλη ελαφρών αρμάτων και πυροβόλα.^[93]

Στο Κάτω Νευροκόπι οι Γερμανοί, μετά από νυχτερινή επίθεση, απέτυχαν και πάλι να καταλάβουν τα οχυρά Μαλιάγκα και Περιθώρι. Στην αντεπίθεση των Ελλήνων στο Περιθώρι ακολούθησε σώμα με σώμα αγώνας, που έληξε με άτακτη υποχώρηση των Γερμανών. Το μεσημέρι νέα επίθεση από δύο γερμανικά συντάγματα πεζικού καθηλώθηκε έπειτα από τρίωρο αγώνα. Αποτυχημένες ήταν και οι επιθέσεις στα οχυρά Πυραμιδοειδές, Λίσσε και Ντάσαβλη, ενώ οι προσπάθειες ανακατάληψης του υψώματος Κρέστη από το ελληνικό απόσπασμα Καλαποτίου δεν είχαν αποτέλεσμα.^[94]

Στον τομέα της Ταξιαρχίας Νέστου τα τμήματα προκαλύψεως συμτύχθηκαν χωρίς να παρενοχληθούν και αφού κατέστρεψαν οδικούς άξονες ανατίναξαν την γέφυρα των Τοξοτών. Στο οχυρό Εχίνος ένα ενισχυμένο γερμανικό τάγμα επιτέθηκε από δύο κατευθύνσεις φθάνοντας κοντά στις ελληνικές θέσεις. Η επίθεση αυτή καθηλώθηκε με σοβαρές απώλειες για τους Γερμανούς.^[95]

9 και 10 Απριλίου: Η συνθηκολόγηση και το τέλος της μάχης των οχυρών

Όταν στις 02:00 της 9ης Απριλίου ο Αντιστράτηγος Φάιελ έλαβε την επιστολή του Μπακόπουλου απάντησε πως αυτός δεν μπορούσε να λάβει απόφαση λόγω της σοβαρότητας των προτεινόμενων όρων. Ο Φάιελ έθεσε υπ' όψιν του διοικητή της 12ης Γερμανικής Στρατιάς την επιστολή και έλαβε θετική απάντηση σχετικά με τους όρους, εκτός του όρου για διατήρηση του οπλισμού, με την κατάπαυση του πυρός να ορίζεται στις 10:00. Εν τω μεταξύ, με τις πρώτες γερμανικές δυνάμεις να φτάνουν 20 χιλιόμετρα βόρεια από την Θεσσαλονίκη, ο Στρατιωτικός Διοικητής της πόλης, Αντιστράτηγος Ραγκαβής, ενημέρωσε τον Μπακόπουλο ότι η παράδοση της προγραμματίστηκε στις 08:00, όπως και έγινε. Το μεσημέρι υπογράφηκε στο Γερμανικό Προξενείο Θεσσαλονίκης, μεταξύ του Μπακόπουλου και του Φάιελ, η συνθηκολόγηση με εξαιρετικά έντιμους όρους για τους Έλληνες. Έπειτα ο διοικητής του ΤΣΑΜ διέταξε την παύση των εχθροπραξιών, κάτι που προκάλεσε την δυσαρέσκεια στις μονάδες που διεξήγαγαν τον αγώνα τους με επιτυχία.^[96]

Κατά τα άλλα, οι μάχες συνεχίστηκαν και την 9η Απριλίου. Η XIX Μηχανοκίνητη Μεραρχία, σε κατάσταση ημιδιάλυσης από την προηγούμενη μέρα, συμτύχθηκε κοντά στο Λαχανά ενώ ένα σύνταγμα της αιχμαλωτίστηκε. Το οχυρό Παλιουριώνες δέχτηκε σφοδρότατο βομβαρδισμό από τις πρώτες πρωινές ώρες μέχρι το απόγευμα. Στις 17:30 παρουσιάστηκαν στον διοικητή του οχυρού Γερμανοί κήρυκες πληροφορώντας τον για την συνθηκολόγηση. Η παράδοση του οχυρού έγινε στις 09:00 της 10ης Απριλίου, με ένα γερμανικό τάγμα να παρίσταται για την απόδοση τιμών, ενώ ένας Γερμανός Συνταγματάρχης έδωσε συγχαρητήρια στους άντρες της φρουράς για την ηρωική τους αντίσταση.^[97]

Δύο τεθωρακισμένα οχήματα αναγνώρισης μιας μηχανοκίνητης φάλαγγας της Leibstandarte SS Adolf Hitler προελαύνουν στην Ελλάδα τον Απρίλιο του 1941. Η εισβολή στην Ελλάδα ήταν πρώτη επιχείρηση στην οποία χρησιμοποιήθηκαν μηχανοκίνητες μονάδες πεζικού και μεραρχίες αρμάτων σε σαφώς ορεινό έδαφος. Η χρησιμοποίηση των αρμάτων σαν αιχμή δόρατος σε επιθέσεις διαμέσου ορεινών εδαφών αποδείχτηκε ορθή τακτική. Χωρίς την χρήση των Μεραρχιών Πάνσερ δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί η ταχεία κατάληψη της Θεσσαλονίκης και η συνεπακόλουθη παράδοση των ελληνικών στρατευμάτων στην Ανατολική Μακεδονία.^[98]

Στο Ρούπελ οι συνεχείς βομβαρδισμοί δεν έκαμψαν την αντίσταση της φρουράς, αλλά ούτε και δέχτηκε να συνθηκολογήσει σε σχετική πρόταση των Γερμανών, με τον διοικητή του οχυρού να απαντά ότι τα οχυρά δεν παραδίδονται πάρα μόνο όταν κυριευτούν από τον αντίπαλο.^[99] Ανατολικότερα, οι απόπειρες των Γερμανών να διεισδύσουν στα νότια των οχυρών Μαλιάγκα και Περιθώρι αποκρούστηκαν αποτελεσματικά, ενώ ένα γερμανικό τάγμα που κατόρθωσε να βρεθεί στα νότια των Περιθώρι και Παρταλούσκα, καταδιώχτηκε μετά από αντεπίθεση Ελληνικού τμήματος, το οποίο συνέλαβε και 102 αιχμαλώτους. Άλλο ένα Γερμανικό τμήμα που βρέθηκε πίσω από το Συγκρότημα Καραντάγ δέχτηκε την άμεση ελληνική αντεπίθεση που είχε σαν αποτέλεσμα την σύλληψη 250 Γερμανών αιχμαλώτων. Το Πυραμιδοειδές συνέχισε να αντιστέκεται, ενώ το απόσπασμα Καλοποτίου κατόρθωσε να εκδιώξει τους Γερμανούς από το ύψ. Κρέστη. Στο Νέστο ο διοικητής της VII Μεραρχίας όταν ενημερώθηκε για την έναρξη διαπραγματεύσεων για συνθηκολόγηση, θεώρησε ότι η παρουσία του ήταν περιττή και για να αποφύγει την αιχμαλωσία αναχώρισε, χωρίς διαταγή, για την Καβάλα όπου επιβιβάστηκε σε ατμόπλοιο και μετέβη στην Αθήνα.^[100]

Στις 10 Απριλίου κάθε αντίσταση στην Ανατολική Μακεδονία και την Δυτική Θράκη είχε σταματήσει, με τους Έλληνες να έχουν 1.000 νεκρούς και τραυματίες και τους Γερμανούς 555 νεκρούς, 2.134 τραυματίες και 170 αγνοούμενους^[101], αριθμός που αντιστοιχεί στο μισό των συνολικών απωλειών τους στη διάρκεια της επιχείρησης *Μαρίτα*, γεγονός που καταδεικνύει το μέγεθος τα ελληνικής αντίστασης. Μετά το τέλος των εχθροπραξιών έγιναν εκδηλώσεις προς τιμή των διοικητών των οχυρών Ρούπελ, Λίσσε, Πυραμιδοειδές, Περιθώρι, Εχίνος, Νυμφαία, Ιστίμπεη και Κελκαγιά και όλοι οι Έλληνες αιχμάλωτοι αφέθηκαν ελεύθεροι.

Αναδιοργάνωση των Γερμανικών δυνάμεων και τροποποίηση της Ελληνοβρετανικής διάταξης

Το XL, το οποίο προοριζόταν να χρησιμοποιηθεί κατά τη διάρκεια επιθέσεων κατά μήκος της νότιας Γιουγκοσλαβίας, ξεκίνησε την επίθεσή του στις 5.30 πμ της 6ης Απριλίου και προωθήθηκε κατά μήκος των βουλγαρικών συνόρων σε δύο ξεχωριστά σημεία. Μέχρι το βράδυ της 8ης Απριλίου η *Leibstandarte SS Adolf Hitler* είχε καταλάβει την Πρίλαπο (*Prilep*), αποκόπτοντας μία σημαντική σιδηροδρομική γραμμή μεταξύ του Βελιγραδίου και της Θεσσαλονίκης και απομονώνοντας τη Γιουγκοσλαβία από τους συμμάχους της. Στο σημείο αυτό οι Γερμανοί κατείχαν εδάφη, τα οποία ήταν κατάλληλα για την συνέχιση των επιθετικών ενεργειών τους. Διατηρώντας μία μικρή δύναμη ασφαλείας στα μετόπισθεν του Σώματος για την απόκρουση μίας ξαφνικής αντεπίθεσης από την κεντρική Γιουγκοσλαβία, στοιχεία της 9ης Μεραρχίας Πάντσερ κατευθύνθηκαν δυτικά για να ενωθούν με τους Ιταλούς στα αλβανικά σύνορα.^[102]

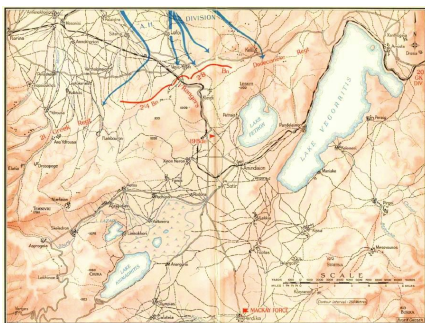
Το βράδυ της 9ης Απριλίου ο διοικητής του XL Σώματος Παντσερ, Στρατηγός Στούμπε, ανέπτυξε τις δυνάμεις του βόρεια του Μοναστηρίου, προετοιμαζόμενος για την επέκταση των επιθέσεων πέρα από τα ελληνικά σύνορα προς τη Φλώρινα. Η θέση αυτή εγκυμονούσε τον κίνδυνο να περικυκλώσει τόσο τους Έλληνες στην Αλβανία όσο και το Ελληνοβρετανικό *Συγκρότημα W* στις περιοχές της Φλώρινας, της Έδεσσας και της Κατερίνης.^[103] Γι' αυτό το λόγο ο Στρατηγός Ουίλσον αποφάσισε στις 8 Απριλίου την μετατόπιση της αμυντικής του διάταξης δυτικότερα, με μέτωπο προς τα βόρεια, για να αποφράξει τον διάδρομο από τη Μεγάλη Πρέσπα μέχρι την Βεύη, στην τοποθεσία Κλειδί. Η νέα διάταξη που ολοκληρώθηκε στις 10 Απριλίου

είχε ανάπτυγμα περίπου 170 χιλιόμετρα, με αποτέλεσμα την αραιή διάταξη των στρατευμάτων.

Σε μία αποτίμηση της κατάστασης, στις 9 Απριλίου, ο Στρατάρχης Λιστ εξέφρασε τη γνώμη ότι, ως αποτέλεσμα της γρήγορης προώθησης των αυτοκινούμενων μονάδων, η 12η Στρατιά του βρισκόταν τώρα σε πλεονεκτική θέση για να αποκτήσει πρόσβαση προς την κεντρική Ελλάδα διασπώντας τις εχθρικές γραμμές πίσω από τον ποταμό Αξιό. Βασιζόμενος σε αυτή του την εκτίμηση ο Λιστ ζήτησε τη μεταφορά της 5ης Μεραρχίας Πάντσερ από την 1η Ομάδα Πάντσερ στο XL Σώμα Πάντσερ. Θεώρησε ότι η παρουσία της 5ης Μεραρχίας Πάντσερ θα έδινε επιπλέον δύναμη στην γερμανική προέλαση μέσω του περάσματος του Μοναστηρίου. Για τη συνέχιση της εκστρατείας δημιούργησε δύο επιθετικές ομάδες, μια Ανατολική υπό τη διοίκηση του XVIII Ορεινού Σώματος (5η και 6η Ορεινές Μεραρχίες, 2η Μεραρχία Πάντσερ, 72η μεραρχία Πεζικού) η οποία θα ενεργούσε κατά του άξονα Θεσσαλονίκη-Λιτόχωρο και μία Δυτική υπό το XL Σώμα Πάντσερ (5η και 9η Μεραρχίες Πάντσερ, Leibstandarte SS Adolf Hitler, 73η Μεραρχία Πεζικού) η οποία θα ενεργούσε κατά του άξονα Φλώρινα-Λάρισα.^[104]

Μέχρι το πρωί της 10ης Απριλίου το XL Σώμα Πάντσερ είχε ολοκληρώσει τις προετοιμασίες του για τη συνέχιση της επίθεσής του και συνέχισε την προέλαση προς την κατεύθυνση της Κοζάνης. Αντίθετα προς κάθε προσδοκία, το πέρασμα του Μοναστηρίου είχε αφεθεί αφύλακτο και οι Γερμανοί εκμεταλλεύτηκαν την ευκαιρία. Η πρώτη επαφή με τα Συμμαχικά στρατεύματα πραγματοποιήθηκε βόρεια της Βεύης στις 11.00 πμ της 10ης Απριλίου. Στην νέα γραμμή άμυνας που είχαν ταχθεί οι ελληνοβρετανικές δυνάμεις έγινε φανερό, όπως εκτίμησε ο Ουίλσον, ότι δεν μπορούσαν να αντέξουν την γερμανική επίθεση στην τοποθεσία Κλειδίου, με αποτέλεσμα η τοποθεσία Βερμίου να περιέλθει σε κίνδυνο. Διέταξε λοιπόν στις 11 Απριλίου νέα σύμπτυξη στην τοποθεσία Σινιάτσικο- Βουρινός- Καμβούνια- Πιέρια- Όλυμπος, η οποία ήταν πιο ισχυρή. Οι βρετανικές δυνάμεις ανέλαβαν τη ζώνη από την ακτή Πλαταμώνα έως την καμπή Αλιάκμονα, ενώ οι Ελληνικές Μεραρχίες Πεζικού XII (Συνταγματάρχης Γ. Καραμπάτος), 20ή (Συνταγματάρχης Μ. Παπακωνσταντίνου) έπρεπε να εξασφαλίσουν τα στενά Σιάτιστας και Κλεισούρας αντίστοιχα. Η Μεραρχία Ιππικού (Υποστράτηγος Γ. Στανωτάς) με την 21η Ταξιαρχία τάχθηκε επί των ορέων Βαρνούς και Βέρνο. Το συγκρότημα του Υποστράτηγου Μακέη (1η Βρετανική Τεθωρακισμένη Ταξιαρχία, 19η Αυστραλιανή Ταξιαρχία και το Ελληνικό Σύνταγμα Δωδεκανησίων), που σχηματίστηκε για να «...αναχαιτίσει τον αστραπιαίο πόλεμο προς την κοιλάδα της Φλώρινας», όπως το έθεσε ο Γουίλσον^[105], μετά επιβραδυντικό αγώνα στην στενωπό Κλειδίου, θα συμπτυσσόταν στην νέα τοποθεσία άμυνας και θα διαλύονταν.^[106]

Η διείσδυση στο Μοναστήρι και διάσπαση της άμυνας

Η θέση των δυνάμεων στην κοιλάδα της Φλώρινας στις 10 Απριλίου 1941. Τα μπλε βέλη απεικονίζουν τις γερμανικές προελάσεις, ενώ οι Συμμαχικές γραμμές εμφανίζονται με κόκκινο.

Αμέσως μετά την κατάληψη της Φλώρινας το μεσημέρι της 10ης Απριλίου, δυνάμεις της LSSAH και της 9ης Μεραρχίας Πάντσερ επιτέθηκαν στην στενωπό Κλειδίου όπου αποκρούστηκαν από τα εύστοχα πυρά του βρετανικού πυροβολικού^[107]. Την επόμενη μέρα λόγω χιονόπτωσης και ισχυρού ψύχους η επίθεση των Γερμανών σταμάτησε. Μόνο στο τέλος της μέρας πραγματοποιήθηκε μια επίθεση από δύο γερμανικά τάγματα, η οποία αποκρούστηκε. Στις 12 Απριλίου, υπό τις ίδιες δυσμενείς καιρικές συνθήκες, η μετωπική επίθεση της LSSAH κατά της στενωπού διέσπασε την γραμμή άμυνας των Βρετανών υποχρεώνοντας τους σε υποχώρηση. Ένα Αυστραλιανό και ένα Ελληνικό Τάγμα πεζικού που αμύνονταν στα δυτικά της στενωπού υποχρεώθηκαν σε υποχώρηση, ενώ ανατολικά της στενωπού το Σύνταγμα Δωδεκανησίων απεσύρθη κατόπιν διαταγής.^[108]

Δυτικότερα, σύμφωνα με τις διαταγές που είχε δώσει ο Ουίλσον για υποχώρηση, οι XII και 20ή Μεραρχίες ξεκίνησαν την σύμπτυξή τους την νύχτα της 11ης και 12ης Απριλίου αντίστοιχα. Η κίνηση αυτών των μονάδων έγινε υπό δριμύ ψύχος, χιόνια και βροχή και μόνο ένα μέρος των δυνάμεών τους κατάφερε να φτάσει στις διαβάσεις Κλεισούρας και Σιάτιστας. Επιπλέον πολλοί από τους οπλίτες που οι περιοχές καταγωγής τους είχαν καταληφθεί από τους Γερμανούς και γνωρίζοντας ότι οι οπλίτες και αξιωματικοί του ΤΣΑΜ αφήθηκαν ελεύθεροι, άρχισαν να διαρρέουν προς τις εστίες τους. Έτσι το αξιόμαχο αυτών των Μεραρχιών που έπρεπε να αντιμετωπίσουν επίλεκτες γερμανικές μονάδες, όπως η LSSAH, ήταν ιδιαίτερα χαμηλό. Υπ'αυτές τις συνθήκες, ο Ουίλσον, γνωρίζοντας ότι δεν θα αποστέλλονταν ενισχύσεις από την Αίγυπτο και φοβούμενος ότι οι Γερμανοί θα μπορούσαν να εισβάλουν στα

Ιωάννινα και στα Γρεβενά, αποφάσισε στις 13 Απριλίου σύμπτυξη των βρετανικών δυνάμεων στις Θερμοπύλες.^[109]

Μετά την διάσπαση στο Κλειδί η Γερμανική προέλαση συνεχίστηκε προς νότια και την 13η Απριλίου έλαβε επαφή με την 1η Τεθωρακισμένη Βρετανική Ταξιαρχία. Η ταξιαρχία αυτή είχε ως αντικειμενικό σκοπό να επιβραδύνει την γερμανική προέλαση για να καλύψει την σύμπτυξη των υποχωρούντων Ελληνοβρετανικών δυνάμεων. Με την υποχωρητική κίνηση να γίνεται επιτυχώς, στην περιοχή της Πτολεμαΐδας έγινε η μοναδική αρματομαχία κατά την επιχείρηση *Μαρίτα*, που έληξε με πλήρη νίκη των Γερμανών καθώς κατέστρεψαν 32 βρετανικά άρματα ενώ αυτοί απώλεσαν μόλις τέσσερα.^[110] Ταυτόχρονα η LSSAH κατευθύνθηκε δυτικά προς την Καστοριά, μέσω της στενωπού της Κλεισούρας. Τα ταλαιπωρημένα τμήματα της 20ής Μεραρχίας που αντιμετώπισαν τους Γερμανούς στην Κλεισούρα κατόρθωσαν να αντισταθούν για ένα εικοσιτετράωρο. Τελικά όμως οι επιτηθέμενοι κατάφεραν να διανοίξουν την στενωπό και μπορούσαν πλέον να προελάσουν νοτιοδυτικά και να αποκλείσουν την υποχώρηση του Τμήματος Στρατιάς Κεντρικής Μακεδονίας (ΤΣΚΜ), αλλά και των στρατευμάτων που βρίσκονταν στην Αλβανία.^[111]

Την νύχτα 14/15 Απριλίου ο διοικητής του ΤΣΚΜ, Υποστράτηγος Χ. Καράσσο, βλέποντας την ισχυρή γερμανική προέλαση, διέταξε τις δύο μεραρχίες που είχε υπό τις διαταγές του, 20ή και XII, σε σύμπτυξη δυτικά του Αλιάκμονα. Παρότι η σύμπτυξη έγινε κανονικά, πλέον τα πρώτα σημάδια της ιδέας για το άσκοπο της συνέχισης του αγώνα και η προσπάθεια όλων να αποφύγουν την αιχμαλωσία είχαν σοβαρό αντίκτυπο στο ηθικό των ανδρών που είχε κλονιστεί ανεπανόρθωτα. Έτσι όταν αυτές οι μονάδες δέχτηκαν επίθεση από πυροβολικό και αεροπορία σχεδόν διαλύθηκαν, με αποτέλεσμα στις 16 Απριλίου η συνεργασία ελληνικών και βρετανικών δυνάμεων να πάψει οριστικά.^[112]

Η 9η Μεραρχία Πάνστερ, αφού κατέλαβε την Κοζάνη στις 14 Απριλίου, κατευθύνθηκε νότια και καταδιώκοντας τους Βρετανούς έφτασε στην κατεστραμμένη γέφυρα του Αλιάκμονα βόρεια των Σερβίων. Οι τρεις επιθέσεις που κάναν οι Γερμανοί την επόμενη μέρα αποκρούστηκαν από την 6η Αυστραλιανή Μεραρχία. Η αποτυχία αυτή υποχρέωσε τον Στρατηγό Στούμε να παρακάμψει την τοποθεσία Αλιάκμονα και με την 5η Μεραρχία Πάνστερ, αφού κατέλαβε την 16η Απριλίου τα Γρεβενά και μετά από δύο μέρες την Καλαμπάκα, κινήθηκε προς την Λαμία, αποστέλλοντας παράλληλα ένα τμήμα προς την διάβαση Μετσόβου.^[113]

Η επιτυχία της σύμπτυξης των βρετανικών δυνάμεων στις Θερμοπύλες εξαρτιόταν από την επιτυχή άμυνα στον παραλιακό διάδρομο του Πλαταμώνα και τα στενά των Τεμπών που οδηγούσαν προς στην Λάρισα, στην οποία συνέκλιναν όλοι οι σημαντικοί δρόμοι από την Βόρεια Ελλάδα.^[114] Για να αντιμετωπίσουν την γερμανική επίθεση οι Βρετανοί τοποθέτησαν την 5η Νεοζηλανδική Ταξιαρχία με τρία τάγματα στα στενά Πέτρας και ένα τάγμα στην διάβαση Πλαταμώνα και την 4η Νεοζηλανδική Ταξιαρχία μαζί με 3 συντάγματα πεδινού πυροβολικού στο στενό των Σερβίων μέχρι τον Αλιάκμονα. Στο μεταξύ, καθώς η ταχεία προέλαση του

XL Σώματος Πάνσερ υποχρέωσε το *Συγκρότημα W* σε υποχώρηση καθιστώντας περιττή μία επίθεση στο Βέρμιο, το XVIII Ορεινό Σώμα Στρατού ξεκίνησε την εξόρμηση του καταλαμβάνοντας την Βέροια στις 11 Απριλίου. Αμέσως μετά στράφηκε προς τα νότια, με σκοπό να καταλάβει τις διαβάσεις του Ολύμπου (Στενά Πέτρας-διάβαση Πλαταμώνα- Τέμπη) και να εισβάλει στην Θεσσαλική πεδιάδα. Παράλληλα έστειλε μια πλαγιοφυλακή προς τα στενά των Σερβίων^[115]. Πλέον οι μάχες των επόμενων ημερών, από την πλευρά των Βρετανών, είχαν χαρακτήρα μαχών οπισθοφυλακών, διότι οι δυνάμεις τους δεν είχαν πρόθεση να δώσουν μάχες εκ παρατάξεως.^[116]

Στις 15 Απριλίου η 2η Μεραρχία Πάνσερ χώρισε τις δυνάμεις της σε δύο φάλαγγες. Η μία δυτικά προς τα στενά Πόρτας υποχρέωσε τους Νεοζηλανδούς να συμπυκθούν προς τον Άγιο Δημήτριο, ενώ η ανατολική προς τον Πλαταμώνα άσκησε ισχυρή πίεση δημιουργώντας κίνδυνο υπερκέρρασης από την κατεύθυνση Πλαταμώνα- Τέμπη -Λάρισα. Την επόμενη μέρα η Γερμανική 6η Ορεινή Μεραρχία ξεκίνησε υπερκερωτικό ελιγμό και μέσα από δύσβατα δρομολόγια έφτασε στην έξοδο των Τεμπών στις 17 Απριλίου.^[117] Το πρωί της 18ης Απριλίου η μάχη για το φαράγγι των Τεμπών έληξε, όταν το γερμανικό πεζικό πέρασε τον ποταμό Πηνειό χρησιμοποιώντας προγεφυρώματα και τα στρατεύματα της 6ης Ορεινής Μεραρχίας περικύκλωσαν το νεοζηλανδικό τάγμα, το οποίο εξοντώθηκε. Τι πρώτες πρωινές ώρες της 19ης Απριλίου τμήματα της 2ης Μεραρχίας Πάνσερ εισήλθαν στη Λάρισα, χωρίς να συναντήσουν αντίσταση^[118], και κατέλαβαν το αεροδρόμιο, στο οποίο οι Βρετανοί είχαν αφήσει τα αποθέματα εφοδίων τους άθικτα. Η κατάληψη των δέκα φορτίων προμηθειών και καυσίμων επέτρεψε στις μονάδες των Γερμανών να συνεχίσουν την προέλασή τους δίχως στάση. Το λιμάνι του Βόλου, στο οποίο οι Βρετανοί είχαν επιβιβάσει πολυάριθμα στρατεύματα τις τελευταίες ημέρες, έπεσε στις 21 Απριλίου και οι Γερμανοί βρήκαν μεγάλες ποσότητες ντίζελ και αργού πετρελαίου.^[119]

Αυστραλοί αντιαεροπορικοί πυροβολητές
ξεκουράζονται αμέσως μετά την υποχώρηση
τους από την περιοχή της Βεύης

Υποχώρηση της Στρατιάς Ηπείρου

Στο μέτωπο της Αλβανίας ο Ελληνικός Στρατός κατείχε σταθερά το έδαφος που είχε κερδίσει. Κατά την διάρκεια της γερμανικής εισβολής οι ελληνικές δυνάμεις στο μέτωπο αυτό αποτελούνταν από 1) το ΤΣΗ (Τμήμα Στρατιάς Ηπείρου) υπό τον Αντιστράτηγο Ι. Πιτσιάκας, με το Α΄ Σώμα Στρατού (II, III και VIII Μεραρχίες Πεζικού), το Β΄ Σώμα Στρατού (I, IV, V, VI, XI, XV και XVII Μεραρχίες Πεζικού) και 2) το ΤΣΔΜ (Τμήμα Στρατιάς Δυτικής Μακεδονίας) υπό τον Αντιστράτηγο Γ. Τσολάκογλου, με τις IX, X, XIII, XVI Μεραρχίες Πεζικού, την 21η Ταξιαρχία Πεζικού και την Μεραρχία Ιππικού. Η κατάσταση αυτών των μονάδων δεν ήταν ικανοποιητική καθώς η δύναμή τους ήταν 10-20% κάτω από την προβλεπόμενη, ενώ υπήρχαν μεγάλες ελλείψεις σε μεταφορικά μέσα, πυρομαχικά και όπλα.^[121]

Καθώς η όλο και βαθύτερη γερμανική διείσδυση στην ελληνική επικράτεια είχε σοβαρό αντίκτυπο στο ηθικό των Ελλήνων στρατιωτών, άρχισε να εμφιλοχωρεί στις διοικήσεις των στρατευμάτων στην Ήπειρο η ιδέα ότι κάθε επιπλέον αντίσταση είναι μάταιη. Η πεντάμηνη χειμερινή εκστρατεία είχε καταπονήσει στρατιώτες και αξιωματικούς και κάθε προσπάθεια σύμπτυξης παρουσίαζε τον κίνδυνο αποσύνθεσης των μονάδων. Επιπλέον, ο χρόνος οργανωμένης σύμπτυξης είχε εκτιμηθεί στον ένα μήνα περίπου, διάστημα μεγάλο για τέτοιου είδους επιχείρηση στις δεδομένες συνθήκες. Όμως, ο διοικητής του ΤΣΗ Αντιστράτηγος Πιτσιάκας ήταν αρνητικός στις προτάσεις για συνθηκολόγηση που του έκαναν οι διοικητές του Α΄ και Β΄ Σώμα Στρατού στις 11 Απριλίου.^[122] Ο Παπάγος, από το Στρατηγείο του στην Αθήνα, ήθελε να παραμείνει νικητής των Ιταλών μέχρι τέλους και δεν ήθελε να αφήσει έδαφος που είχε κερδίσει με αγώνες και να παραδοθεί σε έναν αντίπαλο, όπως οι Ιταλοί, γι αυτό δεν έδωσε έγκαιρα διαταγή σύμπτυξης.^[123] Ο στρατηγός Ουίλσον περιέγραψε αυτή τη διστακτικότητα ως «φετιχιστικό δόγμα ότι ούτε μία πιθαμή [γιάρδα] γης δεν έπρεπε να παραχωρηθεί στους Ιταλούς».^[124]

Μετά την συγκατάθεση του Παπάγου, τα πρώτα ελληνικά στρατεύματα του ΤΣΔΜ άρχισαν να αποσύρονται το βράδυ της 12ης Απριλίου ενώ οι δυνάμεις του ΤΣΗ ξεκίνησαν την σύμπτυξή τους τη νύχτα 13/14 Απριλίου.^[125] Η υποχώρηση των Συμμάχων προς τις Θερμοπύλες άφησε εκτεθειμένο ένα πέρασμα κατά μήκος της Πίνδου από όπου οι Γερμανοί θα μπορούσαν να πλευρίσουν την οπισθοφυλακή του ελληνικού στρατού. Όμως το πλέον ανησυχητικό ήταν το γεγονός της πτώσης του ηθικού των ανδρών, που σε συνδυασμό με τα κρούσματα ανυπακοής και φυγής προς τα μετόπισθεν, έφεραν τα πρώτα σημάδια ολοκληρωτικής διάλυσης του Ελληνικού Στρατού. Στις 16 Απριλίου ο Πιτσιάκας, ζητώντας πολιτική επέμβαση ώστε να εγκριθεί η λύση της συνθηκολόγησης, ανέφερε στον Αρχιστράτηγο : *Φρονούμεν ότι είναι αδύνατος κάθε περαιτέρω αντίστασις. Ενδεχόμενη διάλυσις του Στρατού θα δημιουργήση εσωτερικής ανωμαλίας και ληστρικής ορδός με απεργράπτους συμφοράν διά την χώραν.* Η απάντηση του Παπάγου ήταν αρνητική, διότι η συνθηκολόγηση θα έφερνε τα βρετανικά στρατεύματα που εξακολουθούσαν να μάχονται στην Ελλάδα σε αδύναμη θέση.^[126]

Ο Παπάγος κατεύθυνε ελληνικές μονάδες προς το πέρασμα του Μετσόβου, όπου αναμένονταν να επιτεθούν οι Γερμανοί. Εν το μεταξύ, το απόγευμα της 18ης Απριλίου συζητήθηκε από το ελληνικό υπουργικό συμβούλιο το ζήτημα της άμεσης απομάκρυνσης των βρετανικών στρατευμάτων και της επίστευσης της ανακωχής, κάτι τέτοιο όμως έβρισκε τελείως αρνητικό τον βασιλιά Γεώργιο Β΄, που απέρριψε τις προτάσεις αυτές διότι θα

Υποχωρούντες Έλληνες στρατιώτες, Απρίλιος 1941. Συγκλονιστική είναι η περιγραφή της υποχώρισης από την Αλβανία από τον Άγγελο Τερζάκη : *Η εγκατάληψη ωστόσο τώρα των τόπων που είχε ποτιστεί με αίμα, ήταν σκληρή. Κάθε όνομα χωριού, κάθε νηόμετρο, κάθε διάσελο, κάθε τοποθεσία, κάθε λιθάρι είχε αποκτήσει ψυχή, έγινε μύθος. Εδώ δόθηκε η τάδε μάχη, σ' εκείνην- εκεί την πλαγιά έπεσαν τόσοί δικοί μας, σε τούτο το φαράγγι παρέδωσε την τελευταία του πνοή ο σύντροφος, ο αδελφός, ο φίλος, ο συντοπίτης. Όλ' αυτά, είχαν ρίζει ρίζες μέσα στα σπλάχνα, έγιναν ζωντανά, μιλούσαν... Έκει στα σύνορα της πατρίδας,....ο κόσμος μονομιάς είχε αδειάσει από νόημα. Έγινε ξένος, εχθρικός, ένα πελώριο αίσχος. Όλα πιά έχαναν κάθε αξία, γίνονταν αδιάφορα περιττά*^[120]

ισοδυναμούσαν με σπίλωση της χώρας και ρήξη με τους Βρετανούς.^[127] Η αδυναμία εξεύρεσης λύσης στο δίλημμα να μην υποκύψει η χώρα στον εχθρό ή να προχωρήσει σε άμεση συνθηκολόγηση, οδήγησε τον πρωθυπουργό Αλέξανδρο Κορυζή στην αυτοκτονία, έχοντας προηγουμένως πει στον βασιλιά ότι αισθανόταν πως απέτυχε στο σκοπό που του είχε εμπιστευθεί.^[128] Το βράδυ, οι διοικητές του Α΄ και Β΄ Σώματος Στρατού, στρατηγοί Δεμέστιχας και Μπάκος, συναντήθηκαν και αποφάσισαν να στείλουν στην κυβέρνηση ένα τελεσίγραφο δωδεκάωρης διάρκειας, μετά την παρέλευση του οποίου οι τρεις σωματάρχες (Α΄, Β΄ και Γ΄^[δ] ΣΣ) θα σχημάτιζαν κυβέρνηση υπό τον μητροπολίτη Ιωαννίνων Σπυρίδωνα και θα άρχιζαν διαπραγματεύσεις με τους Γερμανούς για συνθηκολόγηση και μη παράδοση στους Ιταλούς. Η απόφαση αυτή διαβιβάστηκε στον Διοικητή του ΤΣΗ για να την συνυπογράψει και να την προωθήσει στην Αθήνα, όμως ο Πιτσικάς δεν την απέστειλε καθώς ήθελε να αποφύγει να είναι αυτός που θα έπαιρνε την ευθύνη για την συνθηκολόγηση.^[129]

Την 19η Απριλίου οι δρόμοι υποχώρησης στην Ήπειρο και την Αλβανία δέχτηκαν ολοήμερο βομβαρδισμό από την ιταλική και την γερμανική αεροπορία. Η LSSAH, η οποία μέχρι τότε είχε φτάσει στα Γρεβενά, κινήθηκε προς τα δυτικά και κατέλαβε την διάβαση του Μετσόβου, αποκόπτοντας με αυτήν την κίνηση την οδό υποχώρησης του Ελληνικού Στρατού.^[130]

Η πολιτική κρίση

Μετά την αυτοκτονία του Κορυζή, ο Βρετανός πρεσβευτής Πάλερετ συμβούλεψε τον Γεώργιο να σχηματίσει κυβέρνηση εθνικής συνεργασίας, όμως ο βασιλιάς τελικά αποφάσισε να ασκήσει αυτός προσωρινά τα καθήκοντα του προέδρου της κυβέρνησης με αντιπρόεδρο το Κωνσταντίνο Κοτζιά. Στον Κοτζιά ανέθεσε και τον σχηματισμό κυβέρνησης γιατί, όπως ισχυρίστηκε ο βασιλιάς, χρειαζόταν έναν δημαγωγό για να ανορθώσει το ηθικό του λαού και επιπλέον ήταν ο μόνος που ήταν αντίθετος στην αναχώρηση του Γεωργίου και της κυβέρνησης από την Αθήνα.^[131] Τελικά ο Κοτζιάς δεν μπόρεσε να σχηματίσει κυβέρνηση διότι οι πολιτικοί που απευθύνθηκε αρνήθηκαν να συμμετάσχουν, με αποτέλεσμα η εντολή να δοθεί στον απόστρατο Στρατηγό Αλέξανδρο Μαζαράκη-Αινιάν. Ο Μαζαράκης όμως, όταν απέκτησε μια εικόνα της πραγματικής κατάστασης της χώρας, κατέθεσε στις 19 Απριλίου την εντολή, πιστεύοντας ότι είχε κληθεί πολύ αργά και η καλύτερη λύση ήταν η εκκένωση της Ελλάδας από τα συμμαχικά στρατεύματα.^[132]

Ο Γεώργιος Β΄ έφερε την απόλυτη ευθύνη της τύχης της χώρας στις κρίσιμες στιγμές πριν την συνθηκολόγηση, αφού αυτός ήταν ο ανώτατος άρχων, πρωθυπουργός, υπουργός των Εξωτερικών και υπουργός των τριών Πολεμικών Υπουργείων.^[133]

Όταν την επόμενη μέρα κλήθηκε από τον βασιλιά ο Θεόδωρο Πάγκαλος να αναλάβει την διακυβέρνηση της χώρας, αρνήθηκε λέγοντας πως *Ο Ελληνικός Στρατός είναι ένα πτώμα. Δε χρειάζεται τώρα ηγέτη, αλλά έναν ιερέα.*^[134] Το μεσημέρι της ίδιας μέρας ορκίστηκε αντιπρόεδρος ο Ναύαρχος Σακελλαρίου και υπουργός Εξωτερικών, Οικονομικών και Εθνικής Οικονομίας ο Εμμανουήλ Τσουδερός. Ο μετριοπαθής βενιζελικός Τσουδερός, πιστός στα ανάκτορα και αφοσιωμένος στους Βρετανούς, ορκίστηκε πρωθυπουργός στις 21 Απριλίου. Ο βασιλιάς γνώριζε ότι στην Κρήτη που σκόπευε να μεταφερθεί δεν ήταν ευπρόσδεκτος, γι' αυτό ο Κρητικής καταγωγής Τσουδερός με το κύρος του θα μπορούσε να προλάβει τυχόν δυσάρεστες καταστάσεις.^[135]

Στο πολεμικό μέτωπο, ενόσω τα κρούσματα διάλυσης του Ελληνικού Στρατού έπαιρναν όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις^[136] και ο Πιτσίκας αρνούνταν να πάρει πρωτοβουλίες, ο διοικητής του Γ' Σώματος Στρατού Αντιστράτηγος Γεώργιος Τσολάκογλου απέστειλε στην Αθήνα τον Επιτελάρχη του, Συνταγματάρχη Αθανάσιο Χρυσόχοου, ώστε να συζητήσει με τον πρωθυπουργό και τον Παπάγο την άμεση λήψη αποφάσεων. Στις συναντήσεις του ο Χρυσόχοου διαπίστωσε ότι η κυβέρνηση δεν μπορούσε να λάβει καμιά απόφαση και εκτιμώντας ότι υπήρχε πλήρες αδιέξοδο, καθώς κανείς δεν ανελάμβανε την ευθύνη για

την σύναψη ανακωχής, απέστειλε το πρωί της 19ης Απριλίου στον Τσολάκογλου το εξής τηλεγράφημα: *Απόρρητος προσωπική διά Στρατηγόν. Ενέργεια ανάγεται αρμοδιότητα Στρατιάς. Εάν αναλάβετε σεις, δέον πρώτον λάβητε εξουσιοδότησιν λοιπών Σωμάτων Στρατού, αναθετόντων υμίν ενέργειαν ως έχοντα επαφήν με Γερμανούς. Χρυσόχοου. Εκ Φρουραρχείο Θ^ε[137]*. Επειδή ο Τσολάκογλου είχε σχηματίσει την εντύπωση ότι ο Παπάγος δεν είχε πολλές αντιρρήσεις για την σύναψη συνθηκολόγησης και γνωρίζοντας ότι η κυβέρνηση δεν ελάμβανε καμιά απόφαση, μόλις έλαβε στις 02:00 της 20ής Απριλίου το τηλεγράφημα διαλύθηκε κάθε δισταγμός του και, παραμερίζοντας τον Πιτσίκα, προχώρησε σε σύναψη ανακωχής με τους Γερμανούς.^[136]

Η παράδοση και τα τρία πρωτόκολλα συνθηκολόγησης

Το απόγευμα της 20ής Απριλίου στο χωριό Βοτονόσι ο Τσολάκογλου υπέγραψε με τον διοικητή της LSSAH Ζεπ Ντίντριχ, πρωτόκολλο ανακωχής, με το οποίο σταματούσε κάθε εχθροπραξία μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας από τις 18:00 της ίδιας μέρας.^[137] Ο ιστορικός του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου Τζον Κίγκαν (*John Keegan*) γράφει ότι ο Τσολάκογλου *«ήταν τόσο αποφασισμένος [...] να αρνηθεί στους Ιταλούς την ικανοποίηση μίας νίκης που δεν κέρδισαν ώστε [...] ξεκίνησε συζητήσεις, χωρίς να έχει τέτοια διαταγή, με τον διοικητή της γερμανικής μεραρχίας των SS, Ζεπ Ντίντριχ (Sepp Dietrich), ώστε να κανονίσει η παράδοση να γίνει μόνο στους Γερμανούς».*^[138] Ο Χίτλερ συμφώνησε στην ανακωχή και προσπάθησε να μη συμπεριληφθούν οι Ιταλοί.^[139]

Σύμφωνα με το πρωτόκολλο αυτό καθορίζονταν και οι όροι των ελληνικών και ιταλικών στρατευμάτων, ως εξής: τη νύκτα της 20ής προς 21η Απριλίου, με επέμβαση του Γερμανού αρχιστράτηγου, θα γινόταν ανακωχή, ο Ελληνικός Στρατός θα αποσυρόταν εντός δέκα ημερών στην ελληνοαλβανική μεθόριο, ενώ ο Ιταλικός δεν θα εισχωρούσε σε ελληνικό έδαφος με τα γερμανικά στρατεύματα να παρεμβάλλονται μεταξύ Ελλήνων και Ιταλών. Επιπρόσθετα, οι Έλληνες στρατιώτες θα αποστρατεύονταν, καθώς θα παρέδιδαν τον οπλισμό τους και έπειτα θα μπορούσαν να μεταβούν στις εστίες τους, ενώ οι αξιωματικοί δεν θα θεωρούνταν αιχμάλωτοι πολέμου και θα διατηρούσαν των οπλισμό τους τιμητικώς.^[140] Η πραγματικότητα ταχύτατα διέψευσε όμως τις προσδοκίες, καθώς οι Γερμανοί δεν κράτησαν τις υποσχέσεις τους. Την ώρα μάλιστα των διαπραγματεύσεων βομβάρδιζαν με πρωτοφανή τρόπο τα Ιωάννινα, χωρίς να αποτελεί εξαίρεση ούτε το νοσοκομείο της πόλης που έφερε εμφανή σήματα του Ερυθρού Σταυρού.^[141] Όταν ο διοικητής της 12ης Στρατιάς, φον Λίστ, έλαβε γνώση του πρωτοκόλλου αμέσως ζήτησε την επαναδιατύπωσή του, με πολύ δυσμενέστερους όρους αυτή την φορά. Ο Τσολάκογλου αναγκάστηκε να υπογράψει ένα δεύτερο πρωτόκολλο «ως αιχμάλωτος άνευ ελευθέρως γνώμης», παραδίδοντας τον στρατό μόνο στην Γερμανική Ανώτατη Διοίκηση και όχι στους Ιταλούς.^[142] Από την άλλη πλευρά, ο Μουσολίνι εξοργισμένος από αυτή την συμφωνία διέταξε αντεπιθέσεις εναντίον των ελληνικών δυνάμεων, οι οποίες αποκρούστηκαν. Χρειάστηκε προσωπική παρέμβαση του Μουσολίνι προς τον Χίτλερ ώστε να επιτευχθεί μία ανακωχή στην οποία περιλαμβανόταν και η Ιταλία, στις 23 Απριλίου.^[143]

Ο Αντιστράτηγος Γεώργιος Τσολάκογλου (καθιστός δεξιά) συζητά με τον Γερμανό στρατηγό Γιόντλ (καθιστός δεύτερος από αριστερά) και τον Ιταλό στρατηγό Φερρέρο (προς τα δεξιά με την πλάτη προς τον φακό) το τρίτο και οριστικό πρωτόκολλο παράδοσης της Ελλάδας στην ναζιστική Γερμανία και την φασιστική Ιταλία. Θεσσαλονίκη, 23 Απριλίου 1941.

Σύμφωνα με τους όρους του τρίτου και οριστικού πρωτοκόλλου συνθηκολόγησης, που υπογράφηκε στις 23 Απριλίου, η «Ελληνική Στρατιάν Μακεδονίας- Ηπείρου» θα παραδίδονταν στους Ιταλούς και τους Γερμανούς, οι στρατιώτες θα ήταν αιχμάλωτοι πολέμου ενώ οι αξιωματικοί, λόγω της ανδρείας τους, θα διατηρούσαν τον οπλισμό τους. Αξιωματικοί και οπλίτες θα συγκεντρώνονταν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης και μετά το τέλος των εχθροπραξιών θα απελευθερώνονταν.^[144] Τελικά και αυτοί οι όροι έγιναν αποδεκτοί. Οι στρατιώτες έπρεπε να παραμείνουν στις θέσεις που είχαν μέχρι την αποστράτευσή τους. Όμως δεν έγινε το ίδιο με όλες τις μονάδες, που μόλις μάθαιναν την είδηση της παράδοσης, πετούσαν τα όπλα τους, διέλυαν την παράταξη και ακολουθούσαν το δρόμο που πίστευαν ότι θα τους οδηγούσε συντομότερα στον τόπο τους. Υπήρξαν περιπτώσεις που ο αποχωρισμός από τα όπλα σήμανε τον έσχατο εξευτελισμό του μαχητή. Αυτό το αίσθημα εκφράστηκε από τον ταγματάρχη πυροβολικού Κωνσταντίνο Βερσή, που τη στιγμή της παράδοσης έδωσε εντολή να καταστραφούν τα πυροβόλα της μοίρας του και αυτοκτόνησε^{[141][145]}, ενώ οι στρατιώτες της μοίρας του έψαλαν τον Εθνικό Ύμνο^[146]

Θερμοπύλες

Από τις 16 Απριλίου η γερμανική διοίκηση είχε συνειδητοποιήσει ότι οι Βρετανοί εκκένωναν τα στρατεύματά τους με πλοία από τον Βόλο και τον Πειραιά. Η όλη εκστρατεία έχει πάρει χαρακτήρα καταδίωξης. Για τους Γερμανούς ήταν βασικό να διατηρούν επαφή με τα υποχωρούντα Βρετανικά στρατεύματα και να παρεμποδίζουν τα σχέδια εκκένωσής τους. Γερμανικές μεραρχίες πεζικού αποσύρονταν από την ενεργό δράση λόγω της έλλειψης μηχανοκίνητης υποστήριξης τους. Οι 2η και 5η Μεραρχίες Πάντσερ, η LSSAH και οι δύο ορεινές μεραρχίες εξαπέλυσαν καταδίωξη στις εχθρικές δυνάμεις.^[147]

Γερμανικό πυροβολικό (Ελλάδα, Απρίλιος 1941)

Προκειμένου να επιτραπεί η απομάκρυνση του κυρίως όγκου των βρετανικών δυνάμεων, ο Γουίλσον διέταξε την οπισθοφυλακή να κρατήσει το ιστορικό πέρασμα των Θερμοπυλών. Ο Αντιστράτηγος Φρέιμπεργκ έλαβε την εντολή να υπερασπιστεί το παράκτιο πέρασμα, ενώ ο Υποστράτηγος Μακέη να κρατήσει το χωριό Μπράλος. Μετά τη μάχη ο Μακέη φέρεται να είπε «Δεν ονειρευόμουν την εκκένωση. Θεωρούσα ότι θα κρατούσαμε για περίπου ένα δεκαπενθήμερο και θα καταρρέαμε υπό το βάρος των αριθμών».^[148] Όταν έφτασαν οι εντολές της υποχώρησης το πρωί της 23ης Απριλίου αποφασίστηκε ότι οι δύο θέσεις θα προστατεύονταν από μία ταξιαρχία έκαστη. Αυτές οι ταξιαρχίες, η 19η Αυστραλιανή και η 6η Νεοζηλανδική θα κρατούσαν τα περάσματα όσο το δυνατόν περισσότερο, επιτρέποντας στις άλλες μονάδες να αποσυρθούν. Οι Γερμανοί επιτέθηκαν στις 11.30 πμ της 24ης Απριλίου, συνάντησαν ισχυρή αντίσταση, έχασαν δεκαπέντε άρματα και είχαν σημαντικές απώλειες.^[149] Οι Σύμμαχοι κράτησαν ολόκληρη την ημέρα. Με την επίτευξη του στόχου να καθυστερήσουν τα γερμανικά στρατεύματα υποχώρησαν προς την κατεύθυνση των παραλίων εκκένωσης και έστησαν μία οπισθοφυλακή στη Θήβα.^[150] Οι μονάδες των Πάντσερ που εξαπέλυσαν καταδίωξη στο δρόμο που οδηγούσε προς το πέρασμα καθυστέρησαν λόγω της μεγάλης κλίσης του εδάφους και του μεγάλου αριθμού των δύσκολων στροφών του δρόμου.^[151]

Η αποδημία του Πολεμικού Στόλου

Όταν έγινε φανερό ότι οι γερμανικές δυνάμεις κατευθύνονται με γρήγορο ρυθμό προς την νότια Ελλάδα, συγκλήθηκε στις 10 Απριλίου το Ανώτατο Ναυτικό Συμβούλιο για να συζητήσει το θέμα της αποδημίας του Ελληνικού Στόλου. Στο συμβούλιο αυτό αποφασίστηκε ότι ο στόλος πρέπει να κατευθυνθεί σε κατάλληλη βάση, που θα οριζόταν μελλοντικά, για την συνέχιση του αγώνα που θα γινόταν σε συνεργασία με τους Συμμάχους. Έως ότου καθοριστεί η μελλοντική βάση του, ο Στόλος έπρεπε να κατευθυνθεί προς την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου^[153]. Για την υλοποίηση της απόφασης εκδόθηκε από τον Κορυζή διαταγή, με την οποία όλα τα αντιτορπιλικά και υποβρύχια, καθώς και αριθμός επίτακτων και βοηθητικών σκαφών, θα πρέπει να είναι έτοιμα για άμεσο απόπλου με πλήρη

Υπηρεσία Ιστορίας Ναυτικού - 480001
Το αντιτορπιλικό ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΟΛΓΑ. Η ανυπαρξία σχεδίων και η αναποφασιστικότητα της πολιτικής και ναυτικής ηγεσίας για τη συνέχιση του αγώνα του Βασιλικού Ναυτικού, είχε φθοροποιό επίδραση στα πληρώματα των πολεμικών πλοίων τον Απρίλιο του 1941.^[152]

εφοδιασμό. Αν και η διαταγή προωθήθηκε με άκρα μυστικότητα προς τους αχιγγούς και ανώτερους διοικητές, δεν έγινε ο άμεσος απόπλους του Στόλου. Η αιτία ήταν η αναποφασιστικότητα και η σύγχυση που επικρατούσε στην τότε πολιτική ηγεσία για τον χρόνο που θα επιβιβαστεί η κυβέρνηση για να μεταφερθεί στην νέα βάση. Αυτό όμως είχε σαν αποτέλεσμα να καθηλωθούν στην περιοχή του Σαρωνικού τα περισσότερα από τα πλοία, δεχόμενα συχνούς βομβαρδισμούς από την εχθρική αεροπορία.^[154]

Την νύχτα 11/12 Απριλίου το πλωτό νοσοκομείο ΑΤΤΙΚΗ βυθίζεται έπειτα από βομβαρδισμό γερμανικού αεροπλάνου. Την επόμενη νύχτα, 13/14 Απριλίου, το αντιτορπιλικό ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ- μαζί με το ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΟΛΓΑ ήταν τα πλέον αξιόμαχα πλοία- δέχεται αεροπορικό βομβαρδισμό που του προξενεί σοβαρές αβαρίες. Όταν θα μεταφερθεί στον Ναύσταθμο Σαλαμίνας εκτιμήθηκε ότι για να μπορέσει να αποπλεύσει θα χρειαζόταν επισκευές διάρκειας 45 ημερών. Εντούτοις, ξεκινούν εργασίες επισκευής, όμως νέα αεροπορική προσβολή, στις 25 Απριλίου, επιφέρει νέες ζημιές στο πλοίο και τότε διατάσσεται η βύθισή του.^{[155][156]}

Στο θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ, που είχε ως βάση ο Αρχηγός Στόλου (ΑΣ), επικρατούσε σύγχυση γιατί κανείς δεν γνώριζε ποια θα είναι η τύχη του, λόγω της παλαιότητάς και της μειωμένης μαχητικής ικανότητάς του, άλλα και από τις αλληλοαναιρούμενες διαταγές που υποχρέωναν το πλήρωμα να αποβιβάζει και να επιβιβάζει πολυβόλα, αρχεία κλπ. Όταν ο ΑΣ μαζί με το επιτελείο του αποβιβάστηκε από το πλοίο χωρίς να ενημερώσει κανέναν προκλήθηκε αναταραχή καθώς το πλήρωμα νόμιζε πως το εγκατέλειψε η φυσική του ηγεσία. Όμως, όταν ο πλοίαρχος Βλαχόπουλος αναλαμβάνει κυβερνήτης του ΑΒΕΡΩΦ η κατάσταση θα εξομαλυνθεί και τότε το πλήρωμα ξεκίνησε τις προετοιμασίες για τον απόπλου του.^{[155][157]} Η μετάβαση του Βλαχόπουλου στην Αθήνα την 17η Απριλίου, για να ζητήσει διαταγή απόπλου του ΑΒΕΡΩΦ, δημιουργεί νέα σύγχυση και το πλήρωμα επαναστατεί, θεωρώντας ότι εγκαταλήφθηκε για να συλληφθεί από τους Γερμανούς ή το πλοίο προορίζεται να αυτοβυθιστεί. Τελικά εν μέσω αποδοκιμασιών, προπηλακισμών και πυροβολισμών, αποβιβάζονται οι άνδρες που δεν επιθυμούσαν να παραμείνουν στο πλοίο και στις 18 Απριλίου άρχισε ο απόπλος του ΑΒΕΡΩΦ χωρίς τον κυβερνήτη του.^[158]

Καταστροφές από τον γερμανικό βομβαρδισμό του Πειραιά στις 6 Απριλίου. Η αεροπορική επίθεση στον Πειραιά δεν προξένησε μεγάλες καταστροφές όμως οι πυρκαγές και οι εκρήξεις εξαιτίας της ήταν καταστροφικές. Κατά τη διάρκεια του βομβαρδισμού ένα πλοίο που μετέφερε TNT χτυπήθηκε, προκαλώντας τεράστια έκρηξη, καταστρέφοντας τις επτά από τις δώδεκα αποβάθρες του λιμανιού^[159]

Στις 18 Απριλίου ξεκίνησε ο απόπλους των υποβρυχίων από τον Ναύσταθμο Σαλαμίνας. Την Κυριακή του Πάσχα, 20 Απριλίου, το αντιτορπιλικό ΨΑΡΑ δέχεται σφοδρό αεροπορικό βομβαρδισμό και βυθίζεται στον Κόλπο των Μεγάρων.^[160] Την ημέρα αυτή διεξήχθη πάνω από την Αθήνα και τον Πειραιά μεγάλη αερομαχία, γνωστή ως Μάχη της Αθήνας, μεταξύ της Λουφτβάφε και της ΡΑΦ, όπου καταρίφθηκαν περισσότερα από 22 γερμανικά αεροπλάνα ενώ οι Βρετανοί έχασαν 9.^{[161]ιστ[1]}

Από τις 21 Απριλίου η Λουφτβάφε άρχισε να βομβαρδίζει συστηματικά την περιοχή γύρω από από την Αθήνα, με τον κύριο όγκο των βομβαρδισμών να επικεντρώνεται στην περιοχή από τον όρμο των Μεγάρων μέχρι τον Πειραιά, τη Σαλαμίνα και την περιοχή του Ναυστάθμου, με κύριο στόχο συγκοινωνιακούς κόμβους, πλοία και πλωτά.^[162] Καθ' όλη τη διάρκεια των βομβαρδισμών ρίχτηκαν στην περιοχή μεταξύ Ψυττάλειας και Κερατσινίου μαγνητικές και ακουστικές νάρκες, δυσχεραίνοντας την εκκένωση των συμμαχικών στρατευμάτων, τη χρήση του λιμένα

του Πειραιά και την απομάκρυνση του ελληνικού στόλου.^[163] Αυτή την μέρα Γερμανικά αεροπλάνα βυθίζουν τα τορπιλοβόλα ΘΥΕΛΛΑ και ΔΩΡΙΣ. Έως τις 22 Απριλίου είχαν απομείνει στην ευρύτερη περιοχή του Σαρωνικού μόνο τέσσερα μεγάλα πλοία του Στόλου. Ένα από αυτά, το αντιτορπιλικό ΥΔΡΑ, θα υποστεί βομβαρδισμό από 80 αεροπλάνα, με αποτέλεσμα να βυθιστεί.

Στις 23 Απριλίου γερμανικά αεροσκάφη κάθετης εφορμήσεως πραγματοποίησαν επίθεση εναντίον του ναυστάθμου Σαλαμίνας, προξενώντας σημαντικές ζημιές. Την ίδια μέρα ο Βασιλιάς Γεώργιος και ο πρωθυπουργός Εμμανουήλ Τσουδερός μετέβησαν με υδροπλάνο από τον Σκαραμαγκά στα Χανιά. Την επόμενη ημέρα πραγματοποιούνται στον ναύσταθμο δύο ακόμα επιθέσεις οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα, πέρα από τις υλικές ζημιές, τη βύθιση των παροπλισμένων θωρηκτών ΚΙΛΚΙΣ και ΛΗΜΝΟΣ, ενώ συνεχίστηκαν με αμείωτη ένταση οι αεροπορικές επιθέσεις και τις επόμενες ημέρες.^[164]

Τελικά στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας κατέπλευσε ως στις 2 Μαΐου το σύνολο του Στόλου, αποτελούμενος από το θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ, τα αντιτορπιλικά ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΟΛΓΑ, ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ, ΣΠΕΤΣΑΙ, ΠΑΝΘΗΡ, ΑΕΤΟΣ και ΙΕΡΑΞ, τα τορπιλοβόλα ΑΣΠΙΣ, ΣΦΕΝΔΟΝΗ και ΝΙΚΗ, τα υποβρύχια ΝΗΡΕΥΣ, ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΣ, ΤΡΙΤΩΝ, ΚΑΤΣΩΝΗΣ και ΓΛΑΥΚΟΣ και το πλωτό συνεργείο ΗΦΑΙΣΤΟΣ.^[165]

Η κατάληψη των Αθηνών και η εκκένωση των Κοινοπολιτειακών δυνάμεων

Η φιλονικία για την νυκτιφόρα είσοδο των στρατευμάτων στην Αθήνα ήταν ένα κεφάλαιο από μόνη της. Ο Χίτλερ ήθελε να γίνει χωρίς κάποια ειδική παρέλαση, για να αποφύγει να πληγώσει την Ελληνική εθνική υπερηφάνεια. Ο Μουσολίνι, όμως, επέμενε σε μία λαμπρή είσοδο στην πόλη των Ιταλικών του στρατευμάτων. Ο Φύρερ ενέδωσε στην Ιταλική απαίτηση και μαζί τα γερμανικά και ιταλικά στρατεύματα βάδισαν στην Αθήνα. Αυτό το άθλιο θέαμα, που προετοιμάστηκε από τον γενναίο σύμμαχό μας τον οποίο είχαν έντιμα νικήσει πρέπει να δημιουργήσει κάποιο ελαφρύ χαμόγελο στους Έλληνες.^[166]

Βύλχελμ Κάιτελ (Wilhelm Keitel)

Αφού εγκατέλειψε την περιοχή των Θερμοπυλών, η βρετανική οπισθοφυλακή αποσύρθηκε σε αυτοσχέδιες θέσεις νότια τις Θήβας, όπου έστησε ένα τελευταίο εμπόδιο πριν την Αθήνα. Ένα τάγμα μοτοσικλετών της 2ης Μεραρχίας Πάντσερ, το οποίο είχε περάσει στην Εύβοια με σκοπό να καταλάβει το λιμάνι της Χαλκίδας, ανέλαβε την αποστολή να υπερφαλαγγίσει τη βρετανική οπισθοφυλακή. Οι μοτοσικλετιστές συνάντησαν μικρή αντίσταση και το πρωί της 27ης Απριλίου 1941 οι πρώτοι Γερμανοί μπήκαν στην Αθήνα, ακολουθούμενοι από θωρακισμένα οχήματα, άρματα μάχης και πεζικό. Κατέλαβαν μεγάλες ποσότητες πετρελαίου, λαδιού και λιπαντικών, πολλές χιλιάδες τόνους πυρομαχικών, δέκα φορτηγά φορτωμένα με ζάχαρη και δέκα φορτία άλλων προμηθειών, καθώς και άλλο εξοπλισμό, όπλα και ιατρικές προμήθειες.^[167] Οι κάτοικοι της Αθήνας περίμεναν τους Γερμανούς να μπουν στην πόλη πολλές μέρες πριν και βρίσκονταν κλεισμένοι στα σπίτια τους με τα παράθυρά τους κλειστά. Το πρωί το Αθηναϊκό Ραδιόφωνο έβγαλε ανακοίνωση για να εμψυχώσει τους Έλληνες.^[168] Οι Γερμανοί κατευθύνθηκαν αμέσως στην Ακρόπολη και ύψωσαν τη Ναζιστική σημαία.

Στις 21 Απριλίου πάρθηκε η οριστική απόφαση για την απομάκρυνση των κοινοπολιτειακών δυνάμεων στην Κρήτη και την Αίγυπτο και ο Ουέιβελ, σε επιβεβαίωση των προφορικών οδηγιών, απέστειλε τις γραπτές οδηγίες στον Ουίλσον.^[169]

Δεν μπορούμε να παραμείνουμε στην Ελλάδα ενάντια στη θέληση του Έλληνα Διοικητή και να εκθέσουμε τη χώρα σε καταστροφή. Ο Ουίλσον ή ο Πάλερετ πρέπει να λάβουν θεωρημένη από την ελληνική κυβέρνηση την επιθυμία του Παπάγου. Με τη λήψη αυτής της συγκατάθεσης η εκκένωση πρέπει να προχωρήσει, χωρίς όμως να προκαταληφθεί κάποια υποχώρηση στη γραμμή των Θερμοπυλών σε συνεργασία με τον Ελληνικό Στρατό. Θα προσπαθήσετε φυσικά να σώσετε όσο περισσότερο πολεμικό υλικό είναι δυνατό.^[170]

Η απάντηση του Ουίνστον Τσόρτσιλ στην ελληνική πρόταση στις 17 Απριλίου 1941

5.200 άνδρες, οι περισσότεροι από τους οποίους άνηκαν στην 5η Νεοζηλανδική Ταξιαρχία αναχώρησαν το βράδυ της 24ης Απριλίου από το Πόρτο Ράφτη της Ανατολικής Αττικής, ενώ η 4η Νεοζηλανδική Ταξιαρχία παρέμεινε για να καλύψει τον στενό δρόμο προς την Αθήνα, ο οποίος πήρε το όνομα «Εικοσιτετράωρο Πέρασμα» (24 Hour Pass) από τους Νεοζηλανδούς.^[171] Στις 25 Απριλίου οι λίγες μοίρες της RAF αναχώρησαν από την Ελλάδα (ο ντ' Άλμπιακ μετέφερε το αρχηγείο του στο Ηράκλειο της Κρήτης) και περίπου 10.200 Αυστραλοί στρατιώτες εκκενώθηκαν από το Ναύπλιο και τα Μέγαρα.^[172] 2.000 άνδρες έπρεπε να περιμένουν έως τις 27 Απριλίου καθώς το *Ulster Prince* προσάραξε σε αβαθή νερά κοντά στο Ναύπλιο. Εξαιτίας αυτού του

γεγονότος οι Γερμανοί συνειδητοποίησαν ότι η εκκένωση πραγματοποιούνταν και από λιμάνια της ανατολικής Πελοποννήσου.^[173]

Στις 25 Απριλίου οι Γερμανοί πραγματοποίησαν μία από αέρος επιχείρηση με σκοπό την κατάληψη των γεφυρών πάνω από τη διώρυγα της Κορίνθου, ώστε να αποκόψουν την βρετανική γραμμή υποχώρησης και να διασφαλίσουν το πέρασμα των γερμανικών δυνάμεων στην Πελοπόννησο μέσω του ισθμού. Η επίθεση αρχικά ήταν επιτυχής, ώσπου ένα βρετανικό βλήμα κατέστρεψε τη γέφυρα.^[174] Στο μεταξύ η LSSAH, η οποία βρισκόταν συγκεντρωμένη στα Ιωάννινα, κινήθηκε κατά μήκος των δυτικών παρυφών της Πίνδου μέσω της Άρτας και του Μεσολογγίου και πέρασε στην Πελοπόννησο από την Πάτρα, σε μία προσπάθεια να αποκτήσει πρόσβαση στον ισθμό από τα δυτικά. Με την άφιξή τους στις 5.30 μ.μ. στις 27 Απριλίου οι δυνάμεις των SS πληροφορήθηκαν ότι οι αλεξιπτωτιστές είχαν ήδη αντικατασταθεί από μονάδες του στρατού, που προωθούνταν από την Αθήνα.^[167]

Το πρωί της 15ης Απριλίου 1941 ο Ουέιβελ (φωτογραφία) έστειλε στο Ουίλσον το ακόλουθο μήνυμα: «Οφείλουμε φυσικά να συνεχίσουμε να μαχόμαστε σε στενή συνεργασία με τους Έλληνες όμως από τα νέα που λαμβάνουμε φαίνεται πως η πρόωξη περαιτέρω απόσυρση είναι απαραίτητη»^[175]

Η δημιουργία ενός πρόχειρου προγεφυρώματος πάνω από τον ισθμό επέτρεψε σε μονάδες της 5ης Μεραρχίας Πάντσερ να καταδιώξουν τους αμυνόμενους στην Πελοπόννησο. Κατευθυνόμενες μέσω του Άργους προς την Καλαμάτα, από όπου οι περισσότερες συμμαχικές δυνάμεις είχαν αρχίσει να αποχωρούν, έφτασαν στην νότια ακτή στις 29 Απριλίου, όπου ενώθηκαν με τα στρατεύματα των SS που είχαν φτάσει από τον Πύργο.^[167] Οι μάχες στην Πελοπόννησο αποτελούνταν κυρίως από μικρής έκτασης εμπλοκές με αποκομμένες ομάδες βρετανικών στρατευμάτων οι οποίες δεν κατάφεραν να φτάσουν στα πλοία εγκαίρως. Η γερμανική επίθεση πραγματοποιήθηκε με καθυστέρηση και δεν κατόρθωσε να αποκόψει τον κύριο όγκο των βρετανικών στρατευμάτων στην Κεντρική Ελλάδα, όμως κατάφερε να απομονώσει τις αυστραλιανές 16η και 17η ταξιαρχίες.^[176] Μέχρι τις 30 Απριλίου η εκκένωση των περίπου 50.000^[177]

στρατιωτών είχε ολοκληρωθεί, όμως δέχθηκε βαριά πλήγματα από τη γερμανική Λουφτβάφε, η οποία βύθισε τουλάχιστον 26 πλοία φορτωμένα με στρατιώτες. Οι Γερμανοί αιχμαλώτισαν στην Καλαμάτα περίπου 7-8.000 στρατιώτες από την Κοινοπολιτεία και τη Γιουγκοσλαβία, οι οποίοι δεν πρόλαβαν να διαφύγουν, ενώ ελευθέρωσαν πολλούς Ιταλούς αιχμαλώτους από στρατόπεδα αιχμαλώτων πολέμου.^[178]

Με την φυγή των τελευταίων Βρετανών από την ηπειρωτική Ελλάδα έληξε ουσιαστικά και η Επιχείρηση Μαρίτα. Οι συνολικές απώλειες των Γερμανών έφτασαν τους 5.000 άνδρες περίπου, ενώ, σύμφωνα με γερμανικές πηγές, κυρίευσαν 54 βαριά και 444 ελαφρά πυροβόλα, 431 όλμους και πυροβόλα συνοδείας πεζικού, 49 αντιαρματικά πυροβόλα, 151.050 τυφέκια, 134 τεθωρακισμένα οχήματα, 2.710 αυτοκίνητα και περίπου 600 άλλα τροχοφόρα καθώς και μεγάλες ποσότητες εφοδίων.^[179]

Κατάληψη των ελληνικών νησιών

Η ηγεσία της 12ης Στρατιάς αποφάσισε, ταυτόχρονα με την προώθηση προς την κεντρική Ελλάδα, την κατάληψη των κυριότερων ελληνικών νησιών, εκτός από την Κρήτη. Την αποστολή αυτή, παράλληλα με την ασφάλιση των παραλιών του Αιγαίου, ανέλαβε η 164η Μεραρχία Πεζικού καταλαμβάνοντας την Θάσο στις 15 Απριλίου και την Σαμοθράκη στις 19 Απριλίου. Στη Λήμνο, ύστερα από ένα αεροπορικό βομβαρδισμό, αποβιβάστηκε ένα γερμανικό τμήμα επιπέδου συντάγματος, το οποίο κατέλαβε το νησί στις 25 Απριλίου. Συνεχί αεροπορικό βομβαρδισμό, από 10 έως 24 Απριλίου, δέχτηκε η Εύβοια, η οποία καταλήφθηκε στις 25 Απριλίου. Με συμμετοχή Ιταλών κυριεύθηκαν οι Κυκλάδες το πρώτο δεκαπενθήμερο του Μαΐου. Στις 4 Μαΐου κυριεύθηκαν η Χίος και η Λέσβος, ενώ στις 8 Μαΐου η Σάμος από ιταλικές δυνάμεις.^[180] Ιταλοί επίσης κατέλαβαν την Κέρκυρα στις 28 Απριλίου, την Κεφαλλονιά στις 30 Απριλίου, την Ζάκυνθο στις 1 Μαΐου και

την Ιθάκη στις 5 Μαΐου.^[181]

Μάχη της Κρήτης

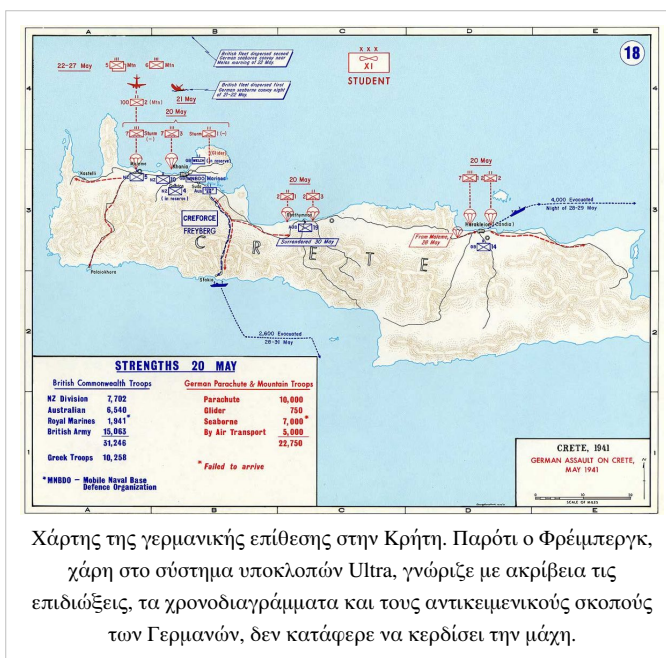
Η Κρήτη αποτελούσε μια εξαιρετική βάση αεροναυτικών και θαλάσσιων συγκοινωνιών καθώς βρίσκεται στο μέσο της ανατολικής Μεσογείου. Έτσι όποιος την κατείχε μπορούσε και να ελέγξει τις συγκοινωνίες στην συγκεκριμένη περιοχή και γι' αυτόν τον λόγο βρέθηκε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος από την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου^[182]. Για τους Βρετανούς η Κρήτη χρησίμευε ως εφιαλτήριο για αποβατικές ενέργειες στα Βαλκάνια όπως και για αεροπορικές επιδρομές εναντίων των ρουμανικών πετρελαιοπηγών. Για τους Γερμανούς η κατοχή της, εκτός του ότι θα ανύψωνε το ηθικό του Άξονα, εξασφάλιζε την ελληνική ενδοχώρα και τους θαλάσσιους δρόμους του Αιγαίου και αποτελούσε ιδανική βάση εξόρμησης για επιθετικές επιχειρήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο. Επιπλέον, οι Γερμανοί θα μπορούσαν να υποστηρίξουν χερσαία επίθεση στην Αίγυπτο και την διώρυγα του Σουέζ.^[183]

Οι Βρετανοί απέστειλαν δυνάμεις στην Κρήτη αμέσως μετά την αιφνιδιαστική ιταλική επίθεση κατά της Ελλάδας τον Οκτώβριο του 1940, ενώ κατά την διάρκεια της γερμανικής εισβολής η νήσος χρησιμοποιήθηκε αρχικά ως κύρια βάση ανεφοδιασμού των βρετανικών δυνάμεων που επιχειρούσαν στα Βαλκάνια και αργότερα σαν βάση υποδοχής των περισσότερων στρατευμάτων που έφυγαν από την ηπειρωτική Ελλάδα.^[184] Μέχρι την 30η Απριλίου, όταν και ανέλαβε την διοίκηση των Ελληνικών και Κοινοπολιτειακών δυνάμεων ο υποστράτηγος Φρέιμπεργκ, υπήρχαν στην Κρήτη περίπου 25.000 άνδρες οι περισσότεροι άοπλοι, χωρίς ατομικά είδη, βαρύ οπλισμό και οχήματα. Το ελάχιστο στρατιωτικό υλικό που έφτασε ως την έναρξη της γερμανικής επίθεσης δεν βελτίωσε την θέση των αμυνομένων. Έτσι ο συνολικός αριθμός που υπερασπίστηκε την Κρήτη ήταν για τις δυνάμεις της Κοινοπολιτείας 1.512 αξιωματικοί και 29.977 οπλίτες και για τους Έλληνες 474 αξιωματικοί και 10.977 οπλίτες. Επίσης υπήρχαν 151 πυροβόλα και 25 άρματα μάχης.^[185] Λόγω της ανεπάρκειας των διαθέσιμων δυνάμεων και με βάση την σπουδαιότητα και την ευπάθεια των στρατηγικών σημείων του νησιού, ο Φρέιμπεργκ κατένευε τις διαθέσιμες δυνάμεις στους Τομείς Μάλεμε-Αγιάς, Χανίων-Σούδας, Ρεθύμνου-Γεωργιουπόλεως και Ηρακλείου, με αποστολή να απαγορεύσουν στους Γερμανούς την χρησιμοποίηση των αεροδρομίων και των λιμανιών της Κρήτης.^[186]

Στις 25 Απριλίου ο Χίτλερ υπέγραψε την Οδηγία Νο 28 η οποία έφερε την κωδική ονομασία *Επιχείρηση Ερμής* και αφορούσε την επιχείρηση κατάληψης της Κρήτης.^[187] Το XI Αεροπορικό Σώμα διέθετε 465 μεταφορικά

Πτώση Γερμανών αλεξιπτωτιστών στην Κρήτη από Ju 52. Κάθε Ju 52 μπορούσε να μεταφέρει δώδεκα αλεξιπτωτιστές.

Χάρτης της γερμανικής επίθεσης στην Κρήτη. Παρότι ο Φρέιμπεργκ, χάρη στο σύστημα υποκλοπών Ultra, γνώριζε με ακρίβεια τις επιδιώξεις, τα χρονοδιαγράμματα και τους αντικειμενικούς σκοπούς των Γερμανών, δεν κατάφερε να κερδίσει την μάχη.

και 63 ανεμοπλάνα για να μεταφέρουν τους περίπου 15.000 αλεξιπτωτιστές της 7ης Αερομεταφερόμενης Μεραρχίας. Με πλωτά μέσα και αεροπλάνα θα μεταφέρονταν και 8.500 άνδρες της 5ης Ορεινής Μεραρχίας. Για την αεροπορική κάλυψη της επιχείρησης διατέθηκε το VIII Αεροπορικό Σώμα που είχε στην διάθεσή του 550 αεροσκάφη (βομβαρδιστικά, καταδιωκτικά καθέτου εφορμήσεως κ.α).^[188] Το σχέδιο επιχειρήσεων των Γερμανών προέβλεπε την απόκτηση αεροπορικής υπεροχής και διατήρησή της. Αμέσως μετά πτώση των αλεξιπτωτιστών με στόχο την κατάληψη των αεροδρομίων της Κρήτης και κυρίως του Μάλεμε όπως και των λιμανιών Χανίων, Ρεθύμνου και Ηρακλείου. Αφού καταλαμβάνονταν τα αεροδρόμια, μεταφορά μονάδων της ορεινής μεραρχίας για την ολοκληρωτική κατάληψη της νήσου. Παράλληλα ενισχύσεις θα μεταφέρονταν και από την θάλασσα.^[189] Οι Γερμανικές δυνάμεις θα ενεργούσαν σε τρεις ομάδες επίθεσης: την ομάδα *Κομήτης* με στόχο το αεροδρόμιο του Μάλεμε, την ομάδα *Άρης* με στόχο την κατάληψη των Χανίων, της Σούδας και του Ρεθύμνου, και της ομάδας *Ωρίων* με στόχο το Ηράκλειο.^[190]

Νωρίς τα ξημερώματα της 20ής Μαΐου άρχισε η γερμανική επίθεση κατά της Κρήτης με σφοδρό βομβαρδισμό και πολυβολισμό από αεροσκάφη της Λουφτβάφε. Αμέσως μετά μεταφορικά αεροσκάφη Junkers Ju 52 και ανεμοπλάνα κατέκλυσαν την περιοχή Χανίων-Μάλεμε και άρχισαν να πραγματοποιούν κατά κύματα ρίψεις αλεξιπτωτιστών, καθώς και προσγείωση των ανεμοπλάνων. Ταυτόχρονα ξεκίνησε και η άμυνα των ελληνοβρετανικών τμημάτων, προσβάλλοντας τα Ju 52 με αντιαεροπορικά πυροβόλα, ενώ οι μονάδες πεζικού στόχευαν τους αλεξιπτωτιστές στον αέρα και στο έδαφος. Οι Γερμανοί, παρά τις μεγάλες απώλειες πού υπέστησαν, κατόρθωσαν να δημιουργήσουν ένα μικρό προγεφύρωμα στον ποταμό Ταυρωνίτη θέτοντας υπό τα πυρά τους το αεροδρόμιο Μάλεμε και το ύψωμα 107, από το οποίο ελέγχονταν η ευρύτερη περιοχή του αεροδρομίου. Υπό αυτές τις συνθήκες, οι Νεοζηλανδικές δυνάμεις, που είχαν επωμιστεί την φύλαξη του, εγκατέλειψαν το ύψωμα 107, γεγονός που επηρέασε καθοριστικά την Μάχη της Κρήτης καθώς πλέον οι Γερμανοί μπορούσαν να μεταφέρουν ενισχύσεις μέσω του αεροδρομίου. Τις απογευματινές ώρες της ίδιας ημέρας εκδηλώθηκε η γερμανική επίθεση και στις περιοχές Ρεθύμνου και Ηρακλείου, όπου οι αλεξιπτωτιστές υπέστησαν τρομακτικές απώλειες και δεν μπόρεσαν να σημειώσουν καμία επιτυχία.^[191]

Γερμανοί αλεξιπτωτιστές μπροστά στους τάφους συναδέλφων τους στην Κρήτη. Ένας παράγοντας που έκρινε την έκβαση της μάχης ήταν ότι οι Γερμανοί αλεξιπτωτιστές ήταν εκπαιδευμένοι να σκέφτονται και να δρουν αυτόνομα, σε αντίθεση με τους αντιπάλους τους που δεν προέβεναν σε καμία ενέργεια εάν πρώτα δεν ελάμβαναν κάποια διαταγή από τα ανώτερα κλιμάκια.^[192]

Το πρωί της επόμενης μέρας λίγα γερμανικά αεροπλάνα κατάφεραν να προσγειωθούν κοντά στο Μάλεμε για να μεταφέρουν όπλα και πυρομαχικά, καθώς τα πυρά των αμυνομένων απαγόρευαν κάθε προσγείωση στο κοντινό αεροδρόμιο. Μια δύναμη αλεξιπτωτιστών κατάφερε να εκκαθαρίσει την περιοχή και από το απόγευμα άρχισαν να προσγειώνονται μονάδες της 5ης Ορεινής Μεραρχίας στο αεροδρόμιο, παρόλο που αυτό ακόμη βαλλόταν από διακοπτόμενα πυρά πυροβόλων και πολυβόλων. Με τις ενισχύσεις και τα εφόδια να μεταφέρονται συνεχώς η μοίρα της Κρήτης είχε πλέον σφραγιστεί.^[193] Ύστερα από μια αποτυχημένη αντεπίθεση για την ανακατάληψη του αεροδρομίου του Μάλεμε και του υψ. 107, την νύχτα 23/24 Μαΐου οι ελληνοβρετανικές δυνάμεις συμπύχθηκαν σε νέα τοποθεσία ανατολικότερα.

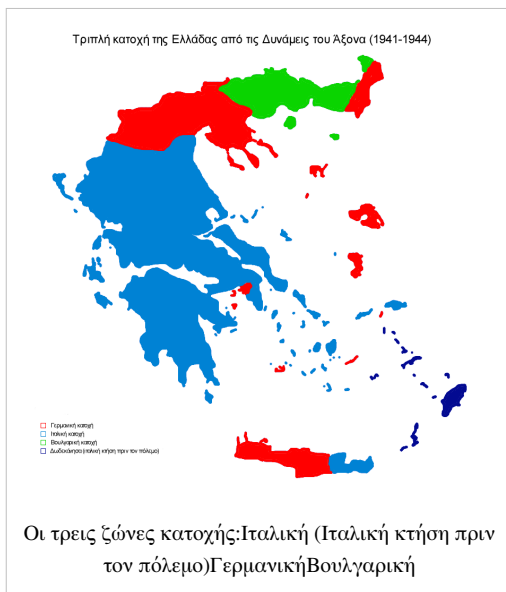
Παρότι η πρωτοβουλία των επιχειρήσεων περιήλθε στους Γερμανούς ο αγώνας, στον οποίο συμμετείχαν και κάτοικοι του νησιού, συνεχίστηκε με σφοδρότητα μέχρι της 29 Μαΐου.^[194]

Με διαταγή του Φρέιμπεργκ ξεκίνησε στις 27 Μαΐου η επιχείρηση εκκένωσης των στρατευμάτων από την Κρήτη, που ολοκληρώθηκε στις 31 Μαΐου. Όσοι Έλληνες και Βρετανοί στρατιώτες έμειναν στο νησί συνθηκολόγησαν με τους Γερμανούς ή κατέφυγαν σε ορεινές περιοχές, με σκοπό να διαφύγουν στη Μέση

Ανατολή. Μετά λοιπόν από αγώνα δώδεκα ημερών έληξε η Μάχη της Κρήτης με τους Γερμανούς να συλλαμβάνουν 12.245 άνδρες των Κοινοπολιτειακών δυνάμεων και 5.255 Έλληνες. Ο συνολικός αριθμός απωλειών (νεκρών αγνοούμενων και τραυματιών) για τις Κοινοπολιτειακές δυνάμεις ξεπερνούσαν τους 18.000 άνδρες, ενώ οι Έλληνες που έχασαν την ζωή ήταν περισσότεροι από 400 άνδρες. Στους 6.580 άνδρες ανήλθε για τους Γερμανούς ο συνολικός αριθμός απωλειών, που ήταν τρομακτικές σε σύγκριση με προηγούμενες επιχειρήσεις τους, γεγονός που έκανε τον Χίτλερ να απαγορεύσει την διενέργεια παρόμοιων αεραποβατικών επιχειρήσεων.^[195]

Η επόμενη μέρα

Τριπλή Κατοχή

Στις 13 Απριλίου 1941 ο Χίτλερ εξέδωσε την Οδηγία Νο. 27 η οποία σκιαγραφούσε την μελλοντική πολιτική του για την κατοχή της Ελλάδας.^[196] Οριστικοποίησε τη δικαιοδοσία στα Βαλκάνια με την Οδηγία Νο. 31 που εξεδόθη στις 9 Ιουνίου.^[197] Η ηπειρωτική Ελλάδα χωρίστηκε μεταξύ της Γερμανίας, της Ιταλίας και της Βουλγαρίας. Οι γερμανικές δυνάμεις κατέλαβαν τις πλέον στρατηγικά σημαντικές θέσεις, συμπεριλαμβανομένων της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης και της κεντρικής Μακεδονίας, αρκετά νησιά του Αιγαίου και το μεγαλύτερο μέρος της Κρήτης. Κατέλαβαν, επίσης, την Φλώρινα, η οποία διεκδικούνταν τόσο από την Ιταλία όσο και από τη Βουλγαρία.^[198] Την ίδια μέρα που ο Τσολάκογλου προσέφερε την παράδοση του, ο Βουλγαρικός Στρατός εισέβαλε στη Θράκη. Ο σκοπός του ήταν η δημιουργία μίας διόδου προς το Αιγαίο στην Δυτική Θράκη και την Ανατολική Μακεδονία. Οι Βούλγαροι κατέλαβαν την περιοχή μεταξύ του

Στρυμόνα και μία γραμμή που οριοθετούνταν από την Αλεξανδρούπολη και το Σβίλενγκραντ, δυτικά του ποταμού Έβρου.^[199] Η υπόλοιπη Ελλάδα παρέμεινε υπό την κατοχή των Ιταλών. Τα ιταλικά στρατεύματα άρχισαν να καταλαμβάνουν τα νησιά του Ιονίου και του Αιγαίου στις 28 Απριλίου. Στις 2 Ιουνίου κατέλαβαν την Πελοπόννησο, στις 8 Ιουνίου τη Θεσσαλία και στις 12 Ιουνίου το μεγαλύτερο μέρος της Αττικής.^[197]

Με την αναχώρηση της ελληνικής κυβέρνησης Τσουδερού και του Βασιλιά για την Κρήτη στις 25 Απριλίου (και αργότερα για το Κάιρο), στην Ελλάδα εγκαταστάθηκε η Κυβέρνηση Γεωργίου Τσολάκογλου στις 29 Απριλίου 1941, διορισμένη από τους Γερμανούς. Το κράτος μετονομάστηκε από Βασίλειον της Ελλάδος σε Ελληνική Πολιτεία.^[200]

Η κατοχή της Ελλάδας, στη διάρκεια της οποίας οι πολίτες υπέστησαν τρομερές κακουχίες που κορυφώθηκαν με τον Μεγάλο Λιμό και τις λεηλασίες των κατοχικών αρχών, αποδείχθηκε δύσκολο και δαπανηρό εγχείρημα. Οδήγησε στη δημιουργία αρκετών αντιστασιακών ομάδων, οι οποίες επιδόθηκαν σε ανταρτοπόλεμο με τις δυνάμεις κατοχής και δημιούργησαν δίκτυα κατασκοπείας.

Συμπεράσματα

Η επιχείρηση *Μαρίτα* έληξε με μία καθολική γερμανική νίκη. Οι Βρετανοί δεν διέθεταν τους απαραίτητους στρατιωτικούς πόρους στη Μέση Ανατολή που να τους επιτρέψουν την ταυτόχρονη διεξαγωγή ευρείας κλίμακας επιχειρήσεων στη Βόρεια Αφρική και τα Βαλκάνια. Επιπλέον, ακόμα και αν κατόρθωναν να εμποδίσουν την γερμανική προέλαση στην Ελλάδα, δεν θα μπορούσαν να εκμεταλλευτούν την κατάσταση με μία αντεπίθεση στα Βαλκάνια. Παρόλα αυτά οι Βρετανοί έφτασαν πολύ κοντά στο να κρατήσουν την Κρήτη και αρχικά θα πρέπει να είχαν λογικές προοπτικές να κρατήσουν την Κρήτη και ίσως μερικά ακόμα νησιά τα οποία θα ήταν πολύτιμα ως αεροπορικές βάσεις από τις οποίες θα υποστηρίζονταν ναυτικές επιχειρήσεις σε όλη την ανατολική Μεσόγειο.

Απαριθμώντας τους λόγους της καθολικής γερμανικής νίκης στην Ελλάδα (επιχείρηση *Μαρίτα*), εξαιρετικά σημαντικοί φαίνεται να υπήρξαν οι εξής παράμετροι:

1. Η γερμανική υπεροχή σε επίγειες δυνάμεις και εξοπλισμό.^[201]
2. Η γερμανική υπεροχή στον αέρα σε συνδυασμό με την αδυναμία των Ελλήνων να παράσχουν στη RAF περισσότερα αεροδρόμια.^[202]
3. Η ανεπάρκεια της βρετανικής εκστρατευτικής δύναμης αφού η διαθέσιμη αυτοκρατορική δύναμη ήταν μικρή.^[201]
4. Η φτωχή κατάσταση του Ελληνικού Στρατού και οι ελλείψεις σε σύγχρονο εξοπλισμό.^[202]
5. Οι ανεπαρκείς υποδομές σε λιμάνια, δρόμους και σιδηροδρόμους.^[203]
6. Η απουσία μίας κοινής διοίκησης και η έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των βρετανικών, ελληνικών και γιουγκοσλαβικών δυνάμεων.^[202]
7. Η αυστηρή ουδετερότητα της Τουρκίας.^[202]
8. Η γρήγορη πτώση της γιουγκοσλαβικής αντίστασης.^[202]
9. Η πλειοψηφία του ελληνικού στρατού βρισκόταν στην Αλβανία πολεμώντας τους Ιταλούς και μακριά από τα θέατρα επιχειρήσεων των Γερμανών.

Το 1942 μέλη της Βρετανικής Βουλής χαρακτήρισαν την εκστρατεία στην Ελλάδα ως μία «πολιτική και συναισθηματική απόφαση». Ο Άντονι Ήντεν απέρριψε την κριτική, αντιπρότεινε ότι η απόφαση του Ηνωμένου Βασιλείου ήταν ομόφωνη και ισχυρίστηκε ότι η Μάχη της Ελλάδας καθυστέρησε την επίθεση του Άξονα στη Σοβιετική Ένωση.^[204] Αυτό το επιχείρημα χρησιμοποιήθηκε από κάποιους ιστορικούς όπως ο Κίγκαν ώστε να αποδείξουν ότι η ελληνική αντίσταση μπορεί να υπήρξε καθοριστικό σημείο στον Β' παγκόσμιο πόλεμο.^[205] Σύμφωνα με την Λένι Ρίφενσταλ (*Leni Riefenstahl*) ο Χίτλερ είπε ότι «αν οι Ιταλοί δεν είχαν επιτεθεί στην Ελλάδα και χρειάζονταν τη βοήθειά μας ο πόλεμος θα είχε πάρει άλλη διαφορετική τροχιά. Θα προλαμβάναμε το ρωσικό κρύο για βδομάδες και θα κατακτούσαμε το Λένινγκραντ και τη Μόσχα. Δεν θα υπήρχε κανένα Στάλινγκραντ».^[206] Παρά τις επιφυλάξεις του ο Άλαν Μπρουκ, αρχηγός του βρετανικού Αυτοκρατορικού Γενικού Επιτελείου, φέρεται να αποδέχεται ότι η έναρξη της επίθεσης ενάντια στη Σοβιετική Ένωση καθυστέρησε εξαιτίας της βαλκανικής εκστρατείας.^[207] Οι Τζον Ν. Μπράντλεϊ (*John N. Bradley*) και Τόμας Μπ. Μπιούελ (*Thomas B. Buell*) καταλήγουν ότι «παρόλο που κανένα τμήμα της βαλκανικής εκστρατείας δεν ανάγκασε τους Γερμανούς να καθυστερήσουν την Επιχείρηση Μπαρμπαρόσα, προφανώς όλη η εκστρατεία του ανάγκασε να καθυστερήσουν».^[208] Από την άλλη πλευρά ο Ρίχτερ αποκαλεί τους ισχυρισμούς του Ήντεν ως «παραποίηση της ιστορίας».^[209] Οι Μπέιζιλ Λίντελ Χαρτ (*Basil Liddell Hart*) και ντε Γκούνγκαρντ ισχυρίστηκαν ότι, ακόμα και αν η επιχείρηση Μαρίτα καθυστέρησε την επίθεση του Άξονα στη Σοβιετική Ένωση, αυτό δεν ήταν αρκετό να δικαιώσει την απόφαση της βρετανικής κυβέρνησης γιατί δεν ήταν ο αρχικός στρατηγικός σκοπός της.^[210] Το 1952 το Ιστορικό Τμήμα του Βρετανικού Κοινοβουλίου κατέληξε ότι η βαλκανική εκστρατεία δεν επηρέασε την έναρξη της Επιχείρησης Μπαρμπαρόσα.^[210] Σύμφωνα με τον Ρόμπερτ Κιρχούμπελ (*Robert Kirchubel*), «οι κύριες αιτίες για την μετάθεση την ημερομηνία έναρξης της Επιχείρησης Μπαρμπαρόσα από τις 15 Μαΐου στις 22 Ιουνίου ήταν οι μη ολοκληρωμένες εφοδιαστικές προετοιμασίες και ένας ασυνήθιστα υγρός χειμώνας που κράτησε τα ποτάμια πλημμυρισμένα μέχρι αργά την

άνοιξη»,^[211] άποψη που συμμερίζεται και ο ιστορικός Ian Kershaw, ο οποίος απορρίπτει την προαναφερθείσα δικαιολογία του Χίτλερ ως εκ των υστέρων προσπάθεια διάσωσης της υστεροφημίας του.^[212]

Σύμφωνα με τον Τζον Κίγκαν (*John Keegan*) «η ελληνική εκστρατεία έπρεπε να είναι ένας παλαιομοδίτικος πόλεμος κυρίων, με τιμή από και προς τους γενναίους αντιπάλους σε κάθε πλευρά» και οι ελληνικές και συμμαχικές δυνάμεις, υπό το βάρος της τεράστιας αριθμητικής υπεροχής των Γερμανών «είχαν, δικαίως, την αίσθηση ότι πολέμησαν για καλό σκοπό».^[143]

Όσον αφορά την Μάχη της Κρήτης, παρά την επιτυχία των Γερμανών, το υψηλό τίμημα που κατέβαλαν για την κατάληψη του νησιού, οδήγησε τον Χίτλερ να χάσει την εμπιστοσύνη του στις αεροκίνητες επιχειρήσεις. Η χρήση των επίλεκτων αεροκίνητων μονάδων σε ρόλο πεζικού κατά την εκστρατεία στην ΕΣΣΔ, οδήγησε τον Πτέραρχο Κούρτ Στουντέντ να δηλώσει ότι *Η Κρήτη ήταν ο τάφος των Γερμανών αλεξιπτωτιστών*. Επιπλέον, σαν βάση επιθετικών επιχειρήσεων των δυνάμεων του Άξονα, η Κρήτη αποδείχτηκε μικρής αξίας και ούτε αποτέλεσε, όπως ήλπιζαν οι Γερμανοί, το σκαλοπάτι προς το Σουέζ και τη Μέση Ανατολή, παρά μάλλον την κατάληξη των εκστρατειών στα Βαλκάνια.^[213]

Αναγνώριση της ελληνικής αντίστασης

«Όλοι μπορούν να ανακαλέσουν τα συναισθήματα θαυμασμού τα οποία η ηρωική άμυνα της Ελλάδας, πρώτα ενάντια στους Ιταλούς και μετά ενάντια στον Γερμανοί εισβολέα, ξύπνησε σε ολόκληρο τον πολιτισμένο κόσμο»^[214]

Ούνιστον Τσόρτσιλ

Σε μία ομιλία του στο Ράιχσταγκ το 1941 ο Χίτλερ εξέφρασε τον θαυμασμό του για την ελληνική αντίσταση^[15], λέγοντας για την εκστρατεία «η ιστορική δικαιοσύνη με υποχρεώνει να δηλώσω ότι από τους εχθρούς οι οποίοι μας αντιτάχθηκαν, ο Έλληνας στρατιώτης πολέμησε με το μεγαλύτερο κουράγιο. Συνθηκολόγησε μόνο όταν η περαιτέρω αντίσταση κατέστη αδύνατη και άνευ σκοπού». Ο Φύρερ διέταξε επίσης την απελευθέρωση και επαναπατρισμό όλων των Ελλήνων αιχμαλώτων πολέμου, αμέσως μόλις αυτοί αποπλίζονταν «λόγω της γενναίας συμπεριφοράς τους».^[215] Σύμφωνα με τον επιτελάρχη του Χίτλερ, στρατάρχη Βίλγκελμ Κάιτελ, ο Φύρερ «ήθελε να δώσει στους Έλληνες ένα δίκαιο διακανονισμό σε αναγνώριση της γενναίας προσπάθειάς τους και της άδικης αιτίας αυτού του πολέμου. Ούτως η άλλως τον ξεκίνησαν οι Ιταλοί»^[16]. Εμπνευσμένος από την ελληνική αντίσταση ενάντια σε Ιταλούς και Γερμανούς ο Τσόρτσιλ είπε «Εφεξής δεν θα λέμε ότι οι Έλληνες πολέμησαν σαν ήρωες, αλλά ότι οι ήρωες πολεμούν σαν Έλληνες».^[216] Σε απάντηση ενός γράμματός από τον βασιλιά Γεώργιο Β' με ημερομηνία 3 Δεκεμβρίου 1940 ο Αμερικανός πρόεδρος Φραγκλίνος Ρούζβελτ δήλωσε ότι «όλοι οι ελεύθεροι άνθρωποι είναι βαθύτατα εντυπωσιασμένοι από το κουράγιο και την σταθερότητα του Ελληνικού έθνους».^[217]

Σημειώσεις

Χρονολόγιο της γερμανικής εισβολής στην Ελλάδα	
6 Απριλίου 1941	Οι γερμανικές στρατιές εισβάλλουν στην Ελλάδα.
7 Απριλίου 1941	Σκληροί αγώνες στην Γραμμή Μεταξά. Καταλαμβάνονται τα οχυρά Ιστίμπεη, Κελκαγιά, Αρπαλούκι και Νυμφαία.
8 Απριλίου 1941	Η επίμονη προσπάθεια των γερμανικών δυνάμεων έχει σαν αποτέλεσμα την διάσπαση της Γραμμής Μεταξά από δύο Ορεινές Μεραρχίες. Η 2η Μεραρχία Πάντζερ εισβάλλει στο ελληνικό έδαφος και απειλεί με κύκλωση το ΤΣΑΜ. Η γερμανική 164η Μεραρχία Πεζικού καταλαμβάνει την Ξάνθη.
9 Απριλίου 1941	Τα γερμανικά στρατεύματα καταλαμβάνουν τη Θεσσαλονίκη. Η γερμανική 72η Μεραρχία Πεζικού διασπά τη Γραμμή Μεταξά. Υποκύπτει το οχυρό Εχίνος. Το Τμήμα Στρατιάς Ανατολικής Μακεδονίας (ΤΣΑΜ) συνθηκολογεί άνευ όρων.
10 Απριλίου 1941	Οι Γερμανοί κάμπτουν την εχθρική αντίσταση βόρεια της Βεύης, στο πέρασμα του Κλειδιού.
12 Απριλίου 1941	Την νύχτα ξεκινά η υποχώριση του Τμήματος Στρατιάς Δυτικής Μακεδονία
13 Απριλίου 1941	Ο στρατηγός σερ Ουίλσον αποφασίζει να αποσύρει όλες τις βρετανικές δυνάμεις στον ποταμό Αλιάκμονα και στη συνέχεια στις Θερμοπύλες. Τμήματα των ελληνικών στρατευμάτων που επιχειρούσαν στην Αλβανία αποσύρονται προς την Πίνδο. Ο Χίτλερ εκδίδει την Οδηγία Νο. 27, η οποία καθορίζει την μελλοντική του πολιτική κατοχής της Ελλάδας.
14 Απριλίου 1941	Οι στρατιώτες της 9 ^{ης} Μεραρχίας Πάντζερ φτάνουν στην Κοζάνη. Μετά από συγκρούσεις στην Μάχη της στενωπού της Κλεισούρας, οι Γερμανοί μπλοκάρουν την ελληνική υποχώριση, η οποία εκτείνεται κατά μήκος ολόκληρου του αλβανικού μετώπου.
15 Απριλίου 1941	Δυνάμεις των SS καταλαμβάνουν την Καστοριά ύστερα από μάχη στο Άργος Ορεστικό.
16 Απριλίου 1941	Ο Ουίλσον ενημερώνει τον στρατηγό Παπάγο για την απόφασή του να αποσυρθεί από τις Θερμοπύλες. Το Τμήμα Στρατιάς Ηπείρου αναφέρει στο Γενικό Στρατηγείο ότι είναι αδήριτη η ανάγκη πολιτικής επέμβασης για να σωθούν τα ελληνικά στρατεύματα από την διάλυση.
17 Απριλίου 1941	Γερμανικές δυνάμεις κινούμενες προς την δυτική είσοδο της κοιλάδας των Τεμπών δημιουργούν απειλή στο δεξιό πλευρό των βρετανικών δυνάμεων.
18 Απριλίου 1941	Μετά από μάχες τριών ημερών το γερμανικό μηχανοκίνητο πεζικό περνάει τον ποταμό Πηνειό. Η Leibstandarte SS Adolf Hitler, η οποία είχε φτάσει στα Γρεβενά, συντρίβει αρκετές ελληνικές μονάδες.
19 Απριλίου 1941	Γερμανικά στρατεύματα εισέρχονται στη Λάρισα και καταλαμβάνουν το αεροδρόμιο. Γερμανικά στρατεύματα καταλαμβάνουν τα Ιωάννινα.
20 Απριλίου 1941	Ο διοικητής του Γ' Σώματος Στρατού αντιστράτηγος Γεώργιος Τσολάκογλου παραδίδει το στρατό του μόνο στους Γερμανούς. Ο Βουλγαρικός Στρατός εισβάλλει στη Θράκη.
21 Απριλίου 1941	Λαμβάνεται η τελική απόφαση για την εκκένωση των κοινοπολιτειακών δυνάμεων στην Κρήτη και την Αίγυπτο. Οι Γερμανοί καταλαμβάνουν το Βόλο.
23 Απριλίου 1941	Επίσημη παράδοση των Ελληνικών δυνάμεων στην Αλβανία τόσο στους Γερμανούς όσο και στους Ιταλούς έπειτα από προσωπική παρέμβαση του Μουσολίνι στον Χίτλερ.
24 Απριλίου 1941	Οι Γερμανοί επιτίθενται στις κοινοπολιτειακές δυνάμεις στις Θερμοπύλες. Η βρετανική οπισθοφυλακή αποσύρεται στην Θήβα. 5.200 στρατιώτες της Κοινοπολιτείας εκκενώνονται από το Πόρτο Ράφτη της ανατολικής Αττικής.
25 Απριλίου 1941	Οι λιγοστές μοίρες της RAF φεύγουν από την Ελλάδα. Περίπου 10.200 Αυστραλοί στρατιώτες εκκενώνονται από το Ναύπλιο και τα Μέγαρα. Οι Γερμανοί ξεκινούν από αέρος επίθεση για την κατάληψη των γεφυρών του ισθμού της Κορίνθου.

27 Απριλίου 1941	Οι πρώτοι Γερμανοί εισέρχονται στην Αθήνα.
28 Απριλίου 1941	Ιταλικά στρατεύματα αρχίζουν την κατοχή νησιών στο Ιόνιο και το Αιγαίο.
29 Απριλίου 1941	Μονάδες της 5 ^{ης} Μεραρχίας Πάντσερ φτάνουν στο νότιο άκρο της Πελοποννήσου, όπου ενώνονται με στρατεύματα των SS που φτάνουν από τον Πύργο. Σχηματισμός κυβέρνησης υπό τον Γ. Τσολάκογλου
30 Απριλίου 1941	Η εκκένωση περίπου 50.000 στρατιωτών ολοκληρώνεται. Οι Γερμανοί καταφέρνουν να αιχμαλωτίσουν περίπου 7-8.000 στρατιώτες της Κοινοπολιτείας.
20 Μαΐου 1941	Ξεκινά η Μάχη της Κρήτης με γερμανική αεροπορική ενέργεια. Δημιουργία γερμανικού προγεφυρώματος στον ποταμό Ταυρωνίτη. Στο Ρέθυμνο και στο Ηράκλειο διεξάγονται μάχες με μεγάλες απώλειες για τους Γερμανούς.
21 Μαΐου 1941	Την νύχτα 20/21 εγκαταλείπεται από τις βρετανικές δυνάμεις το ύψ. 107. Το αεροδρόμιο του Μάλεμε καταλαμβάνεται από Γερμανούς αλεξιπτωτιστές.
22 Μαΐου 1941	Η αντεπίθεση βρετανικών δυνάμεων για την ανακατάληψη του Μάλεμε και του ύψ. 107 αποτυγχάνει.
23 Μαΐου 1941	Η συνεχής ενίσχυση των Γερμανών και η αποτυχημένη προσπάθεια άμυνας των ελληνοβρετανικών δυνάμεων κρίνει την τύχη της νήσου. Η πρωτοβουλία των επιχειρήσεων περιέρχεται στους Γερμανούς.
27 Μαΐου 1941	Κατάληψη των Χανίων και του λιμανιού της Σούδας από γερμανικές δυνάμεις.
29 Μαΐου 1941	Αρχίζει η εκκένωση της Κρήτης από τις Βρετανικές δυνάμεις.
31 Μαΐου 1941	Αποχώρηση του μεγαλύτερου τμήματος των Βρετανικών δυνάμεων. Όσοι από τους Έλληνες και Βρετανούς παραμένουν στην Κρήτη είτε παραδίδονται είτε καταφεύγουν στα βουνά.

^ **α:** Σε δύο προηγούμενες περιπτώσεις ο Χίτλερ είχε συμφωνήσει ότι η Μεσόγειος και η Αδριατική αποτελούσαν αποκλειστικά Ιταλικές σφαίρες επιρροής. Εφόσον η Γιουγκοσλαβία και η Ελλάδα βρίσκονταν μέσα σε αυτές τις σφαίρες ο Μουσολίνι θεώρησε αυτονόητη να υιοθετήσει όποια πολιτική θεωρούσε κατάλληλη.^[218]

^ **β:** Σύμφωνα με το Κέντρο Στρατιωτικής Ιστορίας του Αμερικανικού Στρατού, η επίθεση του Μουσολίνι εναντίον της Ελλάδας και «η σχεδόν άμεση υποχώρηση των Ιταλών το μόνο πέτυχε ήταν να αυξήσει την δυσαρέσκεια του Χίτλερ. Αυτό που εξόργισε τον Φύρερ περισσότερο ήταν ότι οι συνεχείς δηλώσεις του για την ανάγκη ειρήνης στα Βαλκάνια αγνοήθηκαν από τον Μουσολίνι».^[218]

^ **γ:** Σύμφωνα με τον Μπάκλεϊ ο Μουσολίνι προτιμούσε οι Έλληνες να απορρίψουν το τελεσίγραφο και να προέβαλαν κάποια αντίσταση. Ο Μπάκλεϊ γράφει «έγγραφα που αποκαλύφθηκαν αργότερα έδειξαν ότι κάθε λεπτομέρεια της επίθεσης είχε προετοιμαστεί... Το γόητρό του χρειαζόταν κάποιες αδιαμφισβήτητες νίκες για να ισορροπήσει τους Ναπολεόντειους θριάμβους της Ναζιστικής Γερμανίας».^[14]

^ **δ:** Την 1η Νοεμβρίου 1940 αποβιβάστηκαν στην Σούδα το 2ο York and Langaster και στις 6 Νοεμβρίου μία μοίρα ελαφρού αντιαεροπορικού και μία βαρέως πυροβολικού, ένα τάγμα σκαπανέων και το στρατηγείο της 14ης Βρετανικής Ταξιαρχίας. Συνολικά όχι πάνω από 5.000 άνδρες.^[219]

^ **ε:** Σύμφωνα με το Κέντρο Στρατιωτικής Ιστορίας του Αμερικανικού Στρατού οι Έλληνες πληροφόρησαν τους Γιουγκοσλάβους για αυτή την απόφαση και αυτοί με τη σειρά τους τη γνωστοποίησαν στη γερμανική κυβέρνηση.^[220] Ο Παπάγος γράφει για το θέμα: *Αυτό, παρεμπιπτόντως, καταδεικνύει ότι τον γερμανικό ισχυρισμό ότι αναγκάστηκαν να μας επιτεθούν προκειμένου να διώξουν τους Βρετανούς από την Ελλάδα, καθώς γνώριζαν πως εάν δεν προήλυναν στη Βουλγαρία κανένας Βρετανός στρατιώτης δεν θα είχε πατήσει στην Ελλάδα. Ο ισχυρισμός τους ήταν απλά μία δικαιολογία από μέρους τους για να τους επιτραπεί να επικαλεστούν ιδιαίζουσες περιστάσεις για τη δικαιολόγηση της επιθετικότητας του ενάντια σε ένα μικρό έθνος το οποίο*

βρίσκονταν ήδη σε πόλεμο με μία μεγάλη δύναμη. Όμως, ανεξάρτητα από την παρουσία ή απουσία των βρετανικών στρατευμάτων στα Βαλκάνια, η γερμανική παρέμβαση θα πραγματοποιούνταν πρώτον γιατί οι Γερμανοί έπρεπε να εξασφαλίσουν τη δεξιά πλευρά του Γερμανικού Στρατού, που θα επιχειρούσε εναντίον της Ρωσίας, σύμφωνα με τα σχέδια που είχαν ήδη καταστρωθεί το φθινόπωρο του 1940, και δεύτερον γιατί η κατοχή του νότιου τμήματος της βαλκανικής χερσονήσου, που επόπτευε το ανατολικό άκρο της Μεσογείου, ήταν στρατηγικής σημασίας για τα γερμανικά σχέδια επίθεσης στη Μεγάλη Βρετανία και τις Αυτοκρατορικές γραμμές επικοινωνίας με την Ανατολή.^[221]

^ στ: Η απόφαση να σταλούν βρετανικές δυνάμεις στην Ελλάδα αντιμετωπίστηκε με έντονη κριτική στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ο στρατάρχης Άλαν Μπρουκ (*Alan Brooke*), επικεφαλής του Αυτοκρατορικού Επιτελείου κατά τη διάρκεια του Β' παγκοσμίου πολέμου, θεωρούσε την εμπλοκή στην Ελλάδα ένα «βέβαιο στρατηγικό σφάλμα», καθώς η εμπλοκή αυτή στερούσε στον Ουέιβελ τους απαραίτητους πόρους για την ολοκλήρωση της ιταλοκρατούμενης Λιβύης ή την επιτυχή ανάσχεση της επίθεσης του Άφρικα Κορπ του Έρβιν Ρόμελ. Έτσι, παρατάθηκε ο πόλεμος στη Βόρεια Αφρική, ο οποίος θα μπορούσε να είχε λήξει επιτυχώς μέσα στο 1941.^[207] Το 1947 ο ντε Γκουίνγκαρντ ζήτησε από τη βρετανική κυβέρνηση να αναγνωρίσει τα σφάλματα που διεπράχθησαν όταν καταστρωνόταν η στρατηγική της για την Ελλάδα.^[222] Ο Μπάκλεϊ από την άλλη ανέφερε ότι εάν η Βρετανία δεν στήριζε τη δέσμευσή της του 1939 να υπερασπιστεί την ανεξαρτησία της Ελλάδας θα έπληγε την ηθική αιτιολόγηση του αγώνα της ενάντια στη Ναζιστική Γερμανία.^[223] Σύμφωνα με τον Καθηγητή Ιστορίας Χάιντς Ρίχτερ (*Heinz Richter*) ο Τσόρτσιλ προσπάθησε μέσω της εκστρατείας στην Ελλάδα να επηρεάσει την πολιτική ατμόσφαιρα στις Ηνωμένες Πολιτείες και επέμεινε σε αυτή του τη στρατηγική ακόμα και μετά την ήττα.^[224] Ο Φρέιμπεργκ και ο Μπλάμει είχαν επίσης σοβαρές αμφιβολίες για την έκβαση της επιχείρησης όμως απέτυχαν να μεταφέρουν στις κυβερνήσεις τις επιφυλάξεις και τις ανησυχίες τους.^[225] Η εκστρατεία προκάλεσε αντιδράσεις στην Αυστραλία όταν έγινε γνωστό ότι, όταν έλαβε την πρώτη του ειδοποίηση για την μεταφορά στην Ελλάδα στις 18 Φεβρουαρίου 1941, ο στρατηγός Μπλάμει ανησύχησε αλλά δεν ενημέρωσε την κυβέρνηση της Αυστραλίας, λέγοντας στον στρατηγό Ουέιβελ ότι ο πρωθυπουργός Μέντζιες (*Robert Menzies*) είχε ήδη δώσει τη συγκατάθεσή του για το σχέδιο.^[226] Πραγματικά, η πρόταση είχε γίνει αποδεκτή σε μία συνάντηση του Πολεμικού Συμβουλίου στο Λονδίνο στο οποίο ο Μέντζιες ήταν παρών, όμως ο Αυστραλός πρωθυπουργός είχε διαβεβαιωθεί από τον Τσόρτσιλ ότι τόσο ο Φρέιμπεργκ όσο και ο Μπλάμει είχαν εγκρίνει την αποστολή.^[227] Στις 5 Μαρτίου, σε ένα γράμμα του προς τον Μέντζιες, ο Μπλάμει είπε ότι «το σχέδιο είναι, φυσικά, αυτό που φοβόμουν, κομματιαστή απόσπαση την Ευρώπη» και την επόμενη μέρα αποκάλεσε την επιχείρηση «εξαιρετικά επικίνδυνη». Όμως, θεωρώντας ότι ο Μπλάμει ήταν σύμφωνος, η αυστραλιανή κυβέρνηση είχε ήδη δεσμεύσει την Αυστραλιανή Αυτοκρατορική Δύναμη στην ελληνική εκστρατεία.^[228]

^ ζ: Κατά τη διάρκεια της νύχτας της 6ης Απριλίου 1941 και ενώ η γερμανική εισβολή είχε ξεκινήσει, οι Γιουγκοσλάβοι πληροφόρησαν τους Έλληνες ότι θα υιοθετήσουν το σχέδιο: θα επιτίθεντο στα Ιταλικά στρατεύματα το πρωί της επόμενης ημέρας, στις 6:00 π.μ. Στις 3:00 π.μ. της 7ης Απριλίου η XIII Μεραρχία επιτέθηκε στα ιταλικά στρατεύματα, κατέλαβε ένα ύψωμα και αιχμαλώτισε σχεδόν ένα ολόκληρο ιταλικό τάγμα, αλλά στην συνέχεια καθηλώθηκε και είχε σοβαρές απώλειες. Παρόλα αυτά, η γιουγκοσλαβική επίθεση δεν πραγματοποιήθηκε και, στις 8 Απριλίου, το ελληνικό αρχηγείο διέταξε την ματαίωση της επιχείρησης.^[229]

^ η: Αν και προορίζονταν για την Ελλάδα η Ανεξάρτητη Πολωνική Καρπαθιανή Ταξιαρχία Τυφεκιοφόρων (*Polish Independent Carpathian Rifle Brigade*) και η Αυστραλιανή 7^η Μεραρχία κρατήθηκαν από τον Ουέιβελ (*Wavell*) στην Αίγυπτο λόγω της επιτυχούς προέλασης του Έρβιν Ρόμελ στην Κυρηναϊκή.^[230]

^ θ: Στις 12 Απριλίου το 1ο Αυστραλιανό Σώμα Στρατού έλαβε την ονομασία ANZAC (*Australian and New Zealand Army Corps*)

^ ι: Εκείνη την εποχή κάθε Τεθωρακισμένη Μεραρχία της Βέρμαχτ είχε περίπου 15.000 άνδρες, κάθε Μεραρχία Πεζικού 15.000-18.000 άνδρες ενώ κάθε Μηχανοκίνητη Μεραρχία Πεζικού περίπου 14.000 άνδρες.^[231] Συνολικά στην Ελλάδα επιτέθηκαν τρεις Τεθωρακισμένες Μεραρχίες, δύο Ορεινές Μεραρχίες,

τέσσερις (συν μία εφεδρική) πεδινές Μεραρχίες και δύο ανεξάρτητα Συντάγματα.^[69]

^ ια: Η γερμανική εισβολή βρήκε την Ελληνική Βασιλική Αεροπορία αρκετά αποδυναμωμένη από τον εξάμηνο αγώνα κατά των Ιταλών. Η πανίσχυρη Λουφτβάφε κατέστρεψε τα περισσότερα ελληνικά αεροσκάφη στο έδαφος και έξι χάθηκαν σε αερομαχίες, ενώ τα ελληνικά καταδιωκτικά κατέρριψαν 4 γερμανικά. 14 αεροπλάνα διασώθηκαν και διέφυγαν στην Μέση Ανατολή.^[232]

^ ιβ: Ενδεικτικό της επίμονης αντίστασης είναι το γεγονός ότι η φρουρά του πολυβολείου Π9 εξάντλησε τα 33.000 φυσίγγια του και τις χειροβομβίδες του, ενώ το Π8 υπό τον λοχία Δημήτριο Ίντζο προκάλεσε τέτοια φθορά στο εχθρικό τμήμα που ο διοικητής του, εξοργισμένος, αφού συνεχάρη τον Ίντζο, διέταξε στη συνέχεια την εκτέλεση του.^[233]

^ ιγ: Οι συμμαχικές εφημερίδες παρομοίασαν την μοίρα του ελληνικού στρατού ως μοντέρνα ελληνική τραγωδία. Ο ιστορικός και πρώην πολεμικός ανταποκριτής Κρίστοφερ Μπάκλεϊ (*Christopher Buckley*), όταν περιέγραφε τη μοίρα του ελληνικού στρατού την ανέφερε ως «μία εμπειρία αυθεντικής Αριστοτέλειας κάθαρσης, ένα επιβλητικό αίσθημα της ματαιότητας όλης της ανθρώπινης προσπάθειας και όλου του ανθρώπινου κουράγιου».^[234]

^ ιδ: Στις 17 Απριλίου το ΤΣΔΜ ανασυγκροτήθηκε ως Γ' Σώμα Στρατού υπό την διοίκηση του Τσολάκογλου και με υπαγωγή στο ΤΣΗ. Στις 21 Απριλίου ο Τσολάκογλου αναλαμβάνει την διοίκηση του ΤΣΗ. Το μεσημέρι της ίδιας μέρας το Γενικό Στρατηγείο διατάσσει την παύση του Τσολάκογλου από την διοίκηση του Γ' Σώματος, όμως ήταν πλέον αργά.^[235]

^ ιε: Παρότι το τηλεγράφημα έφερε την κωδική ονομασία του Ελληνικού Γενικού Στρατηγείου (Φρουραρχείο Θ) δεν είχε την συγκατάθεση του Παπάγου και στάλθηκε εν αγνοία του. Η πρωτοβουλία ανήκε στον Χρυσόχοου και απηχούσε τις προσωπικές του απόψεις.^[137]

^ ιστ: Κατα την αερομαχία αυτή σκοτώθηκε ο Νοτιοαφρικανός επισμηναγός Μάρμαντιουκ Πάττλ, ίσως ο μεγαλύτερο άσος της ΡΑΦ κατα τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.^[236]

^ ιζ: Ο Γιόζεφ Γκέμπελς, ο οποίος ήταν θαυμαστής των Ελληνικών αρχαιοτήτων (στο ημερολόγιό του περιγράφει πως πραγματοποιήθηκε ένα όνειρο της νιότης του όταν επισκέφθηκε την Ελλάδα για πρώτη φορά)^[237] και πίστευε ότι ο Μεταξάς σκόπευε να κρατήσει ουδέτερη στάση,^[238] επιβεβαιώνει στο ημερολόγιό του ότι ο Χίτλερ ήταν θετικά διακείμενος προς την Ελλάδα και τους κατοίκους της. Παρόλα αυτά η ευρύτερη στρατηγική του Άξονα καθιστούσε την εισβολή στην Ελλάδα αναπόφευκτη.^[239]

^ ιη: Σύμφωνα με τον Κάιτελ, κατά τη διάρκεια του φθινοπώρου του 1940, όταν οι Γερμανοί προετοιμάζονταν για τον πόλεμο εναντίον της Ελλάδας, ο Χίτλερ είχε πει επανειλημμένα στους στενότερους συνεργάτες του ότι μετάνιωνε βαθύτατα για αυτή την εκστρατεία.^[240]

Παραπομπές

[1] Richter (1998), 431

[2] Richter (1998) 432

[3] Richter (1998), 119, 144

[4] Ziemke, *Balkan Campaigns* (<http://www.angelfire.com/hi/wwiifrontline/balkan.html>)

[5] Beavor (1992), 26. Long (1953), 182–3 (http://www.awm.gov.au/cms_images/histories/18/chapters/07.pdf). McClymont (1959), 486 (<http://www.nzetc.org/tm/scholarly/tei-WH2Gree-b1.html>). Richter (1998), 595–7

[6] Richter (1998), 432

[7] Richter (1998), 595–7

[8] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 265

[9] Richter (1998), 597

[10] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 260

[11] Ciano (1946), 247. Svolopoulos (1997), 272

[12] Richter (1998) 59-61

[13] Buckley (1984), 18. Goldstein (1992), 53

[14] Buckley (1984), 17

- [15] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985) 63. Buckley (1984), 19
- [16] Buckley (1984), 18–20
- [17] Bailey (1984), 22
- [18] Richter(1998), 119, 144
- [19] Creveld (1972), 41. Rodogno (2006), 29–30
- [20] Neville (2003), 165
- [21] Lee (2000), 146
- [22] Blau (1953), 70–1 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [23] Blau (1953), 5 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_1.htm)
- [24] Blau (1953) 1 (http://www.history.army.mil/books/wwii/balkan/20_260_1.htm). Κολιόπουλος (2009) 163
- [25] Richter (1998) 150
- [26] Blau (1953), 4–7 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_1.htm) 70 (http://www.history.army.mil/books/wwii/balkan/20_260_3.htm). Κολιόπουλος (2009), 183
- [27] Κολιόπουλος (2009) 183
- [28] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956) 22-3. Richter (1998), 154, 157-8
- [29] Richter (1998), 163-4, 647
- [30] Keitel (1 965), 154–5
- [31] Blau (1953), 5–7 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_1.htm). Svolopoulos (1997), 288. Κατευθυντήρια Οδηγία No 20 (http://www.alternatewars.com/WW2/WW2_Documents/Fuhrer_Directives/FD_20.htm)
- [32] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), 71-2
- [33] McClymont (1959), 158–9 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_1.htm)
- [34] Richter (1998), 195, 208
- [35] Χάιαμ (1996), 91
- [36] Lawlor (1994), 167
- [37] Κολιόπουλος (2009), 145
- [38] Barrass, Air Marshal Sir John D'Albiac (<http://www.rafweb.org/Biographies/DAlbiac.htm>). Beevor (1992), 26
- [39] Svolopoulos (1997), 285, 288
- [40] Richter (1998), 225. Κολιόπουλος (2009), 182
- [41] Χάιαμ (1996), 77
- [42] Beevor (1992), 38. Blau (1953), 71–2 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [43] Richter (1998), 222
- [44] Churchill (1991), 420
- [45] Χάιαμ (1996), 144-5. ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), 51
- [46] Blau (1953), 74 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [47] Bailey (1979), 37. Blau (1953), 75 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [48] Blau (1953), 77 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [49] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 152
- [50] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 153
- [51] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), 29-30. ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 153
- [52] Lawlor (1994), 191–2
- [53] Lawlor (1994), 168. Χάιαμ (1996), 182
- [54] Bailey (1979), 37
- [55] Richter (1998), 315. ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 153
- [56] Lawlor (1994), 168 McClymont (1959), 107–8 (<http://www.nzetc.org/tm/scholarly/tei-WH2Gree-c6-11.html>)
- [57] Svolopoulos (1997), 290. Ziemke Balkan Campaigns (<http://www.angelfire.com/hi/wwiifrontline/balkan.html>)
- [58] Buckley (1979), 40–45.
- [59] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), 42
- [60] Blau (1953), 79 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [61] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985) 161-2
- [62] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985) 162-3
- [63] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956) 237
- [64] Richter (1998), 427
- [65] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), 121-3,
- [66] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1959), 95-7
- [67] Blau (1953), 79–80 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [68] Blau (1953), 81 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm). ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985) 160. Buchner (1961), 32
- [69] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), 119
- [70] Μαστοράκος (1997), 45
- [71] Blau (1953), 82–3 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)

- [72] Blau (1953), 83–4 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [73] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 163-4. ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), 77-8
- [74] Richter (1998), 437. ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 164
- [75] Αγγελής (2011), 101
- [76] Buckley (1984), 30–33
- [77] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 321. Εικόνα 35
- [78] Buchner (1961), 189
- [79] Buchner (1961), 164. ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 167
- [80] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), 131, 136-140
- [81] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 165-66. ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), σχεδιαγράμματα 7, 11
- [82] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 166
- [83] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 166-67
- [84] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 169-170.
- [85] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 167
- [86] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 168
- [87] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), 171-4
- [88] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 168
- [89] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 168-9
- [90] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 171-2
- [91] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), 230
- [92] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 172
- [93] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), 193-7
- [94] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 171
- [95] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), 167-8. Buchner (1961), 48
- [96] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), 215-20
- [97] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 173-4
- [98] Blau (1953), 112 (http://www.history.army.mil/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [99] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), 211
- [100] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 174. ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), 207
- [101] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 175
- [102] Blau (1953), 86 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [103] McClymont (1959), 160 (<http://www.nzetc.org/tm/scholarly/tei-WH2Gree-c8-2.html>). Blau (1953), 86 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [104] Blau (1953), 89–91 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm). ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 172-3, 180
- [105] The Roof is Leaking (<http://www.wv2australia.gov.au/greatrisk/greatrisk05.html>), Australian Department of Veterans' Affairs
- [106] Buchner (1961), 224-6. ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 178-81
- [107] Buchner (1961), 220
- [108] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 181-3
- [109] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 184-5. ΓΕΣ/ΔΙΣ (1959), 43, 45
- [110] Blau (1953), 94 (http://www.history.army.mil/books/wwii/balkan/20_260_3.htm). Μαστοράκος (1997), 49. ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 183
- [111] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 185. ΓΕΣ/ΔΙΣ (1959), 61-7. Τερζάκης (1990), 211
- [112] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1959), 76. Buchner (1961), 228-9
- [113] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 187
- [114] Blau (1953), 96 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [115] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 188
- [116] Richter (1998), 507
- [117] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 188.
- [118] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 201
- [119] Blau (1953), 100 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [120] Τερζάκης (1990), 213-4
- [121] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1959), 95-7
- [122] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985) 189, 191
- [123] Richter (1998), 486
- [124] Beevor (1994), 39
- [125] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985) 192, 195
- [126] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 197
- [127] Κολιόπουλος (2009) 253
- [128] Long (1953), 112 (http://www.awm.gov.au/cms_images/histories/18/chapters/05.pdf). Κολιόπουλος (2009) 253
- [129] Richter (1998) 547

- [130] Richter (1998) 523
- [131] Κολιόπουλος (2009), 253-4
- [132] Richter (1998), 548-50, 553
- [133] Κολιόπουλος (2009) 254
- [134] Richter (1998), 553
- [135] Richter (1998), 559
- [136] ΓΕΣ/ΔΙΣ 204-5. Richter (1998) 554-5
- [137] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985) 205
- [138] Keegan (2005), 157
- [139] Richter (1998) 563
- [140] Τσολάκογλου (1959) 140-1. Richter (1998) 557
- [141] Σακελαρίου (1997), 400-1
- [142] Τσολάκογλου (1959) 142. Richter (1998) 561-2
- [143] Keegan (2005), 158
- [144] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985) 207-8
- [145] Ελληνικό Γενικό Επιτελείο Στρατού Ταγματάρχης Κωνσταντίνος Βερσής (http://www.army.gr/default.php?pname=sub_DPB_Istorika_Versis&la=1)
- [146] Κολιόπουλος (2009) 259
- [147] Blau (1953), 103 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [148] Long (1953), 143 (http://www.awm.gov.au/cms_images/histories/18/chapters/06.pdf)
- [149] Bailey (1979), 33
- [150] Bailey (1979), 33
- [151] Blau (1953), 104 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [152] Παλούμπης (2007), 13-14 (http://www.hmmuseum.gr/images/NME_Resources/periplus/periplous_59.pdf)
- [153] Παλούμπης (2007), 5 (http://www.hmmuseum.gr/images/NME_Resources/periplus/periplous_59.pdf). Μπλαβέρης (1999), 59-60
- [154] Μπλαβέρης (1999), 60-1
- [155] Μπλαβέρης (1999), 62
- [156] Παλούμπης 5-6 (http://www.hmmuseum.gr/images/NME_Resources/periplus/periplous_59.pdf)
- [157] Παλούμπης (2007), 7-8 (http://www.hmmuseum.gr/images/NME_Resources/periplus/periplous_59.pdf)
- [158] Παλούμπης (2007), 7-8 (http://www.hmmuseum.gr/images/NME_Resources/periplus/periplous_59.pdf)
- [159] Richter (1998), 439
- [160] Παλούμπης (2007), 12 (http://www.hmmuseum.gr/images/NME_Resources/periplus/periplous_59.pdf)
- [161] Τερνιώτης (2001), 42
- [162] Τσαπράζης (1991), 163
- [163] Τσαπράζης (1991), 164
- [164] Τσαπράζης (1991), 162-3
- [165] Μπλαβέρης (1999), 65
- [166] Keitel (1965), 166
- [167] Blau (1953), 111 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [168] Κ. Σταυρόπουλος: Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΚΠΟΜΠΗ (http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=PAY7wRN0uLU#)
- [169] McClymont (1959), 366 (<http://www.nzetc.org/tm/scholarly/tei-WH2Gree-c16-1.html>). Richter (1998), 566-7, 580-1
- [170] McClymont (1959), 362-3 (<http://www.nzetc.org/tm/scholarly/tei-WH2Gree-c16-1.html>)
- [171] Macdougall (2004), 194
- [172] Macdougall (2004), 195. Richter (1998), 584-5
- [173] Richter (1998), 584
- [174] Blau (1953), 108 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [175] Long (1953), 104-5 (http://www.awm.gov.au/cms_images/histories/18/chapters/05.pdf)
- [176] Macdougall (2004), 195
- [177] Murray-Millett (2000), 105. Titterton (2002), 84. Duncan, More Maritime Disasters (<http://members.iinet.net.au/~gduncan/maritime-2.html>). 182-3 (http://www.awm.gov.au/cms_images/histories/18/chapters/07.pdf). McClymont (1959), 486 (<http://www.nzetc.org/tm/scholarly/tei-WH2Gree-b1.html>)
- [178] Blau (1953), 112 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm). Richter (1998), 595
- [179] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985) 213
- [180] Blau (1953) 96 (http://www.history.army.mil/books/wwii/balkan/20_260_3.htm). ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 213-4
- [181] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1959), 281
- [182] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985) 222
- [183] Blau (1953) 120-1 (http://www.history.army.mil/books/wwii/balkan/20_260_4.htm)
- [184] Blau (1953) 120 (http://www.history.army.mil/books/wwii/balkan/20_260_4.htm)
- [185] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 227, 229

- [186] Richter (2011), 145. ΓΕΣ/ΔΙΣ (1967), 28
- [187] Κατευθυντήρια Οδηγεία Νο 28 (http://www.alternatewars.com/WW2/WW2_Documents/Fuhrer_Directives/FD_28.htm)
- [188] Richter (2011), 132
- [189] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1967), 33
- [190] Richter (2011), 134
- [191] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 234-42
- [192] Richter (2011), 437
- [193] Blau (1953) 135 (http://www.history.army.mil/books/wwii/balkan/20_260_4.htm)
- [194] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985), 262
- [195] Richter (2011), 338, 377-8
- [196] Richter (1998), 602
- [197] Richter (1998), 615
- [198] Richter (1998), 616
- [199] Richter (1998), 616-7
- [201] Blau (1953), 116-118 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm). McClymont (1959), 471-472 (<http://www.nzetc.org/tm/scholarly/tei-WH2Gree-c23-1.html>)
- [202] Blau (1953), 116-118 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [203] McClymont (1959), 471-472 (<http://www.nzetc.org/tm/scholarly/tei-WH2Gree-c23-1.html>)
- [204] Richter (1998), 638-9
- [205] Keegan (2005), 144
- [206] Riefenstahl (1987), 295
- [207] Broad (1958), 113
- [208] Bradley-Buell (2002), 101
- [209] Richter (1998), 639-40
- [210] Richter (1998), 640
- [211] Kirchubel (2005), 16
- [212] Kershaw (2002), σελ. 340-1.
- [213] Blau (1953), 147 (http://www.history.army.mil/books/wwii/balkan/20_260_4.htm)
- [214] Churchill (1974), τ.6, 891.
- [215] Keitel (1965), 165-6.
- [216] "*Hence we will not say that Greeks fight like heroes, but that heroes fight like Greeks*". Celebration of Greek Armed Forces in Washington (<http://greekembassy.org/Embassy/Content/en/Article.aspx?office=1&folder=361&article=19051>), Press Office of the Embassy of Greece. Πιλάβιος & Τομαή, Οι Ήρωες Πολεμοούν σαν Έλληνες (<http://www.naftemporiki.gr/video/video.asp?id=30688>)
- [217] Roosevelt, Letter to King George of Greece (<http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/WorldWar2/george.htm>)
- [218] Blau (1953), 3-4 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_1.htm)
- [219] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956) 34
- [220] Blau (1953), 72 (http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/20_260_3.htm)
- [221] Papagos (1949), 317
- [222] Richter (1998), 624
- [223] Buckley (1984), 138
- [224] Richter (1998), 633
- [225] McClymont (1959), 475-6 (<http://www.nzetc.org/tm/scholarly/tei-WH2Gree-c23-2.html>)
- [226] McClymont (1959), 476 (<http://www.nzetc.org/tm/scholarly/tei-WH2Gree-c23-2.html>)
- [227] Richter (1998), 338
- [228] McClymont (1959), 115 (<http://www.nzetc.org/tm/scholarly/tei-WH2Gree-c6-13.html>), 476 (<http://www.nzetc.org/tm/scholarly/tei-WH2Gree-c23-2.html>)
- [229] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985) 177-8
- [230] Beevor (1992), 60
- [231] Richter (1998) 417
- [232] Ιστοχώρος της Πολεμικής Αεροπορίας. Ελληνοϊταλικός Πόλεμος & Γερμανική Εισβολή (1940-41) (http://www.haf.gr/el/history/history/pa_history07.asp)
- [233] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1956), 134
- [234] Buckley (1984), 113
- [235] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1985) 206
- [236] Τερνιώτης (2001) 35, 43
- [237] Pelt (1998), 122-3
- [238] Pelt (1998), 226
- [239] Goebbels (1982). Jerasimof Vatikiotis (1998), 156-7
- [240] Keitel (1965), 150, 165-6

Βιβλιογραφία

- Air Marshal Sir John D'Albiac (<http://www.ww2australia.gov.au/greatrisk/greatrisk05.html>). Air of Authority - A History of RAF Organisation. Ανακτήθηκε στις 2007-03-31.
- Αγγελής, Βαγγέλης (2011). "Ο Ιωάννης Μεταξάς και ο Πόλεμος του 40" στο *28 Οκτωβρίου 1940, Η Ελλάδα στη δίνη του Πολέμου* Ε-Ιστορικά - εφ. Ελευθεροτυπία, Αθήνα, σελ. 87-122
- Balkan Operations, Order of Battle, W-Force, April 5, 1941 (http://orbat.com/site/ww2/drleo/017_britain/41-04_greece/_w-force.html). Orders of Battle. Ανακτήθηκε στις 2007-03-31.
- Bailey, Robert H. (1979). *Partisans and Guerrillas (World War II)*. Time Life UK. ISBN 0-8094-2490-8.
- Barrass, M.B.. Air Marshal Sir John D'Albiac (<http://www.rafweb.org/Biographies/DAlbiac.htm>). Air of Authority - A History of RAF Organisation. Ανακτήθηκε στις 2007-03-31.
- Beevor, Antony (1994). *Crete: The Battle and the Resistance*. Westview Press; Reissue edition. ISBN 0-813-32080-1.
- Blau, George E. (1986) [1953]. *The German Campaigns in the Balkans (Spring 1941)* (<http://www.army.mil/cmh-pg/books/wwii/balkan/intro.htm>) (Reissue edition έκδοση). Washington DC: United States Army Center of Military History. CMH Pub 104-4. Ελληνική έκδοση: Κέντρο Ιστορία Στρατού των ΗΠΑ, *Οι Γερμανικές Εκστρατείες στα Βαλκάνια (Άνοιξη 1941)*, μετ.- απόδ. Νικόλαος Κολόμβας, εκδ. 7ου ΕΓ/ΓΕΣ, Αθήνα 1993.
- Bradley, John N.; Buell, Thomas B. (2002). Why Was Barbarossa Delayed. *The Second World War: Europe and the Mediterranean (The West Point Military History Series)*. Square One Publishers, Inc.. ISBN 0-757-00160-2.
- Broad, Charlie Lewis (1958). *Winston Churchill: A Biography*. Hawthorn Books.
- Buckley, Christopher (1984). *Greece and Crete 1941*. P. Efstathiadis & Sons S.A..
- Buchner, Alex (1961). *Η Γερμανική Εκστρατεία εις την Ελλάδα*, απόδοσις Γεώργιος Κ. Γαζής, Εκδοτική Εταιρία Ο.Ε, Αθήναι
- Γενικό Επιτελείο Στρατού / Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού (1985). *Επίτομη Ιστορία του Ελληνοϊταλικού και Ελληνογερμανικού πολέμου 1940-1941 (Επιχειρήσεις Στρατού Ξηράς)*, έκδ. ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αθήνα .
- Γενικών Επιτελείων Στρατού / Διεύθυνσις Ιστορίας Στρατού (1956). *Αγώνες εις την Ανατολικήν Μακεδονίαν και Θράκην (1941)*, έκδ. ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αθήναι
- Γενικών Επιτελείων Στρατού / Διεύθυνσις Ιστορίας Στρατού (1959). *Το τέλος μιας εποποιΐας, Απρίλιος 1941*, έκδ ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αθήναι
- Γενικών Επιτελείων Στρατού / Διεύθυνσις Ιστορίας Στρατού (1967). *Η Μάχη της Κρήτης*, έκδ ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αθήναι
- Campaign in Greece. *The Encyclopedia Americana*. Grolier. 2000. ISBN 0717201333.
- Celebration of Greek Armed Forces in Washington - Remarks by Secretary for Veteran Affairs, Mr Jim Nicholson (<http://greekembassy.org/Embassy/Content/en/Article.aspx?office=1&folder=361&article=19051>). Press Office of the Embassy of Greece. 2006-11-24. Ανακτήθηκε στις 2007-05-24.
- Churchill, Sir Winston (1991). Yugoslavia and Greece. *Memoirs of the Second World War*. Houghton Mifflin Books. ISBN 0-395-59968-7.
- Ciano, Galeazzo (1946). *The Ciano Diaries 1939–1943*. Doubleday & Company. ASIN B000IVT93U.
- Creveld, Martin van (1972). "In the Shadow of Barbarossa: Germany and Albania, January-March 1941" (<http://www.jstor.org/discover/10.2307/259913?uid=3738128&uid=2&uid=4&sid=21101122664547>) σσ.221–230 *Journal of Contemporary History* Vol. 7, No. 3/4 (Jul. - Oct. 1972)
- Duncan, George. More Maritime Disasters of World War II (<http://members.iinet.net.au/~gduncan/maritime-2.html>). *Historical Facts of World War II*. Ανακτήθηκε στις 2007-09-14.
- Eggenberger, David (1985). Greece (World War II). *An Encyclopedia of Battles*. Courier Dover Publications. ISBN 0-486-24913-1.
- Goebbels, Joseph (1982). *Diaries, 1939–41 (translated by Fred Taylor)*. Hamish Hamilton Ltd. ISBN 0-241-10893-4.

- Goldstein, Erik (1992). *Second World War 1939–1945. Wars and Peace Treaties*. Routledge. ISBN 0-415-07822-9.
- Jerasimof Vatikiotis, Panayiotis (1998). *Metaxas Becomes Prime Minister. Popular Autocracy in Greece, 1936–41: a Political Biography of General Ioannis Metaxas*. Routledge. ISBN 0-714-64869-8.
- Ιστοχώρος της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας. Ελληνοϊταλικός Πόλεμος & Γερμανική Εισβολή (1940-41) (http://www.haf.gr/el/history/history/pa_history07.asp), ανακτήθηκε στις 15-1-2013
- Kershaw, Ian (2002). *Χίτλερ 1936-1945: Νέμεσις*, Scripta, Αθήνα, ISBN 960-7909-37-2
- Κολιόπουλος, Ιωάννης, (2009). *Η δικτατορία του Μεταξά και ο πόλεμος του '40*, Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, Αθήνα , ISBN 978-960-469-676-5
- Koliopoulos, John S. (1980). General Papagos and the Anglo-Greek talks of February 1941 (<http://thesis.haverford.edu/dspace/handle/10066/5249>), Thesis, *Journal of the Hellenic Diaspora*, Pella Publishing Company, December
- Keegan, John (2005). *The Second World War*. Penguin (Non-Classics); Reprint edition. ISBN 0-14-303573-8.
- Keitel, Wilhelm (1965). Prelude to the Attack on Russia, 1940–1941 (<http://www.fpp.co.uk/books/Keitel/Keitel.zip>). Walter Görnitz. *In the Service of the Reich (translated by David Irving)*. Focal Point.
- Kirchubel, Robert (2005). *Opposing Plans. Operation Barbarossa 1941 (2): Army Group North*. Osprey Publishing. ISBN 1-841-76857-X.
- Lawlor, Sheila (1994). *Churchill and the Politics of War, 1940–1941*. Cambridge University Press. ISBN 0-521-46685-7.
- Lee, Stephen J. (2000). *European Dictatorships, 1918–1945*. Routledge. ISBN 0-415-23045-4.
- Long, Gavin (1953). Chapters 1 to 9 (<http://www.awm.gov.au/histories/chapter.asp?volume=18>). *Volume II – Greece, Crete and Syria*. Australia in the War of 1939–1945. Canberra: Australian War Memorial.
- Μαστοράκος Μάνος (1999). "Τα γερμανικά τεθωρακισμένα στην Ελλάδα (1941-1945)", περιοδικό *Πόλεμος και Ιστορία*, τεύχ. 9, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1999, σελ. 45-53.
- Μπλάβερης Λεωνίδα (1999). "Η αποδημία του Ελληνικού Στόλου" περιοδικό *Στρατιωτική Ιστορία*, τεύχ. 31, εκδ. Περισκόπιο, σελ. 58-66.
- Macdougall, A.K (2004). *Australians at War A Pictorial History*. The Five Mile Press. ISBN 1-86503-865-2.
- McClymont, W.G. (1959). Chapters 6 - 22 (<http://www.nzetc.org/tm/scholarly/tei-WH2Gree.html>). *To Greece*. Part of: *The Official History of New Zealand in the Second World War 1939–1945*. Wellington: Historical Publications Branch.
- More U-boat Aces Hunted down (Sunday, March 16, 1941) (<http://www.onwar.com/chrono/1941/mar41/f16mar41.htm>). *Chronology of World War II*. OnWar.Com. Ανακτήθηκε στις 2006-10-06.
- Murray, Williamson; Millett, Allan Reed (2000). *Diversions in the Mediterranean and Balkans. A War to Be Won: Fighting the Second World War*. Harvard University Press. ISBN 0-674-00680-1.
- Papagos, Alexandros (1949) (στα Ελληνικά). *The Battle of Greece 1940–1941*. Athens: J. M. Scazakis Alpha.
- Pelt, Mogens (1998). *Tobacco, Arms and Politics: Greece and Germany from World Crisis to World War, 1929–1941*. Museum Tusulanum Press. ISBN 8-772-89450-4.
- Παλούμπης, Ιωάννης (2007). Η Αποδημία του Στόλου. Απρίλης 1941 (http://www.hmmuseum.gr/images/NME_Resources/periplus/periplous_59.pdf), περιοδικό *Περίπλους*, τεύχος 59, Πειραιάς, σελ. 4-16, ανακτήθηκε 18/1/2013
- Richter, Heinz A. (1998). *Η Ιταλο-γερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδος*, (τίτλος πρωτοτύπου *Griechenland im Zweiten Weltkrieg August 1939 – Juni 1941*, μετάφραση Κώστας Σαρρόπουλος) Γκοβόστης, Αθήνα , ISBN 9602707895
- Richter, Heinz A. (2011). *Η Μάχη της Κρήτης* , Γκοβόστης, Αθήνα, ISBN 978-960-446-147-9
- Riefenstahl, Leni (1987). *Leni Riefenstahl: A Memoir*. Picador New York, USA. ISBN 0-312-11926-7
- Rodogno, Davide (2006). *Fascism's European Empire: Italian Occupation During the Second World War translated by Adrian Belton*. Cambridge University Press. ISBN 0-521-84515-7.

- The Roof is Leaking (<http://www.worldwar-2.net/timelines/war-in-europe/southern-europe/southern-europe-index-1940.htm>). *Australia's Wars 1939–1945*. Australian Department of Veterans' Affairs. Ανακτήθηκε στις 2006-10-09.
- Roosevelt, Franklin D.. President Roosevelt to King George of Greece, December 5, 1940 (<http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/WorldWar2/george.htm>). *Peace and War: United States Foreign Policy, 1931–1941*. Ανακτήθηκε στις 2007-08-01.
- Σακελλαρίου, Μ. Β. (1997). *Ήπειρος, 4000 Χρόνια Ελληνικού Ιστορίας και Πολιτισμού* (http://books.google.gr/books?id=yFxoAAAAMAAJ&hl=el&source=gbs_book_other_versions). Εκδοτική Αθηνών. ISBN 978-960-213-371-2.
- Svolopoulos, Konstantinos (1997). *The Greek Foreign Policy*. Estia. ISBN 9-600-50432-6.
- Titterton, G.A. (2002). British Evacuate Greece. *The Royal Navy and the Mediterranean*. Routledge. ISBN 0-714-65205-9.
- Vick, Alan (1995). The German Airborne Assault on Greece. *Snakes in the Eagle's Nest: A History of Ground Attacks on Air Bases*. Rand Corporation. ISBN 0-833-01629-6.
- Ziemke, Earl F.. Balkan Campaigns (<http://www.angelfire.com/hi/wwiifrontline/balkan.html>). *World War II Commemoration*.
- Τερζάκης, Άγγελος (1990). *Ελληνική Εποποιία 1940-1941*, έκδ. Γενικό Επιτελείο Στρατού / 7ο ΕΓ.
- Τερνιώτης Γιάννης (2001). "Πεθαίνοντας πάνω από την Αθήνα. Το τέλος του άσσου της RAF Μάρμαντιουκ Πάπτλ", περιοδικό *Αεροπορική Ιστορία* τευχ. 12, Αύγουστος-Σεπτέμβριος 2001, εκδ. Περισκόπιο, Αθήνα, σελ. 30-43.
- Τσαπράζης, Νικόλαος (1991). *Ο Πολεμικός Ναύσταθμος Σαλαμίνας*. Ιστορική Υπηρεσία Πολεμικού Ναυτικού.
- Τσολάκογλου, Γεώργιος (1959). *Απομνημονεύματα, Έκδοσις Ακροπόλεως*, Αθήνα.
- Χάιαμ, Ρόμπιν (1996). *Ημερολόγιο μιας καταστροφής. Βρετανική βοήθεια στην Ελλάδα 1940-1941*, μετ.-απόδ.-επιμ. Κωνσταντίνος Κανακάρης, Συμπληρωματικές Εκδόσεις Γενικού Επιτελείου Στρατού / 7ου ΕΓ/5, Αθήνα.

Περαιτέρω ανάγνωση

- 6 Απριλίου 1941 Η γερμανική επίθεση (<http://wwk.kathimerini.gr/kath/7days/2002/04/07042002.pdf>), περιοδικό *Επτά Ημέρες*, εφ. Καθημερινή 7 Απριλίου 2002
- Bathe, Rolf; Glodschey, Erich (1942) (στα Γερμανικά). *Der Kampf um den Balkan*. Oldenburg, Berlin: Stalling.
- Bitzes, John (1989). *Greece in World War II: To April 1941*. Sunflower University Press. ISBN 0-89745-093-0.
- Cervi, Mario (1972). *The Hollow Legions*. Chatto and Windus London. ISBN 0-7011-1351-0.
- Η Γερμανική εισβολή στην Ελλάδα, Η μάχη των οχυρών (http://www.e-typos.com/content/entheta_pdf/istorika-t11-smal.pdf), περιοδικό *Ελλήνων Ιστορικά*, εφ. *Ελεύθερος Τύπος* 15 Απριλίου 2013
- Lannoy, Francois de (2001) (στα Γαλλικά). *Operation Marita-April 1941: La Guerre dans les Balkans*. Editions Heimdal. ISBN 2-840-48124-3.
- National Geographic (2001), *1940-41, Ελλάδα, η Πρώτη Νίκη* επιμέλεια: Δρακόπουλος Ευάγγελος-Ευθυμίου Γεωργία, Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη ISBN 978-960-469-244-6
- Playfair, I.S.O. (1954) *The Mediterranean and Middle East, Volume 1: The Early Successes Against Italy, to May 1941* (<http://www.ibiblio.org/hyperwar/UN/UK/UK-Med-I/index.html>), London: HMSO
- Playfair, I.S.O (1956) *The Mediterranean and Middle East, Volume 2: The Germans Come to the Help of Their Ally, 1941* (<http://www.ibiblio.org/hyperwar/UN/UK/UK-Med-II/index.html>), London: HMSO
- Richards, Denis. (1953), *The Royal Air Force, 1939-1945, Volume 1: Fight at Odds* (<http://www.ibiblio.org/hyperwar/UN/UK/UK-RAF-I/index.html>), London: HMSO
- Shores Christopher ,Cull Brian ,Malizia Nicola , (2009) *Ο αεροπορικός πόλεμος στην Ελλάδα 1940 - 1941*, Eurobooks, Αθήνα, ISBN 978-960-98327-4-8

- Willingham, Mathew (2005). *Perilous Commitments: The Battle for Greece and Crete 1940–1941*. Spellmount Publishers. ISBN 1-86227-236-0.
- Καραύσος Χρήστος, (1948) *Ο πόλεμος κατά των Γερμανών εν τη Κεντρική Μακεδονία 1941*, Αετός, Αθήναι
- Κολιόπουλος Ιωάννης, *Η στρατιωτική και η πολιτική κρίση στην Ελλάδα τον Απρίλιο του 1941*, Μνήμων, 6 (1976-1977),σελ.53-74
- Fafalios, Maria; Hadjipateras, Costas (1995). *Greece 1940–41: Eyewitnessed*. Athens: Efstathiadis Group. ISBN 9-60226-533-7.

Εξωτερικές συνδέσεις

- Horlington, E.. Brotherhood of veterans of the greek Campaign (<http://www.bbc.co.uk/ww2peopleswar/stories/91/a7305491.shtml>). *WW2 People's War*. BBC. Ανακτήθηκε στις 2007-09-12.
- Judgement : The Aggression Against Yugoslavia and Greece (<http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/proc/judyugo.htm>). The Avalon Project at Yale Law School. Ανακτήθηκε στις 2007-09-12.
- Moher, John. The Story of Greece in World War II (<http://ww2greece.wargaming.info/>). World War 2 Greece. Ανακτήθηκε στις 2007-09-12.
- The Greek Campaign (<http://www.btinternet.com/~stalag18A/greece.html>). Prisoners of War. Ανακτήθηκε στις 2007-09-12.
- The Greek Campaign, 1941 (http://www.awm.gov.au/encyclopedia/greek_campaign.htm). Australian War Memorial. Ανακτήθηκε στις 2007-09-12.
- The Invasion and Battle for Greece (Operation Marita) (<http://www.feldgrau.com/greecewar.html>). Feldgrau.com - Research on the German Armed Forces 1918–1945. Ανακτήθηκε στις 2007-09-12.
- The Invasion of the Balkans: Yugoslavia, Greece and Crete, 1940–1941 (http://replay.waybackmachine.org/20080424144458/http://www.warmuseum.ca/cwm/newspapers/operations/greece_e.html). *Democracy at War: Canadian Newspapers and the Second World War*. War Museum. Ανακτήθηκε στις 2007-09-12.
- Watt, Jock. Greek Campaign 1940–41 (<http://www.bbc.co.uk/ww2peopleswar/stories/84/a3404684.shtml>). *WW2 People's War*. BBC. Ανακτήθηκε στις 2007-09-12.
- Χρονικό της Εθνικής Αντίστασης: Η γερμανική εισβολή (<http://www.ert-archives.gr/V3/public/main/page-assetview.aspx?tid=0000008116&tsz=0&autostart=0>) (Αρχείο ντοκιμαντέρ της Ε.Ρ.Τ.)
- Ελληνογερμανικός πόλεμος (http://www.dailymotion.com/video/xffm4j_yyyyyyyyyyyyyyyyyy-yyy_yy_people#from=embediframeI0), παραγωγή Υ.ΕΘ.Α.

Στο λήμμα αυτό έχει ενσωματωθεί κείμενο από το λήμμα *Battle of Greece* (http://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Greece) της Αγγλόγλωσσας Βικιπαίδειας, η οποία διανέμεται υπό την GNU FDL και την CC-BY-SA 3.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>). (ιστορικό/συντάκτες (http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Battle_of_Greece&action=history)).

Πηγές άρθρων και Συνεισφέροντες

Γερμανική εισβολή στην Ελλάδα *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?oldid=4061876 *Συνεισφέροντες:* Agras, Alaniaris, Alexikoua, ArielGlenn, Atlantia, BubbleBabis, C messier, CommonsDelinker, Dipa1965, ERATOSTENIS, Egmontaz, PISTENI, Egmontaz, Ellinikosemfiliis, FocalPoint, Geraki, Glorious 93, Harkoz, HIDEOKUN, MARKELLOS, Magioladitis, Nestanaios, Nikosguard, Okle, Orontes gr, Pagaeos, Pyrachmes, Radu Gherasin, Sisyphos23, Sotkil, Templar52, Tony Esopi, Tzavaras, Vagrand, Xoristatziki, Yannismarou, Ιων, 22 ανώνυμες επεξεργασίες

Πηγές Εικόνων, Άδειες και Συνεισφέροντες

Άρχειο:Battle of Greece - 1941 el.png *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Battle_of_Greece_-_1941_el.png *Άδεια:* Creative Commons Attribution-Sharealike 3.0 *Συνεισφέροντες:* Battle_of_Greece_WWII_map-blank.png: Eric Gaba (Sting) Battle_of_Greece_-_1941.png: Original uploader was Raymond Palmer at en.wikipedia derivative work: Egmontaz ⓘ talk

Άρχειο:Flag of Italy (1861-1946) crowned.svg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Flag_of_Italy_(1861-1946)_crowned.svg *Άδεια:* Creative Commons Attribution-Sharealike 2.5 *Συνεισφέροντες:* F l a n k e r

Άρχειο:Flag of Bulgaria.svg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Flag_of_Bulgaria.svg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* SKopp

Άρχειο:Kingdom of Greece Flag.svg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Kingdom_of_Greece_Flag.svg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* peeperman

Άρχειο:Flag of the United Kingdom.svg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Flag_of_the_United_Kingdom.svg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* Original flag by James I of England/James VI of ScotlandSVG recreation by User:Zscout370

Άρχειο:Flag of Australia.svg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Flag_of_Australia.svg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* Ian Fieggen

Άρχειο:Flag of New Zealand.svg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Flag_of_New_Zealand.svg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* Achim1999, Adabow, Adambro, Arria Belli, Avenue, Bawolff, Bjankuloski06en, ButterStick, Cyn, Denelson83, Donk, Duduziq, EugeneZelenko, Fred J, Fry1989, George Ho, Hugh Jass, Ibagli, Jusjih, Klemen Kocjancic, Mamndassan, Mattes, Nightstallion, O, Peeperman, Poromiami, Reisio, Rfc1394, Sarang, Shizhao, Tabasco, Transparent Blue, Väsk, Xufanc, Zscout370, 38 ανώνυμες επεξεργασίες

Άρχειο:GreekItalianinitialItal-gr.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:GreekItalianinitialItal-gr.jpg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* Author Mike Young, translated by Alaniaris

Άρχειο:GreekItalianGreekCounter-gr.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:GreekItalianGreekCounter-gr.jpg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* Mike Young, translated by Alaniaris

Άρχειο:GreekItalian2ndItal-gr.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:GreekItalian2ndItal-gr.jpg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* Author Mike Young, translated by Alaniaris

Άρχειο:Benito Mussolini and Adolf Hitler.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Benito_Mussolini_and_Adolf_Hitler.jpg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* Muzej Revolucije Narodnosti Jugoslavije

Άρχειο:GambierParryMetaxasJorgeIIDalbiacYPapagosEnero1941--128421.jpeg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:GambierParryMetaxasJorgeIIDalbiacYPapagosEnero1941--128421.jpeg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* Unksnown

Άρχειο:Alexander Papagos and Archibald Wavell in Athens, Greece - 194101.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Alexander_Papagos_and_Archibald_Wavell_in_Athens_Greece_-_194101.jpg *Άδεια:* anonymous-EU *Συνεισφέροντες:* .

Άρχειο:Churchill-in-quebec-1944-23-0201a.gif *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Churchill-in-quebec-1944-23-0201a.gif *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* Anathema, Cwbm (commons), George McFinnigan, Gilbertus, JdH, Jkelly, Jossifresco, Libro, Longbow4u, Morio, Shizhao, Skeezix1000, Vearthly

Άρχειο:BlameyWilsonFreyberg.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:BlameyWilsonFreyberg.jpg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* Aeleftherios, Docu, KTo288

Άρχειο:Bundesarchiv Bild 101I-163-0319-03A, Griechenland, deutsche Infanterie auf dem Marsch.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Bundesarchiv_Bild_101I-163-0319-03A_Griechenland_deutsche_Infanterie_auf_dem_Marsch.jpg *Άδεια:* Creative Commons Attribution-Sharealike 3.0 Germany *Συνεισφέροντες:* Martin H., Mattes, Prüm

Άρχειο:Bundesarchiv Bild 101I-163-0319-07A, Griechenland, Artilleriestellung auf freiem Feld.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Bundesarchiv_Bild_101I-163-0319-07A_Griechenland_Artilleriestellung_auf_freiem_Feld.jpg *Άδεια:* Creative Commons Attribution-Sharealike 3.0 Germany *Συνεισφέροντες:* Bukvoed, D.W., Fredy.00, High Contrast, Karat, Martin H., Pibwl

Άρχειο:Metaxas line 1941.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Metaxas_line_1941.jpg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* Alexikoua, Cplakidas

Άρχειο:Battle of Greece - 9 April 1941 el.png *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Battle_of_Greece_-_9_April_1941_el.png *Άδεια:* Creative Commons Attribution-Sharealike 3.0 *Συνεισφέροντες:* Bataille_de_Grèce09avril1941.PNG: (Aeleftherios) Battle_of_Greece_-_9_April_1941.png: Original uploader was Raymond Palmer at en.wikipedia derivative work: Egmontaz ⓘ talk

Άρχειο:Bundesarchiv Bild 101I-158-0094-33, Balkan, Spähpanzer der Leibstandarte Adolf Hitler.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Bundesarchiv_Bild_101I-158-0094-33_Balkan_Spähpanzer_der_Leibstandarte_Adolf_Hitler.jpg *Άδεια:* Creative Commons Attribution-Sharealike 3.0 Germany *Συνεισφέροντες:* Bukvoed, Denniss, Florival fr, Martin H., Mogelzahn, Pibwl, Takabeg

Άρχειο:Allied dispositions, Florina Valley.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Allied_dispositions_Florina_Valley.jpg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* Original uploader was Grant65 at en.wikipedia

Άρχειο:Battle of Greece - 15 April 1941 el.png *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Battle_of_Greece_-_15_April_1941_el.png *Άδεια:* Creative Commons Attribution-Sharealike 3.0 *Συνεισφέροντες:* BatailledeGrèce15041941.JPG: (Aeleftherios) derivative work: Egmontaz ⓘ talk

Άρχειο:AWM 007647 vevi.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:AWM_007647_vevi.jpg *Άδεια:* άγνωστος *Συνεισφέροντες:* not stated

Άρχειο:Bundesarchiv Bild 101I-163-0318-09, Griechenland, griechische Soldaten in Ortschaft.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Bundesarchiv_Bild_101I-163-0318-09_Griechenland_griechische_Soldaten_in_Ortschaft.jpg *Άδεια:* Creative Commons Attribution-Sharealike 3.0 Germany *Συνεισφέροντες:* Cplakidas, Martin H., Mbdortmund

Άρχειο:Georgeiiofgreece.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Georgeiiofgreece.jpg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* United States Office of War Information, Overseas Picture Division, Washington Division.

Άρχειο:Tsolakoglou-jodl-ferrero-1941-04-23.jpeg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Tsolakoglou-jodl-ferrero-1941-04-23.jpeg *Άδεια:* άγνωστος *Συνεισφέροντες:* Flashdart2, MARKELLOS

Άρχειο:Bundesarchiv Bild 101I-163-0319-01A, Griechenland, Artilleriestellung auf freiem Feld.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Bundesarchiv_Bild_101I-163-0319-01A_Griechenland_Artilleriestellung_auf_freiem_Feld.jpg *Άδεια:* Creative Commons Attribution-Sharealike 3.0 Germany *Συνεισφέροντες:* Bukvoed, Martin H.

Άρχειο:Basilissa Olga 1.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Basilissa_Olga_1.jpg *Άδεια:* άγνωστος *Συνεισφέροντες:* Χρήστης:Alaniaris

Άρχειο:German bombing of Piraeus.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:German_bombing_of_Piraeus.jpg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* Aeleftherios, Cplakidas, Docu, KTo288, 1 ανώνυμες επεξεργασίες

Άρχειο:Archibald Wavell.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Archibald_Wavell.jpg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* User:W.wolny

Άρχειο:German paratroopers jumping From Ju 52s over Crete.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:German_paratroopers_jumping_From_Ju_52s_over_Crete.jpg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* New Zealand Official

Άρχειο:German assault on Crete.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:German_assault_on_Crete.jpg *Άδεια:* Public Domain *Συνεισφέροντες:* Geraki, W.wolny, 1 ανώνυμες επεξεργασίες

Άρχειο:Bundesarchiv Bild 141-0848, Kreta, Soldatengräber.jpg *Πηγή:* http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Άρχειο:Bundesarchiv_Bild_141-0848_Kreta_Soldatengräber.jpg *Άδεια:* Creative Commons Attribution-Sharealike 3.0 Germany *Συνεισφέροντες:* Burts, OTFW, Pitichinaccio, 3 ανώνυμες επεξεργασίες

Αρχείο:Gr-triple-occupation-gr.png Πηγή: <http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Αρχείο:Gr-triple-occupation-gr.png> Άδεια: GNU Free Documentation License Συνεισφέροντες: Original author: Michalis Famelis Translator: Kostisl

Εικόνα:Nuvola apps kaboodle.png Πηγή: http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Αρχείο:Nuvola_apps_kaboodle.png Άδεια: άγνωστος Συνεισφέροντες: Alphax, CyberSkull, Gmaxwell, Kanonkas, Rocket000, The Evil IP address, Waldir, 1 ανώνυμες επεξεργασίες

Άδεια

Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0 Unported
[//creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)
